



GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Journal of Social Sciences Research

Yıl/Year: 2008

Cilt/Volume 3

Sayı/Issue: 1

ISSN: 1306-732X

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

Belediye Başkanları Gözüyle Yerel Yönetim Sorunları1-26

Fatih Yüksel & Osman Çevik &Kadir Ardiç

Bilişsel Alışkanlık27-41

Fusun Gülderen Alacapınar

Teknik Öğretmenlerin ve Teknik Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması42-55

Gulay Ekiel

Eğitim Araştırmaları İçin İnternet Tabanlı Veri Toplama Aracı Tasarımı ve Uygulaması56-68

Ünal Çakıroğlu

Disiplin Yönetiminin – Araçları ve Sonuçları Açısından – Yöneltilerik Etik Oluşumuna Etkisi69-88

Çetin Kaplan

Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı 89-104

Rıza Gökler &Recep Koçak

Türk Siyasal Elitlerin Sosyal Profillerinin İncelenmesi (1950- 1960) ...105-122

Şeyhmus Demir &Mutlu Sesli &Emine Dursun

Okul Müdürlerine Göre İlköğretim Okullarının SWOT(GZFT) Analizi.123-143

Nail Yıldırım

Arif Melikov Yapıtları Türkiye Sahnesinde 144-157

Lale Hüseynova

Belediye Başkanları Gözüyle Yerel Yönetim Sorunları

Fatih YÜKSEL^a

Osman ÇEVİK^b

Kadir ARDIÇ^c

Özet

Yerel yönetimler, kamusal hizmet üretim ve dağıtımında rolleri giderek artan bir kamu tüzel kişiliğidir. Artan beklentilere cevap üretmesi gereken yerel yönetimlerin temel sorunlarının çözümü ise, ayrı bir önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Türk yerel yönetim sistemi, birçok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunları genel olarak; özerklik, kapalı sistem ve merkeziyetçi yapılanma, uzun vadeli planlama eksikliği, bürokratik direnç, personel ve yönetici sorunu şeklinde sıralamak mümkündür. Bu çalışmanın amacı, belediye başkanları gözüyle belediyelerde yaşanan sorunların neler olduğunun belirlenmesi ve elde edilen bulgular çerçevesinde öneriler sunmaktır. Bu amaçla yapılan anket çalışması, büyükşehir, il, ilçe ve belde olmak üzere toplam 1072 belediyede uygulanmıştır.

Belediye başkanlarının dile getirdiği sorunlar yerel yönetim yazınındaki sorunlarla örtüşmektedir. Bu sorunların ortaya çıkışında, merkezi yönetim, genel kamu yönetimi, yerel yönetim sistemi ve örgütsel düzeyde etkili olan faktörler vardır. Ancak büyükşehirden beldeye doğru gidildikçe sorunların düzeyinde farklılıklara rastlanmaktadır.

Anahtar Kelime: Belediyeler, Yerel yönetimler, Yerel Yönetim Sorunları

Abstract

Problems Of Local Government From The Mayor's Perspectives

Local government is a public community that has an improving role in producing and distributing of public services. Also the solutions of the problems of local governments that should satisfy the increasing expectations present importance. At this point of view Turkish local government system face with so many problems. This problems can be listed as autonomy, closed system, centrist structuring, lack of long-term planning, bureaucratic resistance, personnel and managerial problems.

The aim of the study is identifying the problems that are faced in local governments from the mayors' point of view and make some suggestions according to findings. The questionnaire formed for this aim applied to 1072 civil governments.

The problems that are told by mayors overlap with the problems in the literature of local government. This problems appear with the effect of some factors that are about central management, general public administration, local government system and organization. However the level of problems differ from big city to city.

Keywords: Civil governments, local governments, the problems of local governments

^a Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Tokat.

^b Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Tokat.

^c Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Tokat.

Giriş

Ülkemiz yerel yönetimlerinin, literatür incelemesinden birçok sorunla karşı karşıya bulunduğu görülmektedir. Önemi giderek artan ve kamu hizmetlerinin üretim ve dağıtımında daha çok rol üstlenmeye başlayan yerel yönetim sorunlarının tespit edilerek, bir an önce çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Sorunların doğru tespitinde ise, uygulayıcı konumunda olan yerel yönetimlerin tepe yöneticilerinin görüşlerinin alınması, farklı bir öneme sahiptir. Böylece uygulamada ortaya çıkan ve uygulayıcılar tarafından gözlenen sorunlar da tespit edilecek ve çözümlerin isabet oranı da artacaktır.

Bu çerçevede çalışmanın amacı; belediye başkanları gözüyle yerel yönetim sorunlarının neler olduğunu tespit etmek ve elde edilen bulgular çerçevesinde sorunlara ilişkin pratiğe uygun çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaçla ele alınan çalışma, yerel yönetimler içinde fonksiyonel bir yere sahip belediyelerin, tepe yöneticileri olan belediye başkanlarıyla sınırlı tutulmuştur.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yerel yönetimlerin temel sorunları kısaca anlatılmıştır. İkinci bölümde ise, büyükşehir, il, ilçe ve belde olmak üzere bütün kademelerde yer alan belediye başkanları ile yapılan anket sonuçları değerlendirilmiş ve sonuçlar analiz edilmiştir.

Yerel Yönetim Sorunları

Ülkemiz yerel yönetim sistemi birçok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunları genel olarak; özerklik, kapalı sistem ve merkeziyetçi yapılanma, uzun vadeli planlama eksikliği, bürokratik direnç, personel ve yönetici sorunu şeklinde sıralamak mümkündür.

Özerklik Sorunu

Ülkemizde yerel yönetimler önemli özerklik sınırlamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Yerel yönetim organlarının iş başına gelme ve ayrılma şeklinden, organların serbestçe karar verip uygulamasına ve halkın yerel politika sürecine katılmasına varıncaya kadar birçok yetersizlikler bulunmaktadır. Özellikle seçilmiş organların serbestçe karar vermesini sınırlayan ağır vesayet, en çok eleştirilen konu olmuştur. Bu konuda yeni yerel yönetim mevzuatında bazı değişiklikler dikkat çekmektedir. Yerel meclis kararlarının önceden denetime tabi tutulması uygulamasına son verilerek sonradan denetim getirilmiş ve özerkliği güçlendirici bir adım atılmıştır. Halk katılımına ilişkin ise bazı düzenlemeler söz konusu olmakla birlikte bunun yeterli olduğu söylemek pek mümkün değildir.

2004 ve 2005 yıllarında yerel yönetim yasalarında yerel özerkliği artıran bazı düzenlemelere rağmen, mali özerklik konusunda eksik kalınmıştır. Bu eksiklik ise, eskiye göre çok daha önemli bir sorunu gündeme getirmektedir. Bu değişikliklerle özel yetkili konumunda olan belediyeler genel yetkili kılınmıştır. Kent düzeyinde temel kamu hizmeti üreten kurum olmasına rağmen, yerel yönetim gelirlerinde, aradan geçen üç yıla yakın bir zamana karşın bir değişiklik yapılmamıştır. Bu konuda, tartışmalı bazı yasal hazırlıklar yapıyor olmakla beraber henüz yasalasma süreci tamamlanamamıştır. Yapılması gereken, yeni gelir kaynaklarının oluşturulmasından çok, bazı gelir kaynaklarının yerel hale getirilmesi ve kaynakların reel anlamda değerinin korunmasını sağlayıcı düzenlemelerdir. Böylesi bir düzenleme özerklik açısından yeterli olmasına rağmen tepkiyle karşılanan yeni yükler getirmektedir. Bu durum ise, eskiye göre yerel yönetimleri çok daha zor şartlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Artan görevlerin yerine getirilmesi, mevcut mali yasal çerçevede mümkün görünmemektedir. Üstelik daha önceden gecikmeli de olsa yerine getirilen görevlerin yeni durum karşısında yerine getirilmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Kapalı Sistem ve Merkeziyetçi Yapılanma

Ülkemizde geleneksel kamu yönetimi düşüncesinin etkin olduğu ve dolayısıyla kapalı bir kamu yönetimi sisteminin varlığını devam ettirdiği söylenebilir. Ülkemizdeki güçlü merkeziyetçi yapı, bürokratik bir toplum meydana getirirken, kapalılık genel kural, açıklık ise istisna olarak benimsenmiştir (Toprak, 2003:51). Ancak son dönemlerde, geleneksel yapıdan giderek uzaklaşma eğilimi artmakta ve vatandaşlarla kamu görevlileri arasında doğrudan ilişki ön plana çıkmaktadır (Balcı, 2003:125) Demokratik ülkelerde devlet sırrı, resmiyet, sorgulanamazlık, hesap sorulamazlık gibi kavramlarla anılan kamu yönetimi anlayışı, önemini yitirmekte ve bu yapı hantallık ve verimsizlik eleştirileriyle karşı karşıya kalmaktadır.

Ülkemiz yönetim yapısı incelendiğinde katı merkeziyetçi bir yapılanma da açık olarak dikkat çekmektedir. Kamusal yetkiler, büyük ölçüde merkezi yönetim kurumları tarafından yerine getirilmektedir. Kamu harcamalarının yaklaşık %17'sinin, ademi merkezi yönetim kurumları tarafından yerine getiriliyor olması, merkeziyetçi yapıyı ortaya koymasından dolayı ilginçtir. Oysa günümüzde, kamu yönetiminin verimli kılınmasında ve etkinleştirilmesinde, halka yakın kamu örgütleri öne çıkmaktadır. Kamu

hizmetlerinin, büyük ölçüde halka en yakın birimler tarafından üretilmesi, her şeyden önce gerçek ihtiyaçların tespitine daha çok imkan tanıdığı ve böylece savurganlığın önüne geçmede olumlu katkı sağladığı kabul edilmektedir. Ayrıca kamu politikası oluşturma sürecine halkın ortak edilmesi, yönetim sorumluluğunun, yönetilenler tarafından paylaşılması ve politikaların uygulanmasında kolaylık sağlayabileceği de unutulmamalıdır. Bütün bunların yanında, küçük örgütleri yönetmenin kolaylığı, ademi merkezi yönetimin etkinliğini desteklemektedir. Günümüzde, kentsel kamu hizmetlerinden beklentinin nicelik ve nitelik olarak arttığı, çeşitlendiği ve yön değiştirdiği bir ortamda, katı merkezîyetçi bir yapılanma içinde hizmet üretmek, rasyonel bir yaklaşım olarak görülmemektedir (Yüksel, 2004a:13-14).

Uzun Vadeli Planlama Eksikliği

Türkiye’de kamu politikalarının oluşumuna bakıldığında, genellikle kısa vadeli, günü kurtarmaya yönelik politikaların üretildiği, daha doğrusu geçici tedbirler şeklinde bir yaklaşımın olduğu söylenebilir. Ülkemizde, genelde kamu yönetiminin, özelden yerel yönetimlerin içinde bulunduğu sorunların temel kaynaklarından birinin bu eksiklik olduğu ifade edilebilir. Bugün yerel yönetimlerin ve diğer birçok kamu kurumunun, özellikle kaynak sıkıntısı içinde olduğu bilinmekte ve kaynakların artırılması yönündeki istekler sık sık vurgulanmaktadır. Ancak mevcut kaynakların ne kadar verimli kullanıldığı üzerinde çok fazla durulmamaktadır. Kaynakların verimli kullanım yöntemleri öğrenilmediği sürece ne kadar artırılırsa artırılın yeterli olmayacağı açıktır. Özellikle günümüzde kentsel sorunlar karşısında ağır mali vesayet altında faaliyet göstermek durumunda olan yerel yönetimlerin içinde buldukları çaresizlik bilinmektedir. Ancak gelir kaynaklarını artırıcı düzenlemelerden önce, mevcut gelirlerin harcama şekli üzerinde durulmalıdır. Farklı kurumların kentlerde benzer işlemleri koordinesiz biçimde ayrı zamanlarda gerçekleştirerek kamu kaynaklarının savurganca harcanması sık karşılaşılan bir uygulamadır. Dolayısıyla bu noktada uzun vadeli planlama ve kurumlar arasındaki koordine eksikliği, açık bir biçimde kendini ortaya koymaktadır. Oysa bu şekilde günlük, plansız ve koordinesiz olarak gerçekleştirilen faaliyetlere yeterli kaynak bulmak, özellikle gelişmekte olan ülkemiz için çok güçtür (Yüksel, 2004b:69).

Bürokratik Direnç

Geleneksel kamu yönetimi düşüncesi, ülkemizde, inisiyatif kullanmaktan çekinen şüpheli ve doğal olarak değişime kapalı yerel yönetim

çalışanları meydana getirmektedir. Bu duruma ilave olarak yatay ve çapraz iletişim kanallarının yeterince gelişmemiş olması, modern teknolojik imkanlardan yeterince yararlanılmaması sonucu, değişime karşı kırılması çok kolay olmayan bir direnç ortaya çıkarmaktadır (Bozlağan, 2003:82).

Bürokratik örgütlenme yapısının, çalışanların bireysel inisiyatiflerini geliştirmelerine pek izin vermemesi ve yükselmelerin daha çok kıdem doğrultusunda gerçekleşmesi gibi nedenlerle, özellikle kamu yöneticileri ve çalışanları arasında değişim, genellikle gereksiz ve boşa katlanılmak zorunda olan bir durum olarak değerlendirilirken zaman zaman ürkütücü olarak algılanabilmektedir. Özellikle bürokratik örgütlenme yapısına sahip kamu yönetimi sistemi içinde değişim, yönetici düzeyinden en alt çalışana kadar herkesin, alışlagelmiş ve adeta ezbere yaptıkları iş görme usullerinin, yöntemlerin değişmesinin ve yabancı oldukları yeni usul ve yöntemlerin bir anda uygulanmasının istenmesi çoğunlukla tepki toplamaktadır. Değişim, ülkemizde de olduğu gibi, bu tür yapılanmalarda sahip olunan imkanlara yönelen bir tehdit unsuru olarak da görülmektedir. Değişimle birlikte, sahip olunan imkanların hakkını veremeyen, bulunduğu konumun gereklerini yerine getirmeyen ve gerekli nitelikleri taşımayan, siyasi kararlarla bulunduğu yere sahip çıkabilen ve bu tür nedenlerle çıkar elde eden yönetici ve çalışanların, mevcut yapılanmayı alt üst etmesi muhtemel ve ne getireceği ilk bakışta belirsiz olan gelişmeleri olumlu karşılamamaları şaşırtıcı olmamalıdır. Ülkemizde kamu yönetiminde değişimi sağlamak ve uzun yılların birikimiyle oluşmuş yönetim kültürünü değiştirmek kolay değildir. Yasal bir düzenlemenin de ötesinde, değişimin bir kültür haline gelmesi için uzun bir sürecin ve zihni bir dönüşümün yaşanma zorunluluğu vardır (Yüksel, 2004b:70-71).

Personel ve Yönetici Sorunu

Ülkemizde yerel yönetim personel sisteminin temel sorunları; iş analizlerinin yokluğu, nitelikli personel bulundurma güçlüğü, motivasyon eksikliği, insan gücü planlamasının yapılmaması, kişisel performans ölçütlerinin yokluğu ve performans değerlemesinin yapılmaması ve nitelikli üst düzey yönetici eksikliği olarak sıralanabilir (Yüksel, 2003:440).

Yerel yönetimlerde iş analizlerinin yokluğu, işlerin tanımlanma ve nitelik sorununu da beraberinde getirmektedir. Çünkü iş analizi çalışması, iş tanımları ve işi yapacak kişide olması gerekli niteliklerin belirlenmesini sağlar. İş analizlerinden elde edilen bilgiler değerlendirilerek, iş tanımları ve iş

gerekleri ortaya çıkarılır. Sonuçta bir işi yapmak için gerekli deneyim, eğitim, bilgi, beceri ve yetenekler belirlenir (Yalçındağ, 1991:60 ve Şencan, 2001:66-70). Elde edilen bilgiler, personelin işe alma ve yerleştirilmesinde, performans değerlendirmesinde, temel göstergeler olarak işlev yerine getirir. Ülkemizde bazı kurumlarda sınırlı sayıda çalışmalar yeni yeni gündeme gelmeye başlamıştır. Yeni yerel yönetim mevzuatına norm kadro esası konularak yerel meclisler yetkilendirilmiştir. Bu düzenlemenin, yerel yönetim personel sistemine, bazı eksiklikleriyle beraber olumlu katkı sağlayacağı düşünülebilir.

Yerel yönetimlerde gerçek anlamda liyakat sisteminin kurulmamasına bağlı olarak nitelikli personel, birçok açıdan gereken önemi görmediğinden, özel sektöre kaymaktadır. Kamu personel sisteminin, maddi açıdan da yeterli bir imkan sunmaması, nitelikli personelin yerel yönetimlerde tutulmasını zorlaştıran diğer neden olmaktadır. Her iki açıdan da yerel yönetimler niteliksiz personelin zorunlu barınma yeri haline gelmektedir. Yerel yönetimlerde personel sorunlarından bir diğeri de motivasyon eksikliğidir. Bu sorun yine genel kamu personel sisteminin ortaya çıkardığı bir durumdur. Hem işe almada ve yükselmede takip edilen usuller, hem de çalışanların gereken değeri görmemesi ve hatta cezalandırılmaları, kendini ifade etme ve geliştirme imkanı verilmemesi, kuralların fazlasıyla ön plana çıkması ve böylece amaç haline dönüşerek amaçlarla araçların yer değiştirmesi, astların sadece verilen emirleri yerine getirmek zorunda olan bir kesim olarak görülmesi gibi faktörler, motivasyon düşüklüğünün temel nedenleri olmaktadır. Motivasyon düşüklüğünü büyük ölçüde maddi yetersizliklere bağlamak doğru değildir. Maddi faktörler motivasyon üzerinde önemli bir faktör olmakla birlikte tek faktör olmadığı ve hatta bazen diğer faktörlere göre ikinci planda kaldığı bilinen bir gerçektir.

Yerel yönetimlerde ciddi olarak insan gücü planlamasının yapılmıyor olması, personel sisteminin bir diğer eksikliğini oluşturmaktadır. Oysa kurumlarda insan gücü planlaması, kurumun şu andaki durumunun saptanarak, geleceğe yönelik insan gücü hedef ve politikalarının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir (Walker, 1985:85). Bu faaliyet gelecekteki personel ihtiyacının nitelik ve nicelik yönünden belirlenmesi, yüksek bilgi ve beceriye sahip personelin işe alınması konularında ciddi anlamda olumlu katkı sağlamaktadır (Schuler, 1981:25). Hatta yerel yönetimlerde, klasik bir insan gücü planlamasının da yeterli olmayacağı, uzun vadeli, geleceğe ışık tutan stratejik insan kaynağı planlamasının gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Oysa

ülkemiz yerel yönetimlerinde, stratejik insan gücü planlaması bir yana, klasik insan gücü planlamasının yapılmıyor olması, işin gerektirdiği nitelik ve sayıda istihdam yapılmasını güçleştirmektedir. Bu durum ise siyasal iktidarların, popülist personel politikaları uygulamalarına zemin hazırlamakta ve devlet kadrolarının, işsizliğe bir çözüm yeri olarak görülmesine neden olmaktadır(Şaylan, 2000:132).

Kamu yönetimi sistemine bağlı olarak yerel yönetim personel sisteminde, yine iş analizleri çerçevesinde iş tanımları ve iş gerekleri belirlenmediği için, standart çalışma süreleri ve ortalama bir personelin üretmesi gereken mal veya hizmet miktarı belirsizdir. Bu nedenle ülkemizde yerel yönetimlerde insan kaynaklarının performans değerlemesi yapılamamaktadır. Mevcut personel sistemiyle yapılması da mümkün gözükmemektedir. Her şeyden önce konuya ilişkin bir takım standartların ve ölçütlerinin geliştirilmiş olması gereklidir.

Yerel yönetimlerde yıllar boyu kimin ne kadar iş ürettiği ve kimin daha başarılı ya da başarısız olduğu objektif olarak tespit edilememiştir. Konunun tespiti, daha çok üstlerin kişisel ve kapalı olarak sicil raporlarıyla büyük bir gizlilik içinde, subjektif bazı değerlendirmelerle yürütülmüştür. Oysa söz konusu uygulamayla gerçek anlamda kişisel başarı ortaya konulmadığı gibi olumlu veya olumsuz sonuçların gerçek anlamda personele yansıtılması da söz konusu olmamıştır.

Giderek görev ve sorumlulukları artan ve kamu hizmetlerinin üretim ve dağıtımında hakim olmaya başlayan yerel yönetimlerin bu anlayışla yönetilmesi ve kendinden beklenen işlevleri yerine getirmesi mümkün bir durum değildir. Nitekim yerel yönetimler, günümüzde kamu hizmetlerini üreten temel birim haline dönüşmekte ve merkezi yönetim, sınırlı bir takım alanlara odaklanmaktadır. Söz konusu gelişmeler karşısında ise, yerel yönetimlerin işletilmesinde birincil faktör olan insan kaynaklarının daha etkin kullanılması ve daha rasyonel işleyen bir personel sisteminin kurulması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Son dönemlerde gündeme gelen, İl Özel İdaresi, Belediye ve Büyükşehir Belediye Kanunlarında bireysel performans ölçütlerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda performansın ölçülmesine ilişkin düzenlemeyle yasal bir adım atılmıştır. Ancak bu konudaki ölçütlerin, belediye başkanları tarafından belirlenmesi çekinceyle karşılanmalıdır. Belediye başkanlarının konuya ilişkin altyapıya sahip olmalarını her durumda beklemek doğru değildir.

Bu bir uzmanlık işi olup objektif ve bilimsel temellere uygun olarak hazırlanması gereken hassas bir konudur. Aksi halde personel arasında bazı sorunlara neden olunarak, beklenenden çok daha olumsuz durumlar ortaya çıkabilir. Dolayısıyla hem ölçütlerin belirlenmesinde hem de bu ölçütlere göre personelin değerlendirilmesinde uzmanlık bilgisine ihtiyaç bulunmaktadır. Stratejik planların oluşturulmasında üniversitelerden ve uzmanlardan yardım alınacağı belirtilmesine rağmen, bu konuda benzer bir ifadenin yer almaması anlamlı görünmemektedir.

Uygulama

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de yerel yönetimlere ilişkin pek çok sorun bulunmakta ve bunlar birçok çalışmada dile getirilmektedir. Ancak belediye başkanları gözüyle yerel yönetim sorunlarını ele alan ampirik çalışma sınırlıdır. Bu nedenle araştırmanın amacı, belediye başkanlarına göre yerel yönetim sorunlarını tespit etmek ve elde edilen bulgular çerçevesinde sorunlara ilişkin pratiğe uygun çözüm önerileri sunmaktır.

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın Modeli

Araştırma Türkiye’deki Büyükşehir, il, ilçe ve belde belediyelerinde yapılmış olan tanımlayıcı bir çalışmadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Veri toplamak amacıyla hazırlanan ve 29 sorudan oluşan anket, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü’nün yardımıyla valiliklere yollanmış ve ilgili valilikler aracılığıyla belediye başkanlarına ulaştırılmıştır. Anketlerin geri dönüşleri ise, belediye başkanları tarafından doğrudan veya ilgili valilik kanalıyla sağlanmıştır.

Hazırlanan anket formu, açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. 18. soruya kadar çoktan seçmeli kapalı uçlu, 18. sorudan 29. soruya kadar ise 12 açık uçlu soru yer almaktadır. Ayrıca 17. soruda, katılma derecesinin istendiği 17 alt ifade bulunmaktadır. Anketin ilk beş sorusu, belediye başkanlarının demografik özelliklerini ve başkanlık yaptıkları dönemi öğrenmeye yöneliktir. Anketin ilk 18 sorusu, literatür taraması ve başkanlarla yapılan görüşmeler sonunda geliştirilmiştir. 18-29 arasındaki açık uçlu sorular ise, Şule Erçetin’in,

“Lider Sarmalında Vizyon” isimli çalışmasında yer alan anket sorularından yararlanılarak oluşturulmuştur (Erçetin, 2000:154-162). Anketteki çalışmayla ilgili olan 20 soru değerlendirmeye alınmıştır.

Ana Kütle ve Örneklem

Ana kütle olarak 16 büyükşehir, büyükşehir dışında kalan 65 il, 1152 ilçe* ve yaklaşık 2000** belde bulunmaktadır. Ana kütleinin tamamına anket ulaştırılmıştır. Ancak bunlardan 7 büyükşehir (%43,75), 36 il (%55,38), 293 ilçe (%25,43) ve 736 beldeden (%36,8) geri dönüşüm sağlanmıştır.

Araştırmanın Kısıtları

Araştırma, Türkiye’deki tüm büyükşehir, il, ilçe ve belde belediyelerini kapsamaktadır. Ancak zaman ve maliyet kısıtı dikkate alınarak geri dönmeyen belediyelere tekrar anket gönderilmemiş ve cevaplananlarla yetinilmiştir.

Veri Değerlemede Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Bu çalışmada, anket yöntemi ile elde edilen veriler istatistik paket programı kullanılarak değerlendirilmiş ve bulgular analiz edilmiştir. Yapılan ankette yer alan ilgili soruların birbiriyle tutarlılığını, ele alınan sorunu ölçmede homojenliğini ortaya koyan güvenilirlik analizi (Akgül ve Çevik, 2005: 434), bu çalışma için de yapılmış ve analiz sonucunda α (Corranbach Alfa katsayısı) = 0,53 olarak bulunmuştur. Bu da yapılan anketin orta düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırma İle İlgili Bulgular

Demografik Sorulara İlişkin Bulgular

Tablo: 1. Türlerine Göre Belediyelerin Dağılımı

	Frekans	%	Toplam %
Büyükşehir	7	0,7	0,7
İl	36	3,4	4,0
İlçe	293	27,3	31,3
Belde	736	68,7	100,0
Total	1072	100,0	

* 22.03.2008 tarih ve 5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun, ilk kademe belediyelerini ilçeye dönüştürmesi nedeniyle, Büyükşehir içinde yer alan mevcut ilçeler ve ilçeye dönüştürülecek ilk kademe belediyeleri dahil edilmiştir.

** 10.07.2004 tarih ve 5316 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu gereğince, belde belediye sayısında bir değişme söz konusu olmuştur. Ancak araştırmanın tamamlanması aşamasına kadar son rakamlara ulaşmak mümkün olmamıştır. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğüne konu ile ilgili bilgiler henüz ulaşmadığı için kişisel girişimlerle tespit edilebildiği ölçüde yaklaşık bir sayı verilmiştir.

Tablo:1’de araştırma kapsamındaki 1072 belediyenin, türlerine göre dağılımı görülmektedir. Tabloya göre 1072 belediyenin %0,7’sinin büyükşehir belediyesi, %3,4’ünün il, %27,3’ünün ilçe ve %68,7’sinin belde belediyesi olduğu görülmektedir.

Tablo: 2. Belediye Başkanlarının Eğitim Durumları

	Frekans	%	Toplam %
Cevapsız	4	,4	,4
İlkokul	211	19,7	20,1
Ortaokul	154	14,4	34,4
Lise	249	23,2	57,6
Üniversite	429	40,0	97,7
Lisans Üstü	25	2,3	100,0
Total	1072	100,0	

Ankete katılan belediye başkanlarının, eğitim durumları Tablo:2’de görülmektedir. Belediye başkanlarının %40’ı üniversite mezunudur. Ancak ilk-orta ve lise mezunu olanların oranının da az olmadığı (%57,3) görülmektedir.

Tablo: 3. Belediye Başkanlarının Mezun Oldukları Okullar

	Frekans	%	Toplam %
Cevapsız	611	57,0	57,0
Mühendislik	99	9,2	66,2
Fen-Edebiyat	42	3,9	70,1
İİBF/İk.Tic.İl.Akad./Siyasal	66	6,2	76,3
Hukuk	15	1,4	77,7
İlahiyat	29	2,7	80,4
Tıp	14	1,3	81,7
Diğer	196	18,3	100,0
Total	1072	100,0	

Ankete katılan belediye başkanlarının 611’i (%57,0) üniversite mezunu olmadığı için, bu soruya cevap vermemiştir. Tablo:5’te görüleceği gibi bunların çoğunluğunun belde belediye başkanlarından olduğu anlaşılmaktadır. Üniversite mezunu olanların fakültelere göre dağılımını gösteren Tablo:3 incelendiğinde, başkanların en fazla %9,2 ile mühendislik, %6,2 ile İİBF/İk.Tic.İl.Akad./Siyasal mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo: 4. Belediye Başkanlarının Kaç Dönem Başkanlık Yaptıkları

	Frekans	%	Toplam %
Cevapsız	6	,6	,6
Son Dönem	669	62,4	63,0
Son İki Dönem	292	27,2	90,2
Son Üç Dönem	82	7,6	97,9
Son Dört Dönem	23	2,1	100,0
Total	1072	100,0	

Tablo 4’te belediye başkanlarının kaç dönemdir başkanlık yaptıkları görülmektedir. Tablodan başkanların %62,4’lük gibi bir çoğunluğunun son yerel seçimlerle iş başına geldikleri ve ilk dönemlerinde oldukları anlaşılmaktadır. %27,2’si iki dönem, % 7,6’sı son üç dönem ve sadece %2,1’i son dört dönemdir başkanlık yapmaktadır.

Tablo: 5. Belediye Türlerine Göre Belediye Başkanlarının Demografik Özellikleri

		Büyük Şehir		İl		İlçe		Belde	
		F	%	F	%	F	%	F	%
Eğitim	Cevapsız	-	-	-	-	1	0,3	3	0,4
	İlkokul	-	-	-	-	19	6,5	192	26,1
	Ortaokul	-	-	-	-	36	12,3	118	16,0
	Lise	-	-	1	2,8	62	21,2	186	25,3
	Üniversite	4	57,1	35	97,2	161	54,9	229	31,1
	Lisans üstü	3	42,9	-	-	14	4,8	8	1,1
Fakülte	Cevapsız	-	-	2	5,6	122	41,6	487	66,2
	Mühendislik	1	14,3	15	41,7	39	13,3	44	6,0
	Fen Edebiyat	-	-	3	8,3	15	5,1	24	3,3
	İİBF/İk.Tic.İl.Akad./Siyasal	3	42,9	10	27,8	27	9,2	26	3,5
	Hukuk	1	14,3	2	5,6	10	3,4	2	0,3
	İlahiyat	1	14,3	1	2,8	7	2,4	20	2,7
	Tıp	1	14,3	-	-	8	2,7	5	0,7
	Diğer	-	-	3	8,3	65	22,2	128	17,4
Dönem	Cevapsız	-	-	-	-	2	0,7	4	0,5
	Son Dönem	3	42,9	26	72,2	185	63,1	455	61,8
	Son İki Dönem	1	14,3	8	22,2	77	26,3	206	28,0
	Son Üç Dönem	2	28,6	1	2,8	23	7,8	56	7,6
	Son Dört Dönem	1	14,3	1	2,8	6	2,0	15	2,0

Belediye türleri açısından belediye başkanlarının eğitim durumları incelendiğinde büyükşehir belediye başkanlarının tamamı lisans ve lisans üstü derecesine sahip oldukları görülmektedir. İller açısından da benzer bir sonuç söz konusudur. İllerdeki belediye başkanlarının eğitimine bakıldığında neredeyse tamamı (%97,2) üniversite mezunudur. İlçelere bakıldığında yarıdan fazlası lisans ve lisans üstü (%59,7) eğitim almışlardır. Belde belediye başkanlarının eğitimleri ise sırasıyla üniversite (%31,1), ilkokul (%26,1), lise (%25,3) ortaokul (%16,0) şeklindedir.

Belediye başkanları mezun oldukları fakülte açısından incelendiğinde Büyükşehir belediye başkanlarının çoğunluğunun “İİBF/ İk.Tic.İl.Akad./Siyasal” mezunu iken, iller açısından %41,7’lik bir oranda başkanların “mühendislik” mezunu oldukları görülmüştür. İkinci sırada ise, %27,8’lik oranla “İİBF/İk.Tic.İl.Akad./Siyasal” gelmektedir. İlçelerde %41,6’lık bir

oranda cevap verilmemesinin nedeni ilçelerdeki belediye başkanlarının eğitiminin yaklaşık yarısının lisans ve lisans üstü eğitim almadıklarından kaynakladığı söylenebilir. Benzer bir durum beldeler için de geçerlidir.

Tablo 5'te de görüldüğü gibi belediye başkanlarının, tüm belediye türleri açısından da büyük çoğunluğu, ilk dönem seçilmiş belediye başkanlarıdır.

Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular

Tablo: 6. Belediye Türlerine Göre Belediye Başkanlarının Personellerinde Eksik Buldukları ve Geliştirmeyi Düşündükleri Özellikler

		Büyük Şehir		İl		İlçe		Belde	
		F	%	F	%	F	%	F	%
Personelde Eksik Bulduğunuz ve Geliştirilmesini Düşündüğünüz Özellikler	Cevapsız	1	14,3			4	1,4	23	3,1
	Teknik Bilgi	1	14,3	9	25,0	86	29,4	256	34,8
	Eğitim Seviyesi	1	14,3	4	11,1	35	11,9	142	19,3
	Bilgi Beceri	1	14,3	10	27,8	52	17,7	146	19,8
	Yönetme Yeteneği	1	14,3	3	8,3	25	8,5	38	5,2
	Yaratıcılık	1	14,3	7	19,4	59	20,1	81	11,0
	Değişime Uyum	1	14,3	3	8,3	23	7,8	33	4,5
	Grup Çalışması	-	-			9	3,1	11	1,5
	Diğer	-	-					6	,8

Tablo 6'da belediye türlerine göre başkanların "personelinizde eksik bulduğunuz ve geliştirmeyi düşündüğünüz özellikler nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplar ve oranları görülmektedir. Buna göre, büyükşehir belediye başkanları hemen her kategoriye eşit oranda cevap verirken, il, ilçe ve belde belediye başkanları ağırlıklı olarak, "teknik bilgi", "bilgi beceri" ve "yaratıcılık" konularında eksikliklerin olduğunu ve bunları geliştirmeyi düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo: 7. Belediye Başkanlarına Göre Belediyeleri Geleceğe Hazırlıklı Yapmanın Yolları

		Büyük Şehir		İl		İlçe		Belde	
		F	%	F	%	F	%	F	%
Kurumun Geleceğe Hazırlıklı Olması Nasıl Sağlanır ?	Cevapsız					2	,7	5	,7
	Mevcut uygulamalara bağlı kalmak					3	1,0	19	2,6
	Denetim artırılarak					25	8,5	69	9,4
	Kurallara tavizsiz uyularak	1	14,3	4	11,1	45	15,4	136	18,5
	Kurum ve çevresi analiz edilerek	4	57,1	24	66,7	132	45,1	218	29,6
	Gelir kaynakları artırılarak	1	14,3	7	19,4	78	26,6	279	37,9
	Diğer	1	14,3	1	2,8	8	2,7	10	1,4

Tablo 7’ de türlerine göre belediye başkanlarının “kurumun geleceğe hazırlıklı olması nasıl sağlanır?” sorusuna verdikleri cevaplar ve oranları görülmektedir. Tabloya göre bu soruya büyükşehir, il ve ilçede en fazla verilen cevap “kurum çevresi analiz edilerek” olmuştur. Belde başkanları ise biraz farklı düşünerek “gelir kaynağı artırılarak” cevabını vermişlerdir. Ancak tüm belediyelerin verdikleri cevaplar incelendiğinde “gelir kaynağı artırılarak” cevabının ikinci sırada olduğu söylenebilir. Dolayısıyla belde belediyeleri dışındaki belediyelerde kurumun çevresini analiz etmek haklı olarak daha önemli bir sorun olarak görülürken, beldelerde daha çok gelir azlığının en önemli sorun görülmesi doğal karşılanmalıdır. Mekan büyüdükçe kurum dışındaki değişim ve kurum dışındaki fırsat ve tehditleri algılamanın önemi artmaktadır. Özellikle küçük belediyelerin kaynak azlığı bilinen ve beklenen bir durumdur.

Tablo 8: Belediye Türlerine Göre Belediye Başkanlarının Sorunlara İlişkin Görüşleri

	B. Şehir		İl	İlçe	Belde
	İfadeler		İfadeler	İfadeler	İfadeler
Kentinizdeki Muhtemel Olumsuzluklar	1	Çevre Sorunları	Çevre Sorunları	Doğal Afetler	Nüfus Artışı
	2	Nüfus Artışı	Su Sorunları	Çevre Sorunları	Doğal Afetler
	3	Doğal Afetler	Çarpık Kentleşme	İşsizlik	Su Sorunları
	4	Su Sorunları	Ulaşım Sorunu	Nüfus Artışı	Çevre Sorunları
	5	Ulaşım Sorunu	Nüfus Artışı	Su Sorunları	Çarpık Kentleşme
Belediyenizde Geliştirmeyi İstedikleriniz	1	Birlik Beraber Ruh	Hizmet Anlayışı	Personel İletişimi	Personel İletişimi
	2	Personel İletişimi	Teknolojik Alt Yapı-e Belediye	Teknolojik Alt Yapı-e Belediye	Altyapı
	3	Halkla İlişkiler-Halkın Katılımı	Halkla İlişkiler-Halkın Katılımı	Ekonomik Gelişmeye Katkı	Yeşil Alan-Park
	4	İmar ve Kentleşme	Personel İletişimi	Halkla İlişkiler-Halkın Katılımı	Ekonomik Gelişmeye Katkı
	5	Altyapı	İmar ve Kentleşme	Hizmet Anlayışı	İmar ve Kentleşme

Tablo 8: Belediye Türlerine Göre Belediye Başkanlarının Sorunlara İlişkin Görüşleri (Devam)

Belediyenizde Değiştirmeyi İstedikleriniz	1	Yönetim Anlayışı	Yönetim Anlayışı	Yönetim Anlayışı	Personelin Niteliği
	2	Halkın Belediyeye Bakışı	Personelin Niteliği	Personelin Niteliği	Yönetim Anlayışı
	3	Personelin Niteliği	Halkın Belediyeye Bakışı	Halkın Belediyeye Bakışı	İmar ve Kentleşme
	4	Cadde ve Sokakların Genişletilmesi	Hizmet Binası	Hizmet Binası	Hizmet Binası
	5	Partizanlığın Uzaklaştırılması	İmar ve Kentleşme	Araç Gereç	Araç Gereç
Belediyenizde Beğenmediğiniz Özellikler	1	Değişime Ayak Uyduramama	Eğitimsiz Personel	Eğitimsiz Personel	Eğitimsiz Personel
	2	Bilgi ve iletişim Eksikliği	Verimsizlik ve Plansızlık	Personelin Disiplinsizliği	Borç ve Tahsilat Güçlüğü
	3	Uygulanabilir proje Azlığı	Değişime Ayak Uyduramama	Borç ve Tahsilat Güçlüğü	Verimsizlik ve Plansızlık
	4	Verimsizlik ve Plansızlık	Borç ve Tahsilat Güçlüğü	Araç Gereç Yetersizliği	Araç Gereç Yetersizliği
	5	Personelin Disiplinsizliği	Personelin Disiplinsizliği	Verimsizlik ve Plansızlık	Personelin Disiplinsizliği
Başarılı İşleyişi Engelleyen Kurum İçi Faktörler	1	Personel Fazlalığı	Bürokratik Engeller	Yetersiz ve Niteliksiz Personel	Maddi İmkansızlıklar
	2	Yetersiz ve Niteliksiz Personel	Yetersiz ve Niteliksiz Personel	Maddi İmkansızlıklar	Yetersiz ve Niteliksiz Personel
	3	Personelin Motivasyon Eksikliği	Maddi İmkansızlıklar	Araç Gereç Eksikliği	Araç Gereç Eksikliği
	4	Bürokratik Engeller	Birimler Arası İletişimsizlik	Bürokratik Engeller	Bürokratik Engeller
	5	Birimler Arası İletişimsizlik	Personelin Partizanlığı	Birimler Arası İletişimsizlik	İdari Boşluk
Başarılı İşleyişi Engelleyen Kurum Dışı Faktörler	1	Bürokrasi	Bürokrasi	Bürokrasi	Tahsilat Güçlükleri
	2	Yasal Mevzuat	Yetki Eksikliği ve Karmaşası	Yetki Eksikliği ve Karmaşası	Bürokrasi
	3	Yetki Eksikliği ve Karmaşası	Partizan Yaklaşım	Partizan Yaklaşım	Halkın Yönetime Katılamaması
	4	Halkın Yönetime Katılamaması	Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği	Yasal Mevzuat	Partizan Yaklaşım
	5	Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği	Halkın Yönetime Katılamaması	Halkın Yönetime Katılamaması	Çarpık Kentleşme

Tablo 8: Belediye Türlerine Göre Belediye Başkanlarının Sorunlara İlişkin Görüşleri (Devam)

İdealinizdeki Kent	1	Yeşil Alanları Bol	Alt Yapısı Tamamlanmış	Alt Yapısı Tamamlanmış	Alt Yapısı Tamamlanmış
	2	Alt Yapısı Tamamlanmış	Yeşil Alanları Bol	Temiz ve Çevre Sorunu Olmayan	Konut Sorunu Çözümlemiş
	3	Konut Sorunu Çözümlemiş	Sanayileşmiş	Yeşil Alanları Bol	Temiz ve Çevre Sorunu Olmayan
	4	Tarihi Korunmuş	Yaşanabilir Modern Bir Kent	Yaşanabilir Modern Bir Kent	Sanayileşmiş
	5	Sanayileşmiş	Temiz ve Çevre Sorunu Olmayan	Sanayileşmiş	Yeşil Alanları Bol

Belediye başkanlarına sorulan açık uçlu sorulara başkanlar çok farklı cevaplar vermiştir. Ancak frekans analizi neticesinde en fazla dile getirilenler Tablo 8’de görülmektedir. Diğer cevaplar Ek:1’de tablo halinde verilmiştir. Tabloda en önemli 5’er problem önem sırasına göre sıralanmıştır. Dolayısıyla aşağıdaki açıklamalar, her bir ifade için ayrı ayrı dile getirilmeyecektir.

Başkanların “kentinizdeki muhtemel olumsuzluklar nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo:8’de görülmektedir. Büyükşehir, il, ilçe ve belde belediye başkanlarının en fazla dile getirdikleri olumsuzluklar, “çevre sorunları”, “nüfus artışı” ve “su sorunları” olarak gözükmektedir. Sanayileşme ve kentleşmenin hızlandırdığı çevre sorunları, hem büyükşehir hem de illerde birinci sırada olumsuzluk olarak görülmüştür. Ulaşım sorunu ise, nüfus yoğunluğuna bağlı olarak hem büyükşehir hem de illerin önemli olumsuzlukları arasında değerlendirilmiştir.

Belediye başkanlarının, “belediyelerinizde geliştirmeyi istediğiniz şeyler nelerdir?” sorusuna, dört belediye türünün cevaplarında farklılıklar görülmektedir. Büyükşehirlerde birinci sırada, “birlik beraberlik ruhu”, illerde “hizmet anlayışı”, ilçe ve beldelerde ise, “personel iletişimi” yer almaktadır. Dört belediye türünde ortak olarak dile getirilen husus, “personel iletişiminin iyileştirilmesidir”. Daha sonra “imar ve kentleşme”, “halkla ilişkiler ve halkın katılımı” dile getirilmiştir.

“Başkan olarak belediyenizde değiştirmeyi istediğiniz en önemli şeyler nelerdir?” sorusu sorulduğunda, başkanlar tarafından ifade edilen en önemli değiştirilmesi gereken şeyler; “yönetim anlayışı” ve “personelin niteliğidir”. Daha sonra değiştirilmek istenen şeyler ise, “halkın belediyeye bakışı” ve “hizmet binası”dır. Ancak il, ilçe ve belde belediyelerinde “hizmet binası” eksikliği yoğun olarak dile getirilmiştir. Yine ilçe ve belde belediyelerinde “araç-gereç eksikliğinin giderilmesi” isteği dikkat çekmektedir.

“Belediyenizde beğenmediğiniz özellikler nelerdir?” sorusuna başkanların verdikleri cevaplar incelendiğinde, iki önemli ifade dikkat çekmektedir. Bunlar, “verimsizlik-plansızlık” ve “personelin disiplinsizliğidir”. Ayrıca il, ilçe ve belde belediyelerinde “eğitimsiz personel” ile “borç tahsilat güçlüğü” beğenmedikleri hususlar olarak ortaya çıkmaktadır.

“Belediyenizde başarılı işleyişi engelleyen kurum içi faktörler nelerdir?” sorusuna başkanların verdikleri cevaplar incelendiğinde, dört kategorideki başkanların verdikleri cevaplarda, öne çıkan iki faktör vardır. Bunlar “bürokratik engeller” ve “yetersiz-niteliksiz personeldir”. Daha sonra ifade edilen faktörler ise, sırasıyla “birimlerarası iletişimsizlik” ve “maddi imkansızlıklar”dır. Özellikle ilçe ve beldelerde öne çıkan faktör ise, “araç gereç eksikliğidir”.

“Belediyenizde başarılı işleyişi engelleyen kurum dışı faktörler nelerdir?” sorusuna başkanların verdikleri cevaplar incelendiğinde, her dört kategorideki başkanların verdikleri ortak cevap, “bürokrasi” ve “halkın yönetime katılmaması” olarak gözükmektedir. Büyükşehir, il ve ilçede, özellikle, “yetki eksikliği ve karmaşası”, beldelerde “tahsilat güçlüğü” öne çıkmaktadır.

“İdealinizdeki kent nasıldır?” sorusuna her kategorideki belediye başkanları “yeşil alanı bol”, “alt yapısı tamamlanmış” ve “sanayileşmiş” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Bunun yanında büyükşehirlerde “konut sorunu çözülmüş” ve “tarihi dokusu korunmuş olması” ön plana çıkarken, diğer üç kategorideki belediyelerde öne çıkan konu, “temiz ve çevre sorunu olmayan bir kent” olarak tanımlanmıştır. Bu soruda, her ne kadar başkanların ideallerindeki kent sorulmuş olmakla birlikte, başkanların idealleri, aynı zamanda kentlerindeki eksikliğin altını çizmekte ve sorun alanlarına işaret etmektedir.

Belediye başkanlarının, yerel yönetim sorunlarına ilişkin görüşleri genel olarak yukarıda ortaya çıkmaktadır. Ancak yerel yönetim sorunları arasında sayılabilecek üst düzey yönetici sorununu, belediye başkanlarına sorarak belirlemekten çok, belediye başkanlarının yönetime bakışını ölçen sorular sorarak yönetici bakış profili belirlemek daha rasyonel olacaktır. Belediye başkanlarının, bazı sorulara verdikleri cevaplar ve ifadelere katılma derecelerini gösteren sonuçlar Tablo 9 ve tablo 10’da görülmektedir.

Tablo: 9. Belediye Türlerine Göre Belediye Başkanlarının Bazı Sorulara İlişkin Yargıları

		Büyük Şehir		İl		İlçe		Belde	
		F	%	F	%	F	%	F	%
Kente İlişkin Düşleriniz	Cevapsız	-	-	-	-	3	1,0	8	1,1
	Bilinenlerle Sınırlı Şeyler	-	-	-	-	6	2,0	44	6,0
	Bilinenlerle Sınırlı Olmayan Şeyler	5	71,4	21	58,3	131	44,7	237	32,2
	Anlamsız Karmaşık Şeyler	-	-	-	-	-	-	4	0,5
	Olması Çok Güç Şeyler	1	14,3	5	13,9	35	11,9	93	12,6
	Olması Muhtemel Şeyler	1	14,3	10	27,8	118	40,3	350	47,6
Belediyenin Çevresel Şartları Ne Sıklıkla Gözden Geçirilmelidir?	Cevapsız	-	-	-	-	2	0,7	4	0,5
	Yılda	2	28,6	6	16,7	59	20,1	149	20,2
	İki Yılda	1	14,3	1	2,8	16	5,5	39	5,3
	Üç yılda	-	-	1	2,8	6	2,0	15	2,0
	Dört yıl ve üstü	-	-	-	-	2	0,7	12	1,6
	Sürekli	4	57,1	28	77,8	208	71,0	517	70,2
Başarısızlık Kavramının Anlamı Sizce Nedir?	Cevapsız	-	-	2	5,6	20	6,8	63	8,6
	Olmaması Gerekir	4	57,1	21	58,3	170	58,0	450	61,1
	Olması Gerekir	-	-	1	2,8	8	2,7	29	3,9
	Kabul Edilemez	2	28,6	5	13,9	58	19,8	120	16,3
	Başarının Anahtarıdır	1	14,3	5	13,9	26	8,9	57	7,7
	Çok Doğal	-	-	2	5,6	11	3,8	17	2,3
Belediyelerin Politikaları Ortalama Kaç Yıllık Olmalıdır?	Cevapsız	-	-	-	-	17	5,8	37	5,0
	1-2 Yıl	1	14,3	6	16,7	44	15,1	133	18,0
	3-4 Yıl	2	28,6	3	8,3	42	14,3	94	12,8
	5-6 Yıl	2	28,6	6	16,7	50	17,1	154	20,9
	7-10 Yıl	1	14,3	7	19,4	42	14,3	90	12,2
	10 Yıl üstü	1	14,3	14	38,9	98	33,4	228	31,0
Personel Niteliğinin Artırılmasında Alınması Gereken Önlem	Cevapsız					2	,7	5	,7
	Eğitim verilmeli	1	14,3	22	61,1	134	45,7	379	51,5
	Ücretler artırılmalı	1	14,3	1	2,8	14	4,8	39	5,3
	Disiplin ve denetim artırılmalı			1	2,8	33	11,3	85	11,5
	Söz hakkı verilmeli			1	2,8	8	2,7	28	3,8
	Yönetime Katılmalı	1	14,3	1	2,8	22	7,5	45	6,1
	Performans ölçümü yapılmalı	3	42,9	4	11,1	32	10,9	50	6,8
	Sözleşmeli hale dönüştürülmeli	1	14,3	6	16,7	48	16,4	105	14,3
Diğer									

Belediye başkanlarına “kentinize ilişkin düş kuruyorsanız nelerdir?” sorusu sorulduğunda şu sonuçlar elde edilmiştir. Büyükşehir, il, ilçe ve belde başkanlarının geneli, “bilinenlerle sınırlı olmayan şeyler” demişlerdir. Ancak belde, ilçe ve illerin bir kısmında, “olması muhtemel şeyler” ifadesi belirtilmiştir. İlk cevap, yönetsel bakış açısından olumlu karşılanmakla birlikte ikinci cevap, değişime ilişkin olumsuz bir bakışı ve mevcut uygulamalara bağımlılığı ifade etmektedir.

“Belediyenin çevresel şartları ne sıklıkla gözden geçirilmelidir?” sorusuna çoğunlukla “sürekli” ve “yılda 1 kez” gözden geçirilmediği cevabı verilmiştir. Bu ise, başkanların çevresel şartların değiştiğini ve bunu algıladıklarını göstermektedir.

“Başarısızlık kavramının anlamı sizce nedir?” sorusuna ise, çoğunlukla “olmaması gerekir” ve “kabul edilemez” cevabı verilmiştir. Oysa başarısızlığın doğal bir süreç olduğu ve bu başarısızlıkların gelişim aracı olarak görülmesi gerekmektedir. Başarısızlık elbette istenen bir durum olmamakla birlikte, başarısızlıktan aşırı korku ve kabulsüzlük, kuralcılığın ve değişime olan olumsuz bakışın da ip uçlarını vermektedir.

“Belediyelerin politikaları ortalama kaç yıllık olmalıdır” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, farklı dağılım görülmektedir. Ancak başkanların büyük çoğunluğu, politikaların süresinin on yılın altında olması gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla yönetsel ve uzun vadeli düşünme, geleceği okuma ve kaynakların verimli kullanımı açısından, çoğunluğun rasyonel bir yaklaşım sergilediği söylenemez.

Personelin niteliğinin artırılması için alınması gereken önlemlerin neler olduğu sorulduğunda, büyükşehir belediye başkanları “performans ölçümünün yapılması” gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak il, ilçe ve beldelerde cevaplar farklılaşarak yoğun bir şekilde “personelin eğitime önem verilmesi” gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca personelin niteliğinin artırılması konusunda “eğitim verilmeli”den sonra “personelin sözleşmeli hale dönüştürülmesi” önerilmiştir. Ancak “söz hakkı verilmesi” ve “yönetime katılma” cevaplarının pek kabul görmediği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla giderek önemi artan ve verimliliğin artırılması için dikkate alınma ihtiyacı olan insan kaynaklarına gereken önemin verildiğine ilişkin bir yaklaşım tarzının sergilendiği söylenemez.

Tablo: 10. Belediye Başkanlarının Verilen İfadelere Katılma Derecesi

İFADELER	B, Şehir (7)	İl (36)	İlçe (293)	Belde (736)
1.Bilgi teknolojilerini yönetim faaliyetlerinde kullanmak, kentlerde hizmet üretimini olumlu etkiler.	1,14	1,19	1,43	3,55
2.Sivil toplum kuruluşlarını yönetime katmak, kent yönetimini olumsuz etkiler.	4,00	3,97	3,66	2,79
3.Mevcut alışılmış yönetim uygulamalarının, yöntemlerin, yönetim ve örgüt kültürünün değiştirilmesi, önemli bir hatadır.	3,42	3,77	3,52	2,77
4.Astlara güvenmek çoğu zaman hatadır.	4,00	3,86	3,39	2,84
5.Örgütsel değişim, örgüt için bir tehdit unsurdur.	4,00	3,80	3,40	2,75
6.Kurumumuz, yıllardır aynı işi, aynı yöntem ve araçlarla uzmanlaşmış bir şekilde yerine getirmektedir.	3,71	3,94	3,09	2,97
7.Kent yönetimine ilişkin, bilinenlerin dışında bilinmeyen çok şeyler olabilir.	1,57	1,75	1,90	3,29
8.Kurumun ve kamu yönetiminin mevcut değerleri ve kültürüyle ters düşmek, doğru değildir.	1,85	2,47	2,44	3,25
9.Mevcut şartlar ve imkansızlıklarla çok başarılı bir belediyecilik örneği sergilemek mümkün değildir.	2,71	2,47	2,54	3,26
10.Gelişme adına hata yapmaktansa, bilinen denenmiş metotlara uygun hareket edilmesi tercih edilmelidir.	3,71	3,44	3,13	2,97
11.Yöneticilikte çok büyük hedefler koyup başarısız olmaktansa, küçük hedefler koyup başarılı olmak tercih edilmelidir.	3,42	3,36	2,99	2,99
12.Kurumdaki farklı düşünceler, kargaşaya neden olacağı için hoş görülmemelidir.	4,28	3,86	3,48	2,83
13.Hatalı bir iş yapan personele tepki gösterip eleştirerek, hatasını anlaması sağlanmalıdır.	3,00	2,58	2,53	3,13
14.Bir yöneticinin "hata yaptım" demesi çoğu zaman doğru değildir.	4,14	3,69	3,14	2,96
15.Bir belediye başkanı, belediye işleriyle, en ince ayrıntısına kadar ilgilenmelidir.	3,85	3,22	2,70	3,14
16.Bir yönetici, kurum içi bir direnç karşısında, uyumlu olmak için kararını askıya almalıdır.	3,00	3,47	3,23	2,94
17.Belediye politikalarının oluşumuna, belediye personeli dahil edilmelidir.	1,57	1,80	2,17	3,15

Tablo:10'da belediye başkanlarının ifadelerine verdikleri cevapların ortalamaları görülmektedir. İfadeler "1 kesinlikle katılıyorum" dan "5 kesinlikle katılmıyorum"a doğru sıralanmıştır. 17 ifadeden 1, 7 ve 17. si olumlu olup diğerleri olumsuz ifadelerdir. Dolayısıyla 1, 7 ve 17. ifadelerin beklenen ortalama değeri 1'e yakın olması gerekmektedir. Diğer ifadelerin tamamı 5'e yakın olması gerekir. Buna göre büyükşehir, il ve ilçe sonuçlarına bakıldığında yaklaşık olarak beklenen değere yakın sonuçlar görülmektedir.

Ancak belde belediye başkanlarının ifadelerine verdikleri cevap ortalamalarında diğerlerine oranla farklı sonuçlar bulunmuştur. Örneğin 1. ifadede beklenen sonuç 1'e yakın olması gerekirken belde bu ifade için ortalama değer 3.55 olup beklenenden oldukça uzaktır. Benzer durum hemen hemen tüm ifadeler için geçerlidir.

"Bilgi teknolojilerini yönetim faaliyetlerinde kullanmak, kentlerde hizmet üretimini olumlu etkiler" ifadesine katılma derecesi, büyükşehir, il ve ilçe belediye başkanlarında daha yüksek olmakla beraber, belde belediye başkanlarının katılmama yönünde bir eğilim sergilemeleri dikkat çekicidir.

Yönetmel açıdan özellikle belde belediye başkanlarıyla ilgili bilgi teknolojilerine yönelik olumsuz bakış eleştiriye açık bir noktadır. Genel olarak büyükşehirden beldeye doğru, belediyeler küçüldükçe, başkanların bu ifadeye katılmama yönündeki eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Belediye büyüklüğüyle başkanların bu ifadeye katılma dereceleri arasında bir ilişki kendini ortaya koymaktadır.

“Sivil toplum kuruluşlarını yönetime katmak, kent yönetimini olumsuz etkiler” ifadesine katılmama eğiliminin yüksek olması beklenmektedir. Verilen cevaplara göre, benzer şekilde büyük belediyelerden küçük belediyelere doğru katılmama eğiliminin arttığı görülmektedir. Bir başka deyişle, büyük belediyeler, beklendiği gibi daha çok katılmama yönünde bir tavır sergilemekte, ancak belde belediyelerinin katılmama eğiliminden, nispi olarak uzaklaştıkları görülmektedir.

“Kent yönetimine ilişkin, bilinenlerin dışında bilinmeyen çok şeyler olabilir” ifadesine, katılma eğilimi beklenmektedir. Büyükşehir, il ve ilçe belediye başkanları, beklenene yakın bir eğilim sergilemekle beraber, belde belediye başkanlarının katılmama yönünde eğilim sergilemeleri yine şaşırtıcıdır. Benzer şekilde büyük belediyelerden küçüklere doğru, katılmama eğiliminde nispi bir artış olduğu görülmektedir.

“Bir yönetici, kurum içi bir direnç karşısında, uyumlu olmak için kararını askıya almalıdır”, ifadesine, nispi farklılıklar olmakla birlikte, bütün belediye başkanları açısından daha net bir katılmama eğilimi beklenirdi. Oysa cevaplara göre, kararsızlık eğilimi ortaya çıkmaktadır.

“Belediye politikalarının oluşumuna, belediye personeli dahil edilmelidir” ifadesine, katılma eğilimi beklenmektedir. Büyükten küçüğe doğru belediyeler arasında katılma eğiliminden, yine nispi olarak giderek uzaklaştığı görülmektedir. Büyükşehir ve il belediye başkanlarının cevapları beklenene yakın olmakla beraber, özellikle ilçe ve belde başkanlarının, kararsızlık eğilimi sergiledikleri görülmekte ve belediye personelinin, politika oluşum sürecine dahil edilme eğilimi olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer ifadelerde de benzer durumlar gözlenmektedir.

Sonuç

Türkiye’de yerel yönetimler birçok sorunla karşı karşıyadır. Belediye başkanlarıyla yapılan anket çalışmasında da literatürde dile getirilen sorunların önemli bir kısmına işaret edildiği görülmektedir. Yerel yönetimlerle ilgili sorunların bir kısmı örgütsel, bir kısmı merkezi yönetimle ilişkilerden kaynaklanan

sorunlardır. Ancak bu sorunlar arasında yerel yönetim literatüründe çok da üzerinde durulmayan bir sorun da üst düzey yöneticilerin yönetsel bakış ve yönetim algılamalarından kaynaklanan sorunlardır. Oysa bu sorun, yerel yönetimlerin diğer birçok sorununun ortaya çıkışında etkili olan ve araştırılması gereken bir noktadadır.

Yukarıda bu bakış açısıyla ele alınan anket çalışmasında, belediye başkanlarının sorunlara ilişkin görüşleri yanında, onların yönetsel bakışlarını ve algılamalarını ölçen bazı sorular ve ifadelerle ilişkin cevapları istenmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle belediye başkanları gözüyle yerel yönetim sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından, yerel yönetimler içinde, kentlerin yönetiminde ön planda olan belediyeleri yöneten tepe yöneticisi başkanların algılamaları da değerlendirilerek, böylece yerel yönetim sorunları üzerindeki olası etkilere ilişkin ip uçları elde edilmeye çalışılmıştır.

Belediye başkanlarına göre belediye personellerindeki önemli eksiklik, “bilgi beceri” ve “yaratıcılık”tır. Bunlar personelle ilgili geliştirilmesi gereken unsurlardır. Belediye başkanları, aynı zamanda, yönettikleri kentlerin ve dolayısıyla belediyelerin; çevre sorunları, nüfus artışı, su sorunları, büyükşehir ve illerde ulaşım sorunlarını öncelikli sorunlar arasında görmektedir. Başkanlar belediyelerinde çalışanlar arasında birlik ve beraberliği artırmak, hizmet anlayışını değiştirmek, imar ve kentleşme sorunlarını çözmek ve halkla ilişkileri geliştirmek istemektedir. Ayrıca yönetim anlayışı ve personel niteliğini sorun olarak görmekte ve değiştirmeyi istemektedirler. Verimsizlik, plansızlık, personel disiplinsizliği, tahsilat durumları beğenilmemektedir. Bürokratik engeller, yetersiz ve niteliksiz personel, birimlerarası iletişimsizlik, maddi imkansızlıklar ve küçük belediyelerde daha çok, araç gereç eksikliği, belediyelerin başarılı işleyişini engelleyen faktörler olarak görülmektedir. Bürokrasi, yönetime katılma, yetki eksikliği ve karmaşası, belediyenin başarısını olumsuz etkileyen kurum dışı faktörler olarak değerlendirilmektedir.

Başkanların yönetsel bakış ve algılamalarını belirlemeye çalışan sorulara göre, belediyeler, çevresel şartlarını sürekli ve yılda bir gözden geçirmelidir. Başarısızlık kavramı olmaması gereken bir durum olarak algılanmakta, büyük çoğunluk belediye politikalarının on yılın altında üretilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Verilen ifadelerle katılma derecelerinin istendiği sorulara göre ise, büyükşehir, il ve ilçe belediye başkanları, yaklaşık olarak beklenen değere yakın cevaplar vermişlerdir. Ancak belde belediye başkanlarının cevapları, yönetici bakışı açısından daha olumsuz eğilim sergilendiğini ve ortalamalardan uzaklaşıldığını göstermektedir. Genel olarak cevaplar incelendiğinde, büyük belediyelerden küçük

belediyelere doğru, beklenen cevaplardan nispi olarak uzaklaştığı, ancak özellikle bazı ifadelerde belde belediyeleri açısından beklenenden uzaklaşmanın arttığı dikkat çekicidir.

Sonuç olarak belediye başkanları, yerel yönetim yazınında da dile getirilen birçok soruna dikkat çekmiştir. Bu sorunların ortaya çıkışında, merkezi yönetim, genel kamu yönetimi, yerel yönetim sistemi ve örgütsel düzeyde etkili olan faktörler bulunmaktadır. Söz konusu sorunların ortadan kaldırılması için dikkate alınması gereken bazı noktalar vardır. Her şeyden önce, il bazında kamu hizmeti üreten kurumlar arasında, yıllık hizmet planları çıkarılıp koordinasyon sağlanarak yürütülmelidir. Ani ve beklenmedik durumlarda, koordinesiz hizmet üretimi ve dağıtımına gerekli olmadıkça son verilmelidir. Böylece benzer işlemlerin ve kaynak kullanımının farklı kurumlar tarafından yapılması engellenerek vatandaş memnuniyetinde ve kaynak tasarrufunda artış elde edilebilecektir.

Ayrıca kamu kurumlarında değişimin gerçekleştirilebilmesi için değişim kültürü oluşturulmalıdır. Bunun ön şartı ise bu değişim ihtiyacının her kesim tarafından hissedilmesidir. İhtiyacın hissettirilmesinde bu değişimin çalışanlara olumlu yansıtacağı vurgulanmalıdır. Bu yansımalar maddi ödül ya da ücret farklılaşması olabileceği gibi, sosyal ihtiyaçların karşılanması ve statü değişikliği şeklinde de olabilir. Atılacak bu tür adımlar hem nitelikli personel bulmayı kolaylaştıracak hem de bu personelin elde tutulmasını mümkün kılacaktır.

Personel sisteminde, çalışanların katkılarının alınması ve yönetime katılımın sağlanması için bir yapılanma da zorunlu görünmektedir. Ancak bu işin, yerel yönetimlerin tepe yöneticilerinin inisiyatifine bırakılmaması, konuya ilişkin yasal bir düzenlemeyle zorunlu hale dönüştürülmesi gerekmektedir.

Yukarıda sayılan sorunlara ilave olarak başkanlar tarafından ifade edilmeyen ancak yukarıdaki sorunları tetikleyici etkisi olan önemli bir sorun daha bulunmaktadır. Bu sorun, yöneticinin yönetim anlayışı, felsefesi ve algılamalarından kaynaklanmaktadır. Belediye başkanlarının yönetim bakışı ve algılamalarını ölçmeye çalışan cevaplardan elde edilen bulgular, bu düşünceleri destekler niteliktedir. Belediye başkanlarının adaylık öncesi ve sonrası bir eğitim sürecine tabi tutularak yönetsel alt yapılarını kuvvetlendirecek teorik bilgilendirme çalışmalarının yapılmasıyla ciddi faydalar sağlanacaktır.

Kaynakça

- Akgül, A. ve O. Çevik (2005), **İstatistiksel Analiz Teknikleri-SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları-**, Emek Ofset Ltd. Şti., Ankara.
- Balcı, Asım (2003), “Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik Anlayışı”, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, (Ed.) Asım Balcı v.d., Seçkin Yayınları, Ankara.
- Bozlağan, Recep (2003), **Belediyelerde Örgüt Geliştirme**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul.
- Erçetin, Şule (2000), **Lider Sarmalında Vizyon**, 2.B., Nobel Yayınları, Ankara.
- Şaylan, Gencay (2000), **Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş**, TESEV Yayınları, Yayın No: 18, İstanbul.
- Schuler, Randall S. (1981), **Personnel and Human Resource Management**, West Publishing Company, St. Paul.
- Şencan Hüner, Nihat Erdoğan (2001), **İşletmelerde Eğitim İhtiyacı Analizi**, Beta Yayınları, İstanbul.
- Toprak Karaman, Zerrin (2003); “Kentsel Yönetişim-Yerel Gündem 21”, **I. Ulusal Yerel Yönetimler Çalıştayı**, Çanakkale.
- Walker, James. W. (1985), **Human Resource Planning**, 2.Printing, Grolier Incorporated, New York.
- Yalçındağ, Selçuk (1991), **Personel Yönetimi**, 4. B., Yargı Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, Fatih (2003), “Belediyelerde Teknik Personelin Yeterliliği Üzerine Bir Araştırma: Büyükşehir Belediye Örneği”, **I. International Municipalities, University and Industrial Sector Cooperation Symposium**, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yüksel, (2004a), **“Kamu Yönetiminde Yeni Eğilimler Perspektifinde Türk Kamu Yönetiminde Reform İhtiyacı”**, Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Yüksel, (2004b), **Çağdaş Kent Yönetimi ve Yönetici Vizyonu**, Detay Yayınları, Ankara.

EK 1: Açık Uçlu Sorulara Belediye Başkanlarının Verdiği Cevaplar

Kentinizdeki Muhtemel Olumsuzluklar	Belediyenizde Geliştirmeyi İstedikleriniz	Belediyenizde Değiştirmeyi İstedikleriniz	Belediyenizde Beğendiğiniz Özellikler	Belediyenizde Beğenmediğiniz Özellikler	Başarılı İşleyişi Engellenen Kurum İçi Faktörler	Başarılı İşleyişi Engellenen Kurum Dışı Faktörler	İdealinizdeki Kent
İşsizlik	Personel-İletişim-Eğitim-Değişime Uyum	Yönet. Anlay.-Hiz. Anlay.-Vizyon-Bürokrasi-Çağdaş Yön.	Birimlerarası Dialog-İşbirliği-Çalışanların Bağlılığı	Hantallık-Verimsizlik-Plansızlık-Yön. Eksikliği	Personel Fazlalığı-Yaş Ortalaması Yüksek Personel	Yasal Mevzuat-Yargılama	Huzurlu Kent-Mutlu Kent
Çevre Sorunları	İmar-Sağlıklı Kentleşme-Fen İşleri	İmar Ve Fen İşleri-Sağlıklı Kentleşme	Tasarruf-Verimlilik	Niteliksiz Personel-Eğitimsiz Pers.-Personel Fazlalığı	Maddi İmkansızlıklar	Bürokrasi	Temiz-Çevre Sorunları Olmayan
Su Sorunu	Teknik Donanım-Araç Gereç	Vatandaş Odaklılık	Bilgi İşlem-Teknoloji-Kent Bilgi Sistemi	Araç Gereç Yetersizliği	Bürokratik Engeller-Geleneksel Yapı	Kurumlararası Koordinasyon Eksikliği	Refah Seviyesi Yüksek-Yaşam Kalitesi Yüksek
Nüfus Artışı	Yeşil Alan-Park-Bahçe	Altyapı-Otopark-Kanalizasyon-Ulaşım	Araç Gereç Kapasitesi	İşlerin Düzensiz Yürütmesi-Kayıtsız İşler-İşlerde Gecikme	İş Üretmeme-Risk Almama-Sorumluluktan Kaçma	Halkın Yönetime Katılım Fırsatı Bulamaması-Halkın İlgisiz.	Avrupa Standartlarında Bir Kent
Kanalizasyon	Ekonomik Gelişmeye Katkı-İstihdam	Su	Halkla İlişkiler-Halk Katılımı-Şeffaflık-Sivil Toplum İşbir.	Çarpık Kentleşme	Makina Araç Gereç Eksikliği Ve Eksikliği	Alacakların Tahsilat Güçlüğü-Borçların Ödenememesi	Yeşil-Rekreasyon Alanları-Park-Bakçesi Bol Olan
Çarpık Kentleşme-İmar-Otopark	Altyapı-Kanalizasyon-Konut-Otopark	Pers.Verimliliği-Nitelikli Pers.-Motivasyon Düş.-Eğit.Eksikliği	Sorunların Çözümünde Hızlılık	Maddi İmkansızlık-Borç-Tahsilat Güçlüğü	Alt Yapı, İmar, Kentleşme	Merkezi Yönetimin Partizan Yaklaşımları-İktidar Engeli	Altyapısı İyi-Düzenli Bir Kent
Doğal Afet-Deprem-Sel	Mali Kaynak Artırımı	Muhasebe	Çevre-Temizlik	Bürokratik Gelenek-Değiş. Ayak Uyduramama-Yaratıcılık Eksikliği	Yetersiz Pers-Niteliksiz Ve Eğitimsiz Pers-Teknik Eleman Ek.	Yetki Eksikliği-Yetki Karmaşası-Vesayet-Özerklik Sorunu	Kendi Kaynaklarıyla Ayakta Duran-Kaynak Sıkıntısı Olmayan

EK 1: Açık Uçlu Sorulara Belediye Başkanlarının Verdiği Cevaplar (Devam)

Kentinizdeki Muhtemel Olumsuzluklar	Belediyenizde Geliştirmeyi İstedikleriniz	Belediyenizde Değiştirmeyi İstedikleriniz	Belediyenizde Beğendiğiniz Özellikler	Belediyenizde Beğenmediğiniz Özellikler	Başarılı İşleyişi Engellenen Kurum İçi Faktörler	Başarılı İşleyişi Engellenen Kurum Dışı Faktörler	İdealinizdeki Kent
Cadde Ve Sokak Darlığı-Ulaşım Sorunu	Tky-Vizyon-Misyon	Hizmet Binası	Dürüstlük-Tarafsızlık-Huzur	Bilgi Ve İletişim Eksiği	Plan Ve Proje Üretilmemesi	Coğrafik Yapı-İklim	Eğitim Düzeyi Yüksek
Yerleşim Yeri Darlığı	Hizmet Anlayışı-Değişim-Verimlilik	Çevre-Temizlik	Yeterli Personel-Personel Verimliliği	Yaşlı Personel-Tembellik-Disiplinsizlik-İtaatsızlık	Birimler Arası İletişim Eksiği-Uyumsuzluk	Çarpık Kentleşme-Şmar Karmaşası-Altyapı Eksikliği	Su Sorunu Olmayan
Altyapı Yetersizliği	Ulaşım	Araç Gereç	Yenilikçi Atılımlar-Radikal Uygulamalar	Teknoloji Eksikliği	Yaratıcılık Ve Yenilikçi Beceri Eksikliği-Değişime Kapalılık	Az gelişmişlik-Kültür Seviyesinin Düşüklüğü	Turistik
Tarihi Ve Kültürel Varlıkların Sahipsizliği	Sosyal Ve Kültürel Faaliyetler-Sosyal Hizmet	Projesizlik-Plansızlık	Disiplin-Kararlılık	Çevre-Temizlik-Su	Teknolojik Yetersizlik	Hizmet Beklentilerindeki Değişmeler Ve Tutarsızlıklar	Sosyal Ve Kültürel Eksiği Olmayan
Ekonomik Sorunlar-Belediyenin Mali Sorunları	Halkla İlişkiler-Katılım-Şeffaflık-Eşitlik	İşbirliği Ruhu-Eşitlik-Adalet-Huzur-Şeffaflık-Halkın Bakışı	Düzen-Çalışma Sistemi-Mesaiye Riayet	Altyapı Eksikliği-Kanalizasyon-Yol-Park-Bahçe	Personelde Motivasyon Eksikliği-Tembellik	Sanayileşmiş Olma	Konut Sorunu Çözülmüş
Nüfus Kaybı	Teknoloji-E Belediye	Cadde Ve Sokakların Genişletilmesi	İmkansızlıkla Mücadele-Fedakarlık-Az İmkanla Çok İş	Politize Yapılanma-Eşitsiz Muamele	Personelde Partizan Tavrılar-Partizan Eğilimli Hizm. Anlay.	Eğitim Düzeyi	Ekonomisi Düzelmiş-Sanayileşmiş Bir Kent
Sanayi Ve Yatırım Yetersizliği	Ekip Çalışması	Teknoloji-E Devlet	Hizmetler-Çalışmalar	Hizmetlerde Yetersizlik	Halkın Taleplerini Belediye Başkanına Doğrudan İletmesi	Teknolojik Yetersizlikler	İşsizliğin Olmadığı Bir Kent

EK 1: Açık Uçlu Sorulara Belediye Başkanlarının Verdiği Cevaplar (Devam)

Kentinizdeki Muhtemel Olumsuzluklar	Belediyenizde Geliştirmeyi İstedikleriniz	Belediyenizde Değiştirmeyi İstedikleriniz	Belediyenizde Beğendiğiniz Özellikler	Belediyenizde Beğemediğiniz Özellikler	Başarılı İşleyişi Engellenen Kurum İçi Faktörler	Başarılı İşleyişi Engellenen Kurum Dışı Faktörler	İdealinizdeki Kent
Eğitimsizlik	Disiplin-Planlama-Kontrol-Koordinasyon	Halk Katılımı-Halkla İlişkiler	Fiziki Yapı-İmkanlar	Geri Kalmışlık	Bina-Fiziki Yapı	Yasal Mevzuat-Yargılama	Yaşanabilir Bir Kent-Modern Örnek Bir Kent
	Su	Borçların Tasviyesi-Mali İyileşme-Özelleştirme	İmar-Düzenli Kentleşme-Altyapısı	Uygulanabilir Proje Azlığı	Meclis Üyelerinin Yetersizliği	Bürokrasi	Halk Katılımının Olduğu-Halkın Desteğini Almış Bir Kent
	Çevre	İstihdam	Sosyal Hizm.-Sos. Ve Kültür. Faal-Tarihi Ve Turis. Yerler	Yetki Yetersizliği	İdari Boşluk-Hedefsizlik-Verimsizlik	Kurumlararası Koordinasyon Eksikliği	Estetik Bir Kent
	Eğitim	Partizanlığın Uzaklaştırılması-Merk. Yön. Bask.-Mevzuatçılık	Kurumsal Yapı	Yetersiz Halkla İlişkiler	Kurum Kültürü	Halkın Yönetime Katılım Fırsatı Bulamaması-Halkın İlgisiz.	Tarihi Dokusu Korunmuş Bir Kent
	Birlik Beraberlik Ruhu	Tarihi Ve Kültürel Yapıyı Geliştirmek	Borçsuz	Fiziki Şartlarda Yetersizlik	Çevre-Temizlik	Alacakların Tahsilat Güçlüğü-Borçların Ödenememesi	
		Tarım Hayvancılık-Ekonomik Kalkınma	Kanaatkar Personel-İtaatkar Pers.-Başkana Güven Ve Sadakat	Mesaiye Uyuşmaması-Mesai Bitiminde Hızla Uzaklaşma		Merkezi Yönetimin Partizan Yaklaşımları-İktidar Engeli	

Bilişsel Alışkanlık

Füsun Gülderen ALACAPINAR^a

Özet

Problem durumu: Yaşamda bazı davranışlar, uyarıcı davranım bağı kurularak ve bunlar pekiştirilerek öğrenilebilir. Uyarıcı gelince birey bunu otomatik olarak düşünmeden öğrenilen tepkiyi gösterebilir. Birey bir davranışı koşullama yoluyla öğrenir ve bu öğrenme sürekli desteklenir ve pekiştirilirse, ondan bu tür davranışı yapmaması istense bile, aynı uyarıcıya öğrendiği şekilde tepki verebilir.

Araştırmanın amacı ve soruları: Genellikle saçma sorulardan oluşan bir sınava kesinlikle yanıt verilmeyecek denilse bile, öğrenciler yine de soruları yanıtlıyorlar mı? Sınıf düzeyi ve cinsiyet değişince, tepki değişiyor mu?

Yöntem: Bu araştırmada, nicel ve nitel araştırma yönteminin odak grup görüşmesi kullanılmıştır.

Bulgular: İlköğretim öğrencilerinin buldukları sınıf ve cinsiyetlerinin sınavla ilgili bilişsel alışkanlıkları anlamlı derecede etkilemediği söylenebilir. Bu bağlamda bilişsel alışkanlıklar insanın ön öğrenmeleriyle, pekiştirici ve tekrarlar, uzun süreli bellekle ve beyin temelli öğrenme yaklaşımlarıyla açıklanabilir.

Öneriler: Bu konuda deneysel araştırmalar yapılabilir. Kişiler bilimsel yaklaşım eğitiminden geçirilerek, bunun etkileri araştırılabilir. Öğrencilerin kişilik gelişimine bilişsel alışkanlıkların etkisi incelenebilir.

Anahtar sözcükler: Bilişsel alışkanlık, sınav, cinsiyet ve sınıf.

Cognitive Habit

Abstract

Status of the Problem: In life, some behavior can be learned with connecting responsive behavior and reinforcing these. Person may act the pre-learned response automatically, without thinking, when a stimulus comes. Person learns a behavior with conditioning and if this learning process is reinforced continuously, even if it is not wanted to do that kind of behavior, may response same kind of stimulus as it was learned.

Purpose and questions of the study: Do students still answer the questions even if it is strictly told to don't answer the questions of an exam consisting silly questions? Does the response change with class level and sex?

Method: Both qualitative and quantitative approaches, qualitative survey method and focus group discussion technique are used together.

^a Dr., Kavaklıdere İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmeni, Ankara.

Findings: It can be said that, the class and sex of elementary education students don't affect the cognitive habits related to the exam meaningfully. In this manner, cognitive habits may be explained with the pre-learning, reinforcement and practice, long term memory and brain based education.

Suggestions: Experimental research can be done on this subject. Scientific approach education may be applied to people in order to research the effects.

Keywords: Cognitive habits, exam, sex and class.

Giriş

Aalışkanlık, bir uyarıcıya karşı genellikle aynı tepkinin verilmesi biçiminde ele alınabilir. Bireye belli bir uyarıcıya belirlenen tepkiyi gösterince pekiştireç verilerek o tepkinin güçlenmesi sağlanabilir. Pekiştireçler, istendik davranışların öğretilmesinde önemli olabilir; çünkü pekiştireç bir davranışın ilerde yineleme sıklığını artıran uyarıcı olarak ele alınabilir. Birey uyarıcı ile tepki arasında pekiştireçler yoluyla bir bağ kurar ve bu bağ da davranış tekrarlanınca pekiştireçlerle desteklenirse, güçlenir (Senemoğlu, 2007; Sönmez, 2003).

Yaşamda bazı davranışlar, uyarıcı davranım bağı kurularak ve bunlar pekiştirilerek öğrenilebilir. Bu tür davranışlar bir bakıma pekiştirilince refleksler haline dönebilir. Bu bağlamda uyarıcı gelince birey tepkiyi otomatik olarak gösterebilir. Söz gelişi parti, takım tutma, bir inanca göre davranma, yanan sobaya dokunmama, yeşil ışıkta geçme vb. örneklerde olduğu gibi. Bu durum bir açıdan bağlaşımcı kurama göre açıklanabilir. Uyarıcı gelince birey bunu otomatik olarak düşünmeden öğrenilen tepkiyi gösterebilir (Senemoğlu, 2007).

Birey bir davranışı koşullama yoluyla öğrenir ve bu öğrenme sürekli desteklenir ve pekiştirilirse, ondan bu tür davranışı **yapmaması** istense bile, aynı uyarıcıya öğrendiği şekilde tepki verebilir. Nitekim Sönmez'in (2008) yaptığı araştırmada üniversitedeki lisans, mastır ve doktora öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu içinde saçma sorular bulunan ve **yanıtlamaları istenmeyen** ve bu durumu vurgulanan bir sınavı yanıtlamışlardır. Kendilerine “neden sınavı yanıtladınız?” diye sorulunca da “Sınav yanıtlanmak için verilir. Biz böyle alıştık. vb.” yanıtlar vermişlerdir.

Öğrenilmiş davranışların tekrarlanması ve bunun sonucu pekiştirecin verilmesi, o tepkinin aynen sürdürülmesini sağlayabilir. Bağlaşımcı kurama göre “ öğrenci yaparak öğrenir, tekrar, pekiştireç ve güdüleme öğrenmenin

kalıcılığını sağlar, genelleme ve ayırt etme ile ilgili kazanılan davranışlar değişik ve çok çeşitli ortamlarda öğretilmeli ve kullanılmalıdır.” öğrenme ilkeleri kullanılırsa, davranışlar bireye kazandırılabilir (Senemoğlu, 2007; Sönmez, 2007; Yıldırım, 1982; Gözütok, 2006; Küçükahmet, 2001; Demirel, 2006). Bilişsel alışkanlıklarda da bu ilkeler çok sıklıkla kullanılabilir. Öğrencilerden sınavları yanıtlamaları istenmiştir. Böyle bir durum, onlarda her sınav yanıtlanacaktır yargısına dönüşebilir. Nitekim yapılan araştırma bunu destekler niteliktedir (Sönmez 2008). Bilişsel alışkanlık olarak nitelendirilebilecek olan bu davranışların Bloom’un ön öğrenmeleri ile de ilişkisi olabilir (Bloom, 1976). Ayrıca Gagne’nin (1988) ve Gagne ile Briggs’in (1979) belirttikleri gibi bu tür öğrenmeler beceriler, bilişsel stratejiler olarak da ele alınabilir. Gagne’ye göre uyarıcılar duyu organlarınca alındıktan sonra duysal kayıttan geçerek kısa süreli belleğe gelirler. Kısa süreli bellekte tekrarlanmaz ve kullanılmazlarsa; kısa zamanda silinirler. Tekrarlanır, kullanılırlarsa; uzun süreli belleğe geçer ve burada kodlanıp depolanır. Uyarıcı gelince tekrarlanır (Gagne, 1987). Bu bağlamda bilişsel alışkanlıklar uzun süreli bellekle de açıklanabilir. Beyin temelli öğrenmeye göre ise, tekrar ve pekiştirme sonucu oluşan biyo-kimyasal yapı beyinde kalıcı öğrenmelerin oluşmasını sağlayabilir (Sönmez,2007; Senemoğlu, 2008).

Bu araştırmada, ilköğretim 4, 5, 6, 7, 8. sınıflarda okuyan öğrencilerin **yanıtlamamaları** vurgulanan bir sınavı yanıtlayıp yanıtlamayacaklarının saptanmasına çalışılmıştır. Sınavları yanıtlama, bilişsel bir alışkanlık olarak ele alınabilir. Böyle bir alışkanlık çok erken yaşlarda da oluşmuş mudur? Bu da ayrıca araştırılmak istenen bir konudur. Ayrıca önceden öğrenip gösterdiği ve pekiştirilen tepkiyi, **yapılmaması** istense bile yineliyor mu sorusu da önemlidir.

Problem cümlesi

Genellikle saçma sorulardan oluşan bir sınava kesinlikle yanıt verilmeyecek denilse bile, öğrenciler yine de soruları yanıtlıyorlar mı? Sınıf düzeyi ve cinsiyet değişince, tepki değişiyor mu?

Denekler

Araştırma 2009 yılında ilköğretim 4, 5, 6, 7, 8. sınıflarında okuyan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Evren ve örneklem tayinine gidilmemiştir. İlköğretim düzeyinde 191 öğrenci araştırmanın kapsamına oluşturmuştur.

Ölçme Aracı

Ölçme aracı, Sönmez tarafından hazırlanıp geliştirilen 25 sorudan oluşmaktadır. 13, 14, 18, 23, 24. sorular; kişiye bu testin hiçbir sorusuna yanıt verilmeyeceğini hatırlatan ve onu uyaran sorulardır. 3, 5, 7, 9, 11, 12, 17, 19. sorular mantıksal ve olgusal açıdan tutarsızdır. 2, 6, 15. sorular öğrenci düzeyine göre yeniden düzenlenmiş ve test 25 sorudan oluşmuştur. Dershanelere gidip test cevaplama konusunda eğitim almış 20 ve böyle bir eğitim almamış 20; toplam 40 ilköğretim öğrencisi üzerinde uygulanmış ve güvenilirlik katsayısıyla .95 bulunmuştur. Ölçme aracı ekte sunulmuştur.

Bulgular

Öğrencilerin bilişsel algılama testine verdikleri yanıtlarla ilgili verilerin sınıflara ve cinsiyete dağılımı tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Bilişsel algılama test yüzdeleri, cinsiyet ve sınıflar

Sınıflar	YANITLAYAN				YANITLAMAYAN				TOPLAM	
	Kız		Erkek		Kız		Erkek		n	%
	n	%	n	%	N	%	n	%	n	%
4. Sınıf	17	100	19	100	0	100	0	100	36	100
5. Sınıf	21	100	19	100	0	100	0	100	40	100
6. Sınıf	31	100	19	100	0	100	0	100	50	100
7. Sınıf	16	100	19	100	0	100	0	100	35	100
8. Sınıf	16	89	11	92	2	11	1	8	30	100
Toplam	101	98	87	99	2	2	1	1	191	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi ilköğretim 4, 5, 6, 7, 8. sınıflarda okuyan toplam 191 öğrencinin yalnız üçü (%2) bilişsel algılama testini **yanıtlamamışlar**; 188 (%98)’si ise, yanıtlamışlardır. Sınıflar arasında bu algılamadaki değişimin anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Aynı şekilde 4, 5, 6, 7 ve 8 sınıflarda okuyan kız ve erkek öğrencilerin %98’i bu testi yanıtlamıştır. Bu verilere dayanarak kız ve erkek öğrenci olmakla bilişsel algılama arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı söylenebilir. Yani kız ve erkek öğrenciler, testi önceden oluşturdukları bilişsel alışkanlığa göre yanıtlamışlardır. Bu konuda öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi aşağıda sunulmuştur: (Bazı ifadeler, anlamı bozmayacak şekilde katılımcıyla görüşülerek düzeltilmiştir.)

Büyük bir çoğunluk çok saçma bir sınavdı ya da cevapladım çünkü sınavdı görüşündedir.

K.1. Hepsini cevapladım; çünkü öğretmenim cevaplandırmamı istedi.

K.2. Ben bu soruları cevaplandırdım. Çünkü öğretmenimiz cevaplandırmamızı istedi. Aslında sorular bana mantıksız geldi. Çünkü bazı sorular çok saçmaydı. Öğretmenimize bu sorular saçma dedik. Çünkü soruda isminizi doğru mu yazdınız falan diyordu. Doğrusu çok saçma geldi.

K.3. Test biraz garipti, fakat eğlenceliydi. Niçin yapıldığını bilmiyordum, öğretmen dağıttığı için ve lazım olur diye yanıtladım.

K.4. Sorular saçmaydı şu yüzden soruda başınızı sallayınız, kaleminizi sallayınız diyordu. Ben de salladım. Adımı doğru yazdın mı doğruysa evet. Kalemi cebine koy, öğretmene bak ve gülümse bu ne biçim bir şey. Kamera şakası gibi . Zorunlu olduğum için cevapladım.

K.5. Bu soruları saçma buldum. Çünkü garip sorulardı. Cevaplamamın nedeni öğretmenimin verdiği kağıdı boş bırakmamak için bütün soruları cevapladım. Değişik sorulardı ve çoğu eğlenceliydi.

K.6. Bu sınav biraz garipti. Çünkü adının başına yıldız a, sonra onu karala, en sevdiğin kişiyi yaz, üzerine çarpı işareti koy. En son soruda da sınavınız bitti. Kaleminizi cebinize koyup..... gibi sorular vardı. Ama öğretmen sınav yaptığı için yanıtladım.

K.7. Ben bu testi öğretmenim istediği için yazdım.

Sınavı yanıtlayan 4, 5, 6, 7 ve 8. öğrencilerinin ortak görüşü “sınavsa, yanıtlanması gerekiyor” önermesinde toplanıyor. Böyle koşullanmışlar. Kendilerine “bu soruların hiçbirine yanıt verilmeyecekti” dediğim zaman, hepsi şaşırmişti. Karşı çıkanlar oldu. Yukarıdaki ifadelerden de bu durum anlaşılabilir; çünkü yıllarca her sınavda soruları yanıtlamışlardı. Yanıt verilmeyecek sınav, onlara göre olamazdı. Nitekim daha önce Sönmez tarafından yapılan araştırmada da “Öyle mi hocam... Bunu kime desem inanmaz...Sınav olur da cevaplanmaz mı?..” ifadelerinde görülebilir (Sönmez, 2008). Benzer ifadeler ilköğretim 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden de gelmiştir. Sözü gelişi “Cevaplamamın nedeni öğretmenimin verdiği kağıdı boş bırakmamak için bütün soruları cevapladım. Ama öğretmen sınav yaptığı için yanıtladım. Zorunlu olduğum için cevapladım. . Niçin yapıldığını bilmiyordum,

*öğretmen dağıttığı için ve lazım olur diye yanıtladım. Hepsini cevapladım; çünkü öğretmenim cevaplandırmamı istedi.” vb. tümcelerde olduğu gibi benzer düşünceler içinde olabilirler. Bu tümcelere dayanarak öğrencilerde **sınav-yanıtlama bağının** daha ilköğretimin 4. sınıfından itibaren güçlü bir şekilde kurulduğu söylenebilir.*

Testi **yanıtlamayan üç sekizinci** sınıf öğrencisi, yapılan odak grup görüşmesinde aşağıdaki açıklamalarda bulunmuşlardır:

K.1.Soruları yanıtlamayan 8.sınıf öğrencisi kağıdın başında önce bütün soruları okuyup daha sonra soruları cevaplamamız gerektiği yazıyordu. Sürenin 5 dakika ve soruların da 25 tane olduğunu görünce zeka testi olduğunu anladım ve kağıdın başında verilen önerileri uyguladım. Son soruda kağıdın boş bırakılması gerektiğiyle ilgili bir kısım vardı. Onu da okuduktan sonra kağıdı boş bırakmam gerektiğine karar verdim. K2. Hiçbir soruyu cevaplamadım. Çünkü ilk başta soruların tamamını okumadan başlamamamız gerektiği söyleniyordu. Son soru yüzünden hepsini boş bıraktım. Her soruda cevaplama dediği için cevaplamadım. Baştan sonuna kadar okuduktan sonra mantık soruları olduğuna karar verdim ve cevaplamadım. Uyarıcı niteliğindeki 24. soruya okuduğum için, bu soruları cevaplamadım; çünkü çok saçma ve çok mantıksız sorulardı, bunun için cevaplamadım. Bu sorular kendinden bir önceki soruyu saçma bir şekilde dikkate alarak devam ediyorlar ve mantıksızlardı. Uyarıyı okudum. Tüm soruları okumadan yanıtlama diyordu.

K.3.Ben de tüm soruları okudum. Baktım saçma. Mantıksız. Yanıtlama diye beni uyarıyor. Son soru bu sınavın hiçbir sorusuna yanıt vermeyin. Diyor. Düşüncemin ve yaptığımın doğru olduğunu anladım. Yanıtlamadan kağıdı verdim.

Testi yanıtlamayan üç sekizinci sınıf öğrencisi, önce yönergeyi dikkatlice okuduklarını belirtmişlerdir. Yönergeye göre davranmışlardır. Bu verilere göre 30 sekizinci sınıf öğrencisinden üçünün, daha önce sınavla ilgili elde ettikleri ve pekiştirilen bağa göre hareket **etmedikleri** söylenebilir.

Uyaran Sorular

Kişiye bu testin hiçbir sorusuna yanıt verilmeyeceğini hatırlatan ve onu uyaran sorularla ilgili veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Testin hiçbir sorusuna yanıt verilmeyeceğini hatırlatan ve onu uyan sorularla sınıflar

Sınıflar	Sorular	13.Bu soruların hiçbirine yanıt verilmemelidir.	14.Sınav kâğıdının başındaki uyarıyı bir kez daha okuyunuz.	18.Bu soruların hiçbirini yanıtla mamam gerekir.	23.Yirmi ikinci soruya yanıtınız "Evet" ise, soru 18'i bir kez daha okuyunuz. Okudunuz mu?	24.Bu kâğıdı hiçbir şey yazmadan bana getirip teslim etmeliydiniz.Bu düşüncede misiniz?
4.Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlama yan	36 0	36 0	36 0	36 0	36 0
5. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlama yan	40 0	40 0	40 0	40 0	40 0
6. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlama yan	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0
7. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlama yan	35 0	35 0	35 0	35 0	35 0
8. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlama yan	27 3	27 3	27 3	27 3	27 3
Toplam	Yanıtlayan Yanıtlama yan	188 3	188 3	188 3	188 3	188 3

Tablo 2’de görüldüğü gibi 4, 5, 6 ve 7. Sınıf öğrencilerinin tümü ve 8. sınıf öğrencilerinden 27’si; bu soruların (13, 14, 18, 23, 24.) tümüne yanıt vermişlerdir. Yalnız sekizinci sınıftan üç öğrenci hiçbir soruyu yanıtlamamıştır. Sınavda beş kez yanıt vermeyecekleri hatırlatılsa ve bu durum vurgulansa bile öğrencilerin %98 (188)’nin yanıtlamaya devam ettikleri söylenebilir. Bu verilere dayanarak yapılan beş yazılı uyarının öğrencilerin testi

yanıtlamalarını sağlayamadığı ileri sürülebilir. Bu konuda öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi aşağıda sunulmuştur: (Bazı ifadeler, anlamı bozmayacak şekilde katılımcıyla görüşülerek düzeltilmiştir.)

K.1 Uyarıyı okudum; ama yine de yanıtladım. Sınav bu... Üstelik sorular çok hoşuma gitti.

K2. Uyarıyı okuyunuz diyor bazı sorular. Başa dönüp tekrar okumadım. Zaman kaybederim dedim.

K3. Bir kez yanıtlamıştım. Bir işe yaramadı.

K.4. Okudum, fakat dikkate almadım.

Bu verilerde ifade edildiği gibi öğrenciler uyarıları okudukları halde onu dikkate **almamışlar** ve yanıtlamaya devam etmişlerdir. *Bir öğrenci “Bir kez yanıtlamıştım. Bir işe yaramadı.” Diğer biri de Başa dönüp tekrar okumadım. Zaman kaybederim dedim.”*

Diyerek istenmeyen davranışı sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, vurgulanan uyarının sayısının, önceden pekiştirilip kazanılan davranışın değişmesini sağlayamadığı söylenebilir.

Tutarsız Sorular

Mantıksal ve olgusal açıdan tutarsız olan sorularla ilgili veriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Mantıksal ve olgusal açıdan tutarsız olan sorularla sınıflar

Sınıf	Sorular	3.Eğer doğru yazdınızsa, kaleminizi havaya kaldırıp iki kez sallayınız.	5.Eğer "Hayır" dediyse, eniz, adınızın önüne bir yıldız koyunuz.	7. Yukarıdaki altıncı soruya "Hepsi" dediyseniz, soyadınızın üzerine bir çarpı işareti koyup adınızın önündeki yıldızı karalayınız.	9.Bu soruya "Hayır" dediyse, başınızı iki kere yukarı aşağı kaldırdınız	11.Yukarıdaki soruya yanıtınız "Köylerde" ise, numaranızın önüne 2009 yazınız.	12. Böyle sınav soruları olur mu? Hocam saçmalıyor sunuz.	17.On altıncı soru man tık açısın dan yanlış tır.	19. Yukarıdaki soruya yanıtınız "Hayır" ise, adınızın önüne en sevdiğiniz kişinin adını yazınız, sonra üstüne bir çarpı işareti koyunuz.
4. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlamayan	36 0	36 0	36 0	36 0	36 0	36 0	36 0	36 0
5. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlamayan	40 0	40 0	40 0	40 0	40 0	40 0	40 0	40 0
6. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlamayan	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0	50 0
7. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlamayan	35 0	35 0	35 0	35 0	35 0	35 0	35 0	35 0
8. Sınıf	Yanıtlayan Yanıtlamayan	27 3	27 3	27 3	27 3	27 3	27 3	27 3	27 3
Toplam	Yanıtlayan Yanıtlamayan	188 3	188 3	188 3	188 3	188 3	188 3	188 3	188 3

Tablo 3'de görüldüğü gibi 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin tümü ve 8. sınıf öğrencilerinden 27'si (%98) 3, 5, 7, 9, 11, 12, 17 ve 19. soruların tümüne yanıt vermişlerdir. Sınavda sekiz kez saçma soru kullanılsa ve bu durum vurgulansa bile öğrencilerin yanıtlamaya devam ettikleri söylenebilir. Bu verilere dayanarak yapılan sekiz saçma uyarının öğrencilerin testi **yanıtlamamalarını** sağlayamadığı ileri sürülebilir. Bu konuda öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi aşağıda sunulmuştur: (Bazı ifadeler, anlamı bozmayacak şekilde katılımcıyla görüşülerek düzeltilmiştir.)

K.1. Sorular biraz değil çok saçmaydı, gereksizdi, çok güldüm; ama eğlenceliydi. Hayatımda hiç böyle bir sınav görmedim. Sınav hiç güzel değildi. Böyle sınav olmaz.

K.2. Bence biraz hem saçma hem de salak... Hele o silgi kullanılmaz yazısı oldukça salakçaydı . Ama tabii bu sınav dikkat isteyen bir sınavdı. Gereksizdi.

K.3. Bence çok eğlenceliydi. Her ne kadar saçma olsa da süper bir şeydi.

K.4. Hayatımda ilk defa böyle bir sınav gördüm. ...Bence bu bir sınav değildi. Bizim görüşlerimizi öğrenmek amacıyla yapılan saçma bir kağıt parçası. Kendimi salak gibi hissettim.

K.5. Saçmaydı belki ama çözdüm, soruları yanıtladım. Ne ifade ettiğini de bilmiyorum. Hatta şu an yorumumu yazmış olmak için yazıyorum. Niye?

K.6. Hayatımda hiç böyle sınav görmedim. Bu sınav bana çok saçma geldi. Sorularda anlamsızlıklar vardı. Adının üstüne çarpı işareti koy

K.7. Yaptığımız sorular saçmaydı. Hatta yapmayı bile düşünmüyordum. Ama yaptım. İlk soru ve son soru saçmaydı. Bilmem adını doğru yazdın mı? Bilmem kalemi havada iki kere salla falan.

K.8. Ben yapılan bu testin saçma olduğunu düşünüyorum, çünkü; normalde testler ders sorularından yapılır. Daha önce böyle bir testle karşılaşmamıştım. Amacının ne olduğunu anlamış durumda değilim. Bu testteki soruların doğru bir cevabı olamaz ki... Herkesin farklı bir görüşü vardır. Böyle soruların sorulma nedenini merak ediyorum. Bu soruların bize ne kazandıracığını da anlamadığım için saçma geldi.

K.9. Bu testi saçma buldum, ama yine de eğlenceli olduğu için cevapladım. Bu test bizi eğlendirmek ve düşüncelerimizi öğrenmek için yapılmış olabilir. Ben bu sınavı kolayca yaptım. Silgi kullanılmaması kötü oldu. Ama yine de bu sınavdan bir şey anlamadım.

K.10. Bu test okulla ilgili bir şeyler kazandırdı ve zihnimizi ölçtü. Mantığımızın olup olmadığını ölçmek için bile olsa saçmaydı. Hiçbir şey anlamadım.

K.11. Biraz değişik geldi dersle bir ilgisi yoktu. Ama çözmek çok kolaydı. Silgi kullanmadan çözdüğümüz için dikkat istiyordu. Biraz garip olsa da güzeldi. Çünkü fikirlerimize yönelikti. Çözerken düşündürüyordu. Aynı zamanda da eğlenceliydi. Biraz karışık, yani değişik bir sınavdı.

K.12. Böyle sınav görmemişim. Dikkat çekiciydi. Sorular biraz saçmaydı. Cevaplarken içimden gülüyordum. Kalemimi sallamak, en sevdiğim kişinin adını yazmak garip geldi bana. En sevdiğim kişinin adını yazarken çok

düşündüm, annem mi, babam mı, kardeşim mi? Ben annemi yazdım. Dediğim gibi dikkat çekiciydi. Saçmalama gibi geliyor ama şöyle düşününce çok mantıklı geliyor....Dikkat çekici bir sınavdı...Hayatımda ilk defa bir sınav bana çok saçma geliyordu. Bu soruları çözmek de olurdu diyemem. Gereksiz yere sınav yapılmaz...Hala şaşkınlım....Dikkat ölçen bir testti....Bence biraz komik sorulardı....Hayatımda görmemiştim... Çok eğlendim.

Bu verilere göre, öğrenciler, sınavı saçma buldukları halde yanıtlamaya devam etmişlerdir. Saçma bulduğunuz halde neden yanıtladınız sorusuna ise *“Saçmaydı belki ama çözdüm, soruları yanıtladım... Yaptığımız sorular saçmaydı... Hatta yapmayı bile düşünmüyordum. Ama yaptım... Bu testi saçma buldum, ama yine de eğlenceli olduğu için cevapladım... Bu soruları çözmek de olurdu diyemem... Gereksiz yere sınav yapılmaz... Hala şaşkınlım... Dikkat ölçen bir testti...”* Bu şekilde yanıtlar vermişlerdir. Yanıtlardan da anlaşılacağı gibi kişi saçma da bulsa sınavı yanıtlayabiliyor; çünkü yanıtlamak için bir gerekçe, mazeret bulabiliyor.

Sonuç ve Öneriler

Bulguların da gösterdiği gibi, öğrenciler yanıtlanması istenmeyen sınavı kız erkek, sınıf farkı gözetmeden yanıtlamışlardır. Bu durum ön öğrenmelerle açıklanabilir(Sönmez, 2008; Senemoğlu, 2008). Kişinin hazır bulunuşluk düzeyi davranışları ve öğrenmeleri anlamlı derecede etkilemektedir. Nitekim bilim felsefesiyle uğraşanlar da bu görüşü desteklemektedirler. Yorumlamacı bilim felsefecileri, kişi uyarıcı, nesne ve olgu karşısında tümüyle tarafsız olamaz; çünkü o zamana dek elde ettiği bilgi, beceri, duygu ve sezgileriyle olguya, nesneye bakar. Bunlardan kendini tümüyle sıyramaz (Sönmez, 2008). Böyle olunca kişi uyarıcıya tepkide bulunurken, önceden öğrendiklerine dayanarak davranabilmektedir. Nitekim öğrenciler de *“ Sınav olduğu için yanıtladım... Sınav yanıtlamak içindir... Şimdiye dek her sınavı yanıtladım... Uyarıyı okumadım; çünkü orada yazılanın, bundan önceki sınavlardaki gibi olduğunu düşündüm. Uyarıyı okudum; ama yine de yanıtladım. Sınav bu... Üstelik sorular çok hoşuma gitti. Uyarıyı okuyunuz diyor bazı sorular. Başa dönüp tekrar okumadım. Zaman kaybederim dedim. Bir kez yanıtlamıştım. Bir işe yaramadı. Okudum, fakat dikkate almadım.”* vb. ifadeler bu yargıyı destekler niteliktedir. Sönmez’in (2008) yaptığı araştırmada da öğrenciler benzer yanıtları vermişlerdir.

Öğrenciler, sınavın içeriğini eğlenceli bulmuşlar. Pek çoğu “ *Sınav çok eğlenceliydi. Sorular çok hoşuma gitti. Çok güldüm. Hiç böyle sınav olmamıştım. Çok eğlendim. Bütün sınavlar böyle olsa ne iyi olur.* “ vb. ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadelerden öğrencilerin sınavın ne için yapıldığını, neyi ölçtüğünü anlamadıkları söylenebilir. Mantığını anlamayan, içeriği örgütleyen temel düşünceyi kavrayamayan kişiler, gözlerinin ve kulaklarının gerisindikilerle görüp duyabilirler. Buna karşın bu kişiler metni dikkatlice okuyup, orada vurgulanan temel düşünceyi kavrasalardı, soruların da bu temel düşünceyle örtüştüğünü ve onunla tutarlı olduğunu anlayıp, onların hiçbirine yanıt vermeyeceklerdi. Nitekim soruların hiçbirini yanıtlamayan iki sekizinci sınıf öğrencisi “ *Uyarıyı okudum. Tüm soruları okumadan yanıtlama diyordu. Ben de tüm soruları okudum. Baktım saçma. Mantıksız. Yanıtlama diye beni uyarıyor. Son soru bu sınavın hiçbir sorusuna yanıt vermeyin. Diyor. Düşüncemin ve yaptığımın doğru olduğunu anladım. Yanıtlamadan kağıdı verdim.*” Diyerek bu görüşü desteklemektedirler. Yalnız iki sekizinci sınıf öğrencisinin ön öğrenmelere dayanmadan, olguya (sınava) göre hareket etmesi pozitif bilim anlayışıyla açıklanabilir. Pozitif bilim anlayışına göre, bilim adamı nesneye göre davranmalıdır. Yani nesnel (objektif) olmalıdır. O zaman doğru bilgi elde edebilir (Sönmez, 2008). Üstelik bu iki öğrenci ilk kez böyle bir sınav aldıklarını belirtmişlerdir. Bu verilere dayanarak uyarıyı dikkate alan ve anlayan, ön öğrenmelerinden ve kabullerinden sıyrılan kişilerin, olguya, nesneye göre davranabilecekleri söylenebilir; fakat bunların sayısının anlamlı olmadığı ortadadır.

Ayrıca 4, 5, 6, 7, 8. sınıflarda okuyan kız ve erkek öğrencilerin sınavla ilgili bilişsel alışları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgulara dayanarak, ilköğretim öğrencilerinin buldukları sınıf ve cinsiyetlerinin sınavla ilgili bilişsel alışlarını anlamlı derecede etkilemediği söylenebilir. Bu bağlamda bilişsel alışkanlıklar insanın ön öğrenmeleriyle, pekiştirilerek ve tekrarlar, uzun süreli bellekle ve beyin temelli öğrenme yaklaşımlarıyla açıklanabilir (Senemoğlu, 2008).

Yanıtlardan “ öğrencilerin otoriteye boyun eğdikleri, çıkarlarını ön planda tuttıkları ve yanlışı bilerek yaptıkları “ da çıkarılabilir. Yapılan görüşmede öğrenciler, “*kalemi sallamam, öğretmene bakıp gülümsemem; en sevdiğim kişinin adını yazmam söylendi. Aynen yaptım. Bu hoşuma gitti. Çok güldüm.*” Gibi ifadeleri dile getirdiler. “ *Peki bir sınavda böyle davranmak*

doğru mu? Üstelik bunları saçma bulduğunuzu söylediğiniz halde neden böyle davrandınız? “ sorularına “Öğretmen öğle istiyor. Soru onu yap diyor. Saçma olduğunu bile bile yaptım; çünkü siz öğle istiyorsunuz. Yapmazsam düşük not alırım..” diyerek kendisine saçma da gelse o tepkiyi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu verilere dayanarak öğrencilerin otoriteye, zayıf alırım kaygısıyla boyun eğdikleri ve bunu bile bile yaptıkları söylenebilir.

Bu konuda deneysel araştırmalar yapılabilir. Kişiler bilimsel yaklaşım eğitiminden geçirilerek, bunun etkileri araştırılabilir. Öğrencilerin kişilik gelişimine bilişsel alışkanlıkların etkisi incelenebilir.

Kaynakça

- Bloom, B.S. (1976).**Human characteristics and school learning**. New York, Hold Reinhart and Wiston.
- Demirel, Ö. (2006). **Öğretimde planlama ve değerlendirme. Öğretme sanatı**. Ankara,PEGEM.
- Gagne, R. M. (1988). **The conditions of learning**. New York, Hold Reinhart and Wiston.
- Gagne, R. M. and Briggs, L. J. (1979).**Principles of instructional design**. New York, Hold Reinhart and Wiston.
- Gözütok, F.D. (2006). **Öğretim ilke ve yöntemleri**. Ankara, Ekinoks.
- Küçükahmet, L. (2001).**Öğretim ilke ve yöntemleri**. Ankara, Nobel.
- Senemoğlu, N. (2008).**Gelişim, öğrenme ve öğretim**. Ankara.
- Sönmez, V. (2007). **Program geliştirmede öğretmen elkitabı**. Ankara, Anı yayıncılık.
- Sönmez (2008a). **Gelecekteki olası eğitim sistemleri**. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2008b). **Bilim felsefesi**. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, G. (1982). **Öğrenme düzeyi ve erişimi**. İstanbul.

Ölçme Aracı

ADI SOYADI :
NO :
SINIF :

Bu sınav 25 sorudan oluşmaktadır. **Soruların Tümünü Okuduktan Sonra Her Bir Soruyu Yanıtlamaya Başlayınız. Bu İşi Yapmadan Kesinlikle Hiçbir Soruyu Yanıtlamayınız.** Süreniz beş dakikadır. Sınav süresince hiçbir soru **sorulmaz.** Soru soranın sınavı iptal edilir ve sıfır alır. Sınavda silgi **kullanılmaz.**

1. Adınızı soyadınızı doğru yazdınız mı?

A) Evet B) Hayır

2. Aile bütçesi hazırlanırken öncelik aşağıdakilerden hangisine verilmelidir?

A) Yiyecek B) Barınma C) Giyim D)Eğlence

3. Eğer doğru yazdıysanız, kaleminizi havaya kaldırıp iki kez sallayınız.

4. Öğrenciye sınıf ortamında ceza verilmelidir?

A) Evet B) Hayır

5. Eğer “ Hayır” dediyseniz, adınızın önüne bir yıldız koyunuz.

6. Ders çalışırken aşağıdakilerden hangi derse öncelik verilmelidir .

A) Matematik B) Türkçe C) Fen ve Teknoloji D)Sosyal Bilgiler E)Hepsi

7. Yukarıdaki altıncı soruya “ Hepsi“ dediyseniz soyadınızın üzerine bir çarpı işareti koyup adınızın önündeki yıldızı karalayınız.

8. Öğretmen ders işlerken araç-gereç kullanmamalıdır.

A) Evet B) Hayır

9. Bu soruya “ Hayır“ dediyseniz başınızı iki kere yukarı aşağı kaldırınız.

10. Nerede okumak istersiniz?

A) Büyük kentlerde B) Kentlerde C) Kasabalarda D)Köylerde

11. Yukarıdaki soruya yanıtınız “ Köylerde “ ise numaranızın önüne 2009 yazınız.

12. Böyle sınav soruları olur mu ? Öğretmenim saçmalıyorsunuz.

A) Evet B) Hayır

13. Bu soruların hiçbirine yanıt verilmemelidir.

A) Evet B) Hayır

14. Sınav kağıdının başındaki uyarıyı bir kez daha okuyunuz.

15. Öğrenciye yeri ve zamanı gelince aferin verilmelidir.

A) Evet B) Hayır

16. Öğretmen adil, bilge, sevecen olmalı, bazı öğrencileri her zaman merkeze almalıdır.

A) Evet B) Hayır

17. On altıncı soru mantık açısından yanlıştır.
A) Evet B) Hayır
18. Bu soruların hiçbirini yanıtlamamam gerekir.
A) Evet B) Hayır
19. Yukarıdaki soruya yanıtınız“ Hayır “ ise adınızın önüne en sevdiğiniz kişinin adını yazınız, sonra üstüne bir çarpı işareti koyunuz.
20. Ben okuduğum her metni doğru anlayan bir insanım.
A. Her zaman B) Çoğu zaman C) Ara sıra D) Her zaman
21. Eğitim ortamında eğitsel oyunlar, müzik yeri ve zamanı gelince kullanılmalıdır.
A) Evet B) Hayır
22. İlköğretimde ders işlerken bilgisayar oyunlarına yer verilmez.
A) Evet B) Hayır
23. Yirmi ikinci soruya yanıtınız “ Evet” ise, soru 18’i bir kez daha okuyunuz.
Okudunuz mu?
A) Evet B) Hayır
24. Bu kağıdı hiçbir şey yazmadan bana getirip teslim etmeliydiniz. Bu düşünce de misiniz?
A) Evet B) Hayır
25. Yirmi dördüncü soruya yanıtınız “ Evet” ise, kaleminizi cebinize koyup, arkaya yaslanınız ve öğretmenle göz göze gelip gülümseyiniz.

Teknik Öğretmenlerin ve Teknik Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması^a

Gülay EKİCİ^b

Özet

Bu araştırmada; teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarını bazı değişkenlere göre karşılaştırmak amaçlanmıştır. Araştırma betimleme-survey yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Ankara'nın merkez ilçelerinde farklı mesleki-teknik liselerinde görev yapan farklı branşlardan toplam 215 teknik öğretmenle, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde 1. ve 4. sınıflarda kayıtlı olan toplam 340 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, Akbaba-Altun (2002)'nin hazırladığı teknolojiye yönelik tutum ölçeği, kişisel bilgiler formu ve açık uçlu 1 sorudan oluşan ölçme aracı kullanılmıştır. Ölçeğin geneli için cronbach-alfa katsayısı 0.90 olarak hesaplanmıştır. 5'li Likert tipindeki ölçek cevaplayanlara kesinlikle katılıyorum (5) ile kesinlikle katılmıyorum (1) arasında değişen seçenekler sunmaktadır. Araştırma verileri SPSS–11.5 paket programı yardımıyla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda betimsel istatistikler ve bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır. Araştırma sonunda; mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumları teknik öğretmen adaylarına göre daha düşük düzeyde çıkmıştır. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının branşları açısından bakıldığında elektronik ve bilgisayar branşlarındaki hem öğretmenlerin ve hem de öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları diğer branşlara göre daha yüksek düzeyde çıkmıştır. Diğer taraftan öğretmenlerin kıdemleri açısından tutum puanlarında 10 yıl ve altı kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı farklılık çıkarken, öğretmen adayları açısından, 4. sınıflar yönünde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet açısından teknolojiye yönelik tutum puanlarında hem erkek öğretmenler hem de erkek öğretmen adayları yönünde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Hem öğretmenler hem de öğretmen adayları teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamlarının sağlanmasının teknolojiye yönelik tutumlarını arttıracadığını belirtmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Teknolojiye yönelik tutum, teknik öğretmen, teknik öğretmen adayı, tutum ölçeği

^a16.Ulusal eğitim bilimleri kongresinde sözlü sunulmuştur. 5–7 Eylül 2007, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tokat.

^b Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Ankara.

Abstract

The purpose of this study was to compare technical teachers' and technical teacher candidates' attitudes toward technology through a number of variables. This research has been done according to the description-survey method. The sample group of this research consists of 215 technical teachers, who are working in different vocational-technical colleges and different departments in central towns of Ankara, and 340 students, who are in 1. and 4. grades in different departments of The Technical Educational Faculty of Gazi University. In the research, the attitude scale toward technology, which Akbaba-Altun (2002) prepared, personal information form and the open-ended question scale including one question were performed. Cronbach-Alpha for the whole scale was to be 0.90. Likert type scale having five parts offered options changing between (5) strongly agree and (1) strongly disagree. The data were analyzed by using SPSS-11.5 packet program. Analysis of descriptive statistics and t-test were done. At the end of research; it is clear that attitudes of technical teachers' candidates, working in vocational-technical colleges, toward technology is higher than attitudes of technical teachers. When we take departments of teachers' and teacher candidates' departments into consideration, it is found that attitudes of technical teachers and technical teacher candidates working in electronic and computer departments. On the other hand, it is determined that teachers who has 10 year and below seniority and teacher candidates who are in 4th grade has a meaningful difference in favor of them about their attitude scores. About their sex, a meaningful difference is determined statistically in attitude scores of male teachers and male teacher candidates toward technology. Both teachers and teacher candidates emphasized that providing education-instruction mediums supported with technology raise their attitudes toward technology.

Key Words: Attitude toward technology, technical teacher, technical teacher candidate, attitude scale

Problem

Teknolojide meydana gelen hızlı değişmelere paralel olarak teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının da teknolojiyi kabullenmesi ve teknolojiye yönelik olumlu tutum içinde olmaları oldukça önemlidir. Çünkü teknik öğretmenler öğrencilerin yetişmesinde önemli bir yere sahiplerken, teknik öğretmen adayları ise geleceğin öğretmenleri olarak öğrencilerin yetiştirilmesinde önemli bir yere sahip olacaklardır. Bu nedenle her iki grubunda teknolojiyi kabullenmesi ve teknolojiye yönelik olumlu tutum içinde olmaları gerekmektedir.

İnsanoğlunun geliştirdiği teknoloji yine insanoğlunun yerinde ve zamanında kullanmasıyla anlamlı ve yararlı hale gelebilmektedir. Aksi halde

yarar yerine zarar getirebilmektedir. Bu nedenle eğitim sistemimizde yer alan teknik öğretmenlerin ve gelecekte yer alması beklenen teknik öğretmen adaylarının teknolojiyi nasıl kullanmaları gerektiği konusunda eğitim almış olmaları ve teknolojiyi nitelikli bir biçimde kullanmaları büyük önem taşımaktadır. Görev yapan teknik öğretmenlere teknolojiyi eğitim öğretim faaliyetlerinde nasıl kullanmaları gerektiği anlatılmalı ve teknolojiye karşı olumlu tutumlar geliştirmeleri sağlanmalıdır. Aynı şekilde teknik öğretmen adaylarına da üniversite eğitimleri sırasında teknolojiyi eğitim öğretimde nasıl kullanmaları gerektiğinin anlatıldığı ve teknolojiye karşı olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlamaya uygun ders programları hazırlanmalıdır.

Eğitimde etkililiği ve verimi artırmayı hedefleyen eğitim teknolojisi alanında varılan sonuçların uygulamaya aktarılmasında en önemli görevi öğretmenler üstlenmektedir. Öğretmenin öğretebilme becerisi, öğretme-öğrenme sürecinin etkili bir şekilde yürütülmesindeki başarısıyla doğrudan orantılıdır. Öğretme-öğrenme koşullarının sürekli irdelenerek bugünün koşullarına göre yeniden düzenlendiği bir ortamda özellikle öğretmenlerin eğitim teknolojisi uygulamasına yönelik beceri ve davranışları kazanmış olması gerekmektedir (Namlu, 1998).

Her geçen gün yeni teknolojilerin günlük yaşamımızda artan bir hızla yer aldığı görülmektedir. Günümüzün hızla gelişen ve değişen dünyasında, bilim ve teknolojideki gelişmeler, bilginin önemini arttırmıştır. Bu değişiklikler eğitim sistemini de etkilemiştir. Bu etki sonucu, eğitim sistemi içindeki kurumlar eğitim sürecinde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ürünü olan teknolojilerden yararlanma yoluna gitmişlerdir (Akkoyunlu & Deryakulu, 1998). Ancak eğitim sistemleri her ne kadar son gelişmeleri kapsarlarsa kapsasınlar, bu sistemleri kullanmakla görevli öğretmenlere en fazla görev düşmektedir. Çünkü bu sistemler yerinde ve zamanında kullanıldığında anlamlı hale gelebilmektedir. Diğer taraftan başta bilgisayar teknolojisinin eğitimde etkili bir şekilde kullanılmasında birtakım sorunlarla karşılaşılmaması mümkündür. Öğretmenlerin, teknolojinin sunulduğu olanaklardan etkin ve verimli bir biçimde yararlanmasını etkileyen önemli etmenlerden birisi, onların teknolojiye bakış açıları ve teknolojik araçlara karşı tutumlarıdır (Gömlüksiz & Sağlam, 2004). Öğretmen ve öğrenci gibi kullanıcıların veya karar verme işlevi gören yöneticilerin olumsuz tutumları, teknolojik bir yeniliğin okullarda kullanılmasına yönelik en önemli engeller arasında gösterilmektedir (Deniz,

1994). Bu nedenle öğretmenlerin bilgi teknolojilerine karşı olan tutumları pozitif hale getirilmelidir (Yıldız & diğlerleri, 2002). Bu noktada teknolojinin eğitimde nitelikli bir biçimde kullanılabilmesi söz konusudur.

Literatür incelendiğinde teknolojiyi oluşturan bilgisayara, internete vb yönelik öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tutumlarını inceleyen pek çok araştırmaya rastlanılmıştır. Fakat bu araştırmada teknolojiyi oluşturan özel boyutlardan olan bilgisayar, internet vb konusunda özel olarak yapılmış çalışmalar değerlendirmeye alınmamıştır. Diğler taraftan teknolojiye yönelik tutumları da farklı boyutlardan ve farklı çalışma gruplarında inceleyen araştırmalara da rastlanmıştır. Ancak bu çalışmada özellikle mesleki-teknik alanında yapılmış çalışmalar dikkate alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda öğretim elemanlarının öğretim süreçlerinde teknoloji kullanımına ilişkin yaklaşımları (Meral, Zereyak & Genç, 1999); öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumları (Hızal, 1988; Keser, 2000); Teknik Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarının teknoloji kullanım profili (Meral & Çolak, 2002); eğitim teknolojisiyle ilgili öğrenmeyi etkileyebilecek bazı karşı öğretmen yaklaşımları (Akpınar, 2004); hemşire öğretim elemanlarının teknolojiye ilişkin tutumları (Kısa & Kaya, 2006); tezsiz yüksek lisans öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları (Deniz, Görgeç, & Şeker, 2006) konularında yapılmış araştırmalara rastlanmaktadır. Fakat hem teknik öğretmenlerin hem de teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarını bazı değışkenler açısından birlikte değerlendiren karşılaştırmalı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırma sonuçları hem teknik öğretmenlerin hem de teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının birlikte değerlendirilmesi açısından oldukça önemli görünmektedir.

Amaç

Bu araştırmada; teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarını bazı değışkenlere göre karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları nasıldır?
2. Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları branşlarına göre nasıldır?
3. Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumları kıdemlerine göre farklılık göstermekte midir?

4. Teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları sınıflarına göre farklılık göstermekte midir?
5. Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
6. Teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
7. Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının arttırılması için neler yapılmalıdır yönündeki önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma betimleme-survey yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara'nın merkez ilçelerinde farklı mesleki-teknik liselerinde görev yapan farklı branşlardan toplam 215 teknik öğretmenle, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde 1. ve 4. sınıflarında kayıtlı toplam 340 öğrenci oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, Akbaba-Altun (2002) tarafından hazırlanmış olan teknolojiye yönelik tutum ölçeği, kişisel bilgiler formu ve açık uçlu 1 sorudan oluşan ölçme aracı kullanılmıştır. Ölçeğin geneli için cronbach-alfa katsayısı 0.90 olarak hesaplanmıştır. 5'li Likert tipinde hazırlanmış olan ölçek cevaplayanlara kesinlikle katılıyorum (5) ile kesinlikle katılmıyorum (1) arasında değişen seçenekler sunmaktadır. Ölçekte toplam 9 boyutta 38 madde yer almaktadır. Bu maddelerin 19'u olumsuz ve 19'u olumludur. Ölçeğin boyutları teknolojiyi benimseme, teknoloji ve gelişme, teknolojiyi izlem, teknoloji ve yönetim, teknoloji korkusu, teknoloji ve internet, teknolojiye güven, teknoloji ve karamsarlık ve teknoloji kullanımı olarak hazırlanmıştır. Ölçeğin genelinin cronbach-alfa katsayısı 0.91 olarak hesaplanırken boyutlarının güvenilirlik katsayıları 0.58 ile 0.84 arasında değişmektedir (Akbaba-Altun, 2002). Orijinali yöneticiler için hazırlanmış olan bu ölçek öğretmenler, akademisyenler için de farklı araştırmalarda kullanılmıştır (Kısa & Kaya, 2006). Bu araştırma kapsamında da ölçek maddeleri öğretmen ve öğretmen adaylarına uygun hale getirilmiştir.

Veri Analiz Yöntemleri

Araştırma verileri SPSS–11.5 paket programı yardımıyla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda betimsel istatistikler ve bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır.

Bulgular Ve Yorumları

1. Mesleki-Teknik Liselerde Görev Yapan Teknik Öğretmenlerin ve Teknik Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları Nasıldır?

Tablo 1’ de teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum düzeylerine ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 1:Teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum düzeyleri

Gruplar	N	\bar{x}	ss
Teknik öğretmenler	215	3.72	1.02
Teknik öğretmen adayları	340	4.11	1.36

Tablo 1 incelendiğinde; mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumları \bar{x} =3.72 olarak belirlenirken, teknik öğretmen adaylarının \bar{x} =4.11 olarak belirlenmiştir. Turgut & Baykal (1992) 1 ile 5 arasında puanlandırılan ölçeklerde, 1 ile 3 arasında olanlar olumsuz, 3 ile 5 arasında olanlarda olumlu tutum gösterir demektedirler. Bu sonuçlar teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olduğunu, ancak teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumlarından daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

2. Mesleki-Teknik Liselerde Görev Yapan Teknik Öğretmenlerin ve Teknik Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları Branşlarına Göre Nasıldır?

Tablo 2 ‘de teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum düzeylerinin branşlara göre dağılımı verilmektedir. Bu dağılım incelendiğinde hem teknik öğretmenlerin hem de teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum düzeylerinin elektronik ve bilgisayar branşında diğer branşlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeni bu bölümlerin birebir teknolojiyi incelediklerinden ve kullandıklarından kaynaklanabilir. Diğer taraftan her iki grupta da 2., 3. ve 4. sırada elektrik, makine, matbaa vb branşlar yer almaktadır. Bu branşların dışında kalan metal,

mobilya ve dekorasyon ve yapı branşlarında yer alan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum düzeylerinin de olumlu olduğu fakat diğer branşlardan daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ancak mesleki-teknik eğitim uygulamalarının tamamıyla teknolojinin kendisi olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle mesleki-teknik eğitimin farklı branşları ve uygulamaları içerisinde yer alan her bireyin teknolojiye yönelik olumlu tutum içinde olması beklenen bir durumdur. Bireyler böylece mesleklerinde daha başarılı olabileceklerdir. Çünkü tutumlar bireylerin başarılarında etkili olan önemli faktörlerin başında gelmektedir.

Tablo 2 Teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum düzeylerinin branşlara göre dağılımı

Gruplar	Branşlar	N	\bar{X}	Sırama	ss
Teknik öğretmenler (n=215)	Elektrik	25	3.80	2.	1.23
	Elektronik ve Bilgisayar	36	3.83	1.	1.05
	Makine	43	3.78	3.	1.03
	Matbaa	23	3.70	4.	1.13
	Metal	32	3.61	6.	1.15
	Mobilya ve Dekorasyon	30	3.75	5.	0.96
	Yapı	26	3.60	7.	1.20
Teknik öğretmen adayları (n=340)	Elektrik	48	3.85	3.	1.10
	Elektronik ve Bilgisayar	63	3.96	1.	1.16
	Makine	77	3.90	2.	1.02
	Matbaa	33	3.83	4.	0.83
	Metal	30	3.80	5.	0.90
	Mobilya ve Dekorasyon	42	3.73	7.	1.13
	Yapı	47	3.76	6.	1.16

3. Mesleki-Teknik Liselerde Görev Yapan Teknik Öğretmenlerin Teknolojiye Yönelik Tutumları Kıdemlerine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Tablo 3'te kıdemlerine göre teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumlarının bağımsız t- testi sonuçlarına ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 3 Kıdemlerine göre teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumlarının bağımsız t- testi sonuçları

	Kıdem	N	\bar{X}	ss	t	p
Genel Tutum Puanı Ortalaması	1-10 yıl kıdem	86	3.90	1.10	3.10	.002*
	11> st yıl	129	3.60	1.13		

*p<0.05

Tablo 3 incelendiğinde; öğretmenlerin kıdemleri açısından teknolojiye yönelik tutum puanlarında p<0.05 düzeyinde 10 yıl ve altı kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Bu sonuç 1-10 yıl kıdeme sahip genç öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumlarının 11> st yıl kıdeme sahip öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumlarından daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

4. Teknik ğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları Sınıflarına Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Tablo 4'te sınıflarına göre teknik ğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının bağımsız t-testi sonuçlarına ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4: Sınıflarına göre teknik ğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının bağımsız t-testi sonuçları

	Sınıf	N	\bar{X}	ss	t	p
Genel Tutum Puanı Ortalaması	1.	178	3.10	1.10	2.18	0.03*
	4	162	3.35	1.25		

*p<0.05

Tablo 4 incelendiğinde; ğretmen adaylarının sınıfları açısından teknolojiye yönelik tutum puanlarında p<0.05 düzeyinde 4. sınıf ğretmen adayları lehine anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bu sonuç ğretmen adaylarının teknik eğitim fakültesinde aldıkları eğitimlerinin teknolojiye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği ve arttığı biçiminde değerlendirilebilir.

5. Mesleki-Teknik Liselerde Görev Yapan Teknik ğretmenlerin ve Teknik ğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumları Cinsiyetlerine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Tablo 5'te cinsiyetlerine göre teknik öğretmenlerin ve teknik ğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları bağımsız t-testi sonuçlarına ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 5:Cinsiyetlerine göre teknik öğretmenlerin ve teknik ğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları bağımsız t-testi sonuçları

Gruplar	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	t	p
Teknik ğretmenler (n=215)	Erkek	167	3.45	1.30	2.62	.00*
	Kadın	48	3.05	1.40		
Teknik ğretmen adayları (n=340)	Erkek	275	4.10	.90	4.45	.00*
	Kadın	65	3.70	1.09		

*p<0.05

Tablo 5 incelendiğinde; cinsiyet açısından teknolojiye yönelik tutum puanlarında hem erkek teknik öğretmenler hem de erkek teknik ğretmen adayları yönünde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuç erkek teknik öğretmenlerin ve erkek teknik ğretmen adaylarının kadın teknik öğretmenlere ve kadın teknik ğretmen adaylarına göre teknolojiye yönelik daha olumlu tutum içinde olduklarını ifade etmektedir. Yapılan araştırmalarda da erkekler kadınlara göre bilgisayar kullanmakta daha isteklidirler (Broos, 2005). Yani cinsiyetle teknolojiye yönelik tutum arasında farklılaşma vardır. Erkekler kadınlara göre teknoloji kullanmaya daha istekli oldukları belirlenmiştir. Bu araştırma sonuçlarında da hem erkek öğretmenlerin hem de erkek ğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

6. Mesleki-Teknik Liselerde Görev Yapan Teknik ğretmenlerin ve Teknik ğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Arttırılması İçin Neler Yapılmalıdır Yönündeki nerileri Nelerdir?

Tablo 6'da mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik ğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının arttırılması için neler yapılmalıdır yönündeki önerilerine ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 6: Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının arttırılması için neler yapılmalıdır yönündeki önerileri

Gruplar	Görüşler	f	%
Teknik Öğretmenler (n=215)	1.Teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamları sağlanmalı.	53	24.7
	2.Yeni teknolojilerin tanıtıldığı basılı materyaller hazırlanarak öğretmenlere dağıtılmalı.	39	18.1
	3.Derslerde kullanılacak teknoloji destekli araçlarla ilgili hizmet-içi kurslar düzenlenmeli.	20	9.3
	4.Öğretmenlerin bazı teknolojileri (bilgisayar gibi) satın alabilmeleri için destek sağlanmalı	16	7.4
Teknik öğretmen adayları (n=340)	1.Teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamları sağlanmalı	70	20.6
	2.Okullarda öğrencilerin sürekli olarak yararlanabilecekleri teknoloji destekli ortamlar hazırlanmalı (internet odaları gibi)	65	19.1
	3.Ders programlarında teknoloji içerikli ders sayısı arttırılmalı	51	15.0
	4.Öğretim elemanlarının da eğitim-öğretim faaliyetlerinde yoğun teknoloji kullanması sağlanmalı	34	10.0
	5.Öğrenciler teknoloji tanıtımının yapıldığı kongre,sergi vb faaliyetlere katılmaları yönünde desteklenmeli	19	5.6
	6.Teknoloji içerikli derslerde yüksek başarı sağlayan öğrencilere artı kredi verilmeli	8	2.4

Tablo 6’da mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının arttırılması için neler yapılmalıdır yönündeki önerileri incelendiğinde;

Teknik öğretmenlerin en fazla teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamları sağlanmalı biçimindeki öneriyi belirttikleri, bu öneriyi yeni teknolojilerin tanıtıldığı basılı materyaller hazırlanarak öğretmenlere dağıtılmalı, derslerde kullanılacak teknoloji destekli araçlarla ilgili hizmet-içi kurslar düzenlenmeli ve öğretmenlerin bazı teknolojileri (bilgisayar gibi) satın alabilmeleri için destek sağlanmalı şeklindeki önerilerinin izlediği belirlenmiştir.

Teknik öğretmen adaylarının en fazla teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamları sağlanmalı biçimindeki öneriyi belirttikleri, bu öneriyi okullarda öğrencilerin sürekli olarak yararlanabilecekleri teknoloji destekli ortamlar hazırlanmalı (internet odaları gibi), ders programlarında teknoloji içerikli ders sayısı arttırılmalı, öğretim elemanlarının da eğitim-öğretim faaliyetlerinde yoğun teknoloji kullanması sağlanmalı, öğrenciler teknoloji tanıtımının yapıldığı kongre, sergi vb faaliyetlere katılmaları yönünde desteklenmeli ve teknoloji içerikli derslerde yüksek başarı sağlayan öğrencilere artı kredi verilmeli şeklindeki önerilerinin izlediği belirlenmiştir.

Belirtilen öneriler incelendiğinde hem teknik öğretmenlerin hem de teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının arttırılması için

teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamlarının sağlanması gerektiği yönünde öneri sunmuşlardır.

Sonuçlar ve Tartışma

Teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarını bazı değişkenlere göre karşılaştırmayı amaçlayan bu araştırma sonunda; mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları yüksek düzeyde çıkmıştır. Ancak teknik öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutum puanları teknik öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutum puanlarına göre daha düşük düzeyde çıkmıştır. İlgili araştırmalarda da vurgulandığı gibi, teknolojiye karşı olumlu tutum geliştiren öğretim elemanları, teknolojiyi eğitime entegre etmede olumsuz tutum geliştiren öğretim elemanlarından daha başarılı olmaktadırlar (Akbaba-Altun, 2002; Mcneil ve ark, 2003; Meral & Çolak, 2002; Meral ve ark, 1999; Williams & Kingham, 2003). Bu sonuç mesleki-teknik eğitim sisteminde yer alan öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının eğitim-öğretim faaliyetlerinin nitelikli yapılabilmesi adına teknolojiyi kullanmaya istekli olduklarını ifade etmektedir.

Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin ve teknik öğretmen adaylarının branşları açısından bakıldığında tüm branşların teknolojiye karşı olumlu tutum içinde oldukları ancak elektronik ve bilgisayar branşlarındaki hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları diğer branşlara göre daha yüksek düzeyde çıkmıştır. Bu sonuç bu branşların birebir teknolojinin kendisiyle ilgilenmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Fakat genelde mesleki-teknik eğitimin teknoloji kullanımını gerektirmesi diğer branşlarda da tutum puanlarının düşük olmasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Mesleki-teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin kıdemleri açısından teknolojiye yönelik tutum puanlarında 10 yıl ve altı kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Bu sonuç yeni göreve başlamış olan öğretmenlerin teknolojiyi eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanmakta daha istekli olduklarını ifade etmektedir. Diğer taraftan meslekte daha uzun süredir görev yapan öğretmenlerin tutumlarının daha düşük olmasının nedeni yeni teknolojiyi kullanmayı bilmemekten kaynaklanan bir olumsuz tutum olabileceği gibi teknoloji kullanmaya uygun ortamın olmaması vb nedenler olabilir.

Öğretmen adaylarının sınıfları açısından teknolojiye yönelik tutum puanlarında 4. sınıflar lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç öğretmen adaylarının sınıfları arttıkça teknolojiye yönelik tutum puanlarının da arttığını ifade etmektedir. Öğretmen adaylarının sınıfları arttıkça teknolojiye yönelik tutum puanlarının da artması, eğitimleri sırasında teknolojiyi tanıma ve kullanma fırsatı bulduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak öğretmenlerin kıdemleri arttıkça teknolojiye yönelik tutum puanlarının azalmasına dikkat edildiğinde mesleğe başladıktan sonra geçen yıllar içerisinde teknolojiye yönelik tutum puanlarının bir azalma gösterdiği ve teknolojiyi kullanmakta isteksiz oldukları biçiminde yorumlanabilir.

Cinsiyet açısından teknolojiye yönelik tutum puanlarında hem mesleki- teknik liselerde görev yapan erkek öğretmenler hem de erkek öğretmen adayları yönünde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuç erkeklerin teknoloji kullanmaya yönelik daha fazla ortam bulabildikleri ve daha yüksek tutum puanına sahip oldukları yönünde değerlendirilebilir.

Hem mesleki- teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının artırılması için neler yapılmalıdır yönündeki önerilerinin, teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamlarının sağlanması teknolojiye yönelik tutumlarını arttıracığı noktasında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu sonuç öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının teknolojiyi kullandıkça teknolojiyi benimseyecekleri ve olumlu tutum içinde olacaklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla mesleki- teknik liselerin ve ilgili üniversitelerin teknoloji destekli eğitim-öğretim ortamları haline getirilmesi hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının artırılması yönünde etkili olacaktır.

Öneriler

Bu bölümde hem mesleki- teknik liselerde görev yapan teknik öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının artırılması yönünde önerilere yer verilmiştir. Bu kapsamda;

Öğretmenlere yönelik öneriler;

- Teknolojik gelişmelere bağlı olarak hizmet-içi eğitimlerin güncellenerek devamlılığı sağlanmalıdır
- Öğretmenler eğitim-öğretim faaliyetlerinde teknolojiden yararlanmaya özendirilmelidir. Bu kapsamda sınıflar teknoloji destekli sınıflar halinde düzenlenebilir.

- Öğretmenlerin teknolojiye yönelik tutumlarını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin belirlendiği araştırmalar yapılarak, bunları gidermeye yönelik basılı materyaller, kurslar vb hazırlanmalıdır.
- Yurtdışında mesleki-teknik liselerdeki teknoloji destekli uygulamalar incelenerek Türkiye’de de uygulanabilirliği değerlendirilebilir.
- Öğretmenler yoğun teknolojinin kullanıldığı işyeri ziyaretlerine özendirilmeli.

Öğretmen adaylarına yönelik öneriler;

- Üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının öğretmen adaylarına örnek olmaları açısından modern teknolojileri kullanabilmelidir.
- Mesleki-Teknik Eğitim Fakültelerinin eğitim teknolojilerini içeren dersleri programa yerleştirilerek öğrencilerin proje çalışmalarını yoğunlaştırılmalıdır.
- Fakültelerde tüm sınıflar öğretim elemanlarının teknolojiyi kullanmalarına uygun ortamlar olarak düzenlenmelidir.
- Öğretmen adaylarının teknoloji kullanmalarına imkan sağlayan ortamlar sürekli kullanmalarına açık halde bulundurulmalıdır.
- Öğretmen adaylarının okul ortamında bulunmayan teknoloji destekli ortamları görebilmeleri açısından meslek stajlarına önem verilmeli.

Kaynakça

- Akbaba-Altun, S. (2002). Okul yöneticilerinin teknolojiye karşı tutumlarının incelenmesi. **Çağdaş Eğitim**, 286, 9-14.
- Akkoyunlu, B & Deryakulu, D. (1998). **Çağdaş eğitimde yeni teknolojiler**. Eskişehir: Anadolu üniversitesi AÖF yayınları no:564.
- Akpınar, Y. (2004). Eğitim teknolojisiyle ilgili öğrenmeyi etkileyebilecek bazı karşı öğretmen yaklaşımları. **The Turkish Online Journal of Educational Technology**. 3 (3). Retrieved on November 12, 2004, at, at <http://www.tojet.net/articles/3315.htm>.
- Broos, A. (2005). Gender and information and communication technology (ICT) anxiety: male self-assurance and female hesitation. **Cyberpsychology & Behavior**, 8(1), 21-31.
- Deniz, L. (1994). **Bilgisayar tutum ölçeği (BTÖ-M)’nin geçerlik, güvenilirlik, norm çalışması ve örnek bir uygulama**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gömlüksiz, M.N & Sağlam, Z. (2004). **Polis meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerin bilgisayar kullanma alışkanlıkları** (Elazığ, Malatya, Diyarbakır illeri polis meslek yüksekokulları örneği). www.elazigemniyet.gov.tr/bilim 2 Mayıs 2004 tarihinde indirilmiştir.

- Hızal, A. (1988). Eğitimde teknolojik kaynaklara karşı tutum. **Çağdaş Eğitim**, 12 (68), 23-31.
- Kısa, B. & Kaya, H. (2006). Hemşire öğretim elemanlarının teknolojiye ilişkin tutumları. **The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET**. 5 (2), article 11.
- McNeil, J. B. Elfrink, L. V. Bickford, J. C. Pierce, T. S. Beyea, C. S. Averill, C. & Klappenbach, C. (2003). Nursing information technology knowledge survey. **Journal of Nursing Education**, 42, 341-349.
- Meral, M, Zereyak, E. & Genç, E. (1999). **Öğretim elemanlarının öğretim süreçlerinde teknoloji kullanımına ilişkin yaklaşımları**. VIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı 1-3 Eylül.
- Meral, M & Çolak, E. (2002). **Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarının teknoloji kullanım profili**. II. Uluslar arası eğitim teknolojileri sempozyumu kitabı, Sakarya 16-18 Ekim.
- Namlu, A. G. (1998) Öğretmenlerin eğitimde teknoloji kullanımına yönelik tutumları. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8, 1-2, 184-200.
- Turgut, M. F. & Baykal, Y. (1992). Ölçme teknikleri. Ankara: ÖSYM Yayınları (1992-I).
- Williams, H. S. & Kingham, M. (2003). Infusion of technology into the curriculum. **Journal of Instructional Psychology**, 30 (3), 178-184.
- Yıldız, R. Sünbül, A. M., Halis, İ. & Koç, M. (2002). **Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme**. Konya: Mikro Yayınları.

Eğitim Araştırmaları İçin İnternet Tabanlı Veri Toplama Aracı Tasarımı ve Uygulaması^a

Ünal Çakıroğlu^b

Özet

İnternet, birçok alanda olduğu gibi, eğitim araştırmalarında, araştırma sürecinde birincil kaynaklardan veri toplama aşamasında da önemli bir kaynaktır. Özellikle uzak mesafede bulunan çok sayıda kişiden veri toplamak için internet aracılığıyla yapılan anketleri kullanmak faydalı olabilmektedir. Çalışmada bir online veri toplama sisteminin tasarımı ve uygulanmasından yansımalar sunulmaktadır. Sistemde birçok farklı anket soru çeşidinde soru hazırlanabilmekte ve bunlardan elde edilen veriler değerlendirilebilmektedir. Sistemin pilot uygulamasında mülakatlarla sistemi kullanan araştırmacıların düşünceleri alınmaya çalışılmıştır. Aynı anketler klasik anket şeklinde ve online sistem aracılığıyla uygulanarak elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Pilot uygulama sonucunda bir çok yönden online anket uygulamalarının klasik anketlere göre daha başarılı uygulanabildiği sonucuna ulaşılrken, bazı yönlerden kısıtlı kaldığı gözlenmiştir. Çalışmada bu karşılaştırmalar değerlendirilmektedir. Sistem, araştırmacıların hizmetine ve paylaşımına sunulacak yapılacak araştırmalara katkıda bulunulması hedeflenilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Veri Toplama, Anket Yöntemi, Web Tabanlı Veri Toplama, Veri Analizi

Abstract

In most cases internet is used for data collection phase of researches. This study presents an online survey system that can be used in many educational research areas. The most used types of survey questions can be supported by the system. In preliminary application of the system, the results of surveys that designed based on the system and based on survey papers are compared. This comparison is discussed in the study. Due to the popularity of the internet, it has surely to be used by researchers. By the way this kind of online systems can help scientific data collection.

Keywords: Data Collection, Survey Method, Web Based Data Collection, Data Analysis

^a 16.Ulusal eğitim bilimleri kongresinde sözlü sunulmuştur. 5-7 Eylül 2007, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tokat.

^b Öğretim Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Trabzon.

Giriş

Son yıllarda yaşanan gelişmeler, eğitim alanında da kendisini göstermiştir. Şüphesiz eğitim araştırmaları da eğitimin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Eğitim araştırmaları sürecinin en önemli basamaklarından birisi veri toplama ve analiz aşamasıdır (Seymour, 1996). Sosyal alandaki araştırmalarda mülakat, anket, gözlem, kaynak derleme ve meta-analiz metodları sıkça kullanılan veri toplama araçları arasındadır. Çepni (2002), araştırmacıların araştırma yöntemlerine karar verdikten sonra, seçilen yöntemler içerisinde hangi veri toplama metodunun daha etkili, geçerli ve güvenilir olabileceğini tartıştığından bahsetmektedir. Sosyal konularda yapılan araştırmaların veri kaynağı insandır ve onlardan doğrudan bilgi alma yöntemlerinden biri de anket yöntemidir. Eleanor (1990); anket yöntemini, birinci elden yani birincil kaynaktan sistematik veri toplama biçimi şeklinde tanımlamaktadır. Veriler, önceden belirlenmiş insanlara bir dizi soru sorarak elde edilir. Anket yöntemi ile çok farklı alanda veri toplamak mümkündür. İnsan davranışları, iş performansları, bilgi düzeyleri, tercihleri, tutumları, inançları, duyguları vb. bunlardan sadece birkaçıdır. Anketler, az detaylı veri sağlamalarına rağmen, kısa zamanda büyük miktarlarda veri toplanmak için uygundur. Ancak anketten yararlı bilgiler elde edebilmek için anketin hazırlık ve uygulama sürecine özel önem gösterilmelidir. Net bir amaç olmadığı sürece, anket için harcanan çabalar çok farklı, bazen de birbirine zıt alanlara yönelebilir. Bu da kaynakların ziyan olmasına, yararsız veriler elde edilmesine ve anketi hazırlayanlar ve katılanlar için hayal kırıklığına yol açacaktır. Anketlerde veriler genellikle posta, telefon, yüzyüze görüşme ve internet aracılığıyla toplanır. Kahneman (2004), günümüzde internetin giderek artan rolü birçok alanda olduğu gibi araştırma sürecinde birincil kaynaklardan veri toplama aşamasında da önem kazandığını vurgulamaktadır. Anketlerin hazırlanma şekilleri bazı dezavantajları da beraberinde getirmektedirler. Posta ile yapılan anketlerde posta maliyetleri ve posta bekleme süresi gibi sorunlar, telefonla ankette sağlıklı kayıt yapamama ve telefon maliyetleri gibi sorunlar, yüz yüze görüşmede anketin baskı ve çoğaltılma maliyeti gibi dezavantajlar söz konusu olabilmektedir. İnternet aracılığıyla yapılan anketler verilerin daha verimli toplanmasının yanı sıra analiz aşamasında sağladığı yararlar nedeniyle de telefon ve posta ile veri toplama yöntemlerine güçlü bir alternatif yöntem teşkil etmektedir. Özellikle uzak mesafede bulunan çok sayıda kişinin katılacağı

anketler için internet aracılığıyla yapılan anketleri kullanmak faydalı olmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada eğitim araştırmalarında kullanılacak bir online anket sisteminin) tasarlanarak aşağıdaki problemlere çözümler aranmaktadır.

- Online veri toplama sisteminin kullanılabilirliği hakkında anket hazırlayanlar ve uygunlayanların görüşleri nelerdir?
- Klasik anket yöntemiyle, hazırlanan online yöntem arasında fark var mıdır?
- Online veri toplama sisteminin verileri analiz etmeye katkıları nelerdir?

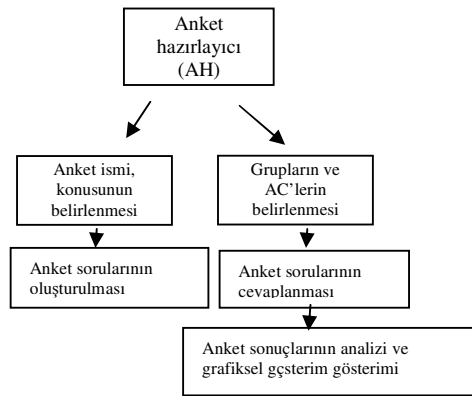
Yöntem

Eğitim araştırmalarında kullanılacak bir online veri toplama aracı tasarlanmış ve kullanılabilirliği ile ilgili pilot uygulamalar yapılmıştır. Sistem tasarlanmadan önce bir çok eğitim araştırmasında yapılan anketler ve anket değerlendirmeleri incelenmiştir. Pilot uygulamada 4 araştırmacı tarafından 4 farklı konuda anketler geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Çalışmaya 320 online anket katılımcısı, 320 geleneksel anket katılımcısı katılmıştır.

Sistemin Tasarımı

Anket sistemi; anket hazırlayıcıları (AH), anket cevaplayıcıları (AC), anket soruları, anket cevapları, grafikler ve analizlerden oluşmaktadır. Bu unsurların birbirleriyle ilişkileri aşağıdaki şekildedir.

Şekil 1: Sistemin Genel Yapısı



Sistem Kullanıcıları

Anket Sistemi kullanıcıları yönetici, anket hazırlayıcı (AH), anket cevaplayıcı (AC) olmak üzere üç temel grupta toplanmaktadır. Kullanıcıların hiyerarşik yapısı ve sistem içindeki ilişkileri aşağıdaki gibidir.

Yöneticiler

Yöneticiler sistemin tasarımcıları ve işletenleridir. Bu kullanıcılar sistemdeki her türlü yetkiye sahiptirler. Anket hazırlayıcısı ve cevaplayıcısı olan kullanıcıların kontrolü, sistemin işlerliği bu yöneticilerin kontrolü altındadır. Anket hazırlama isteğinde olan kullanıcılar üyelik sistemi yardımıyla gerekli bilgilerini yöneticiye ulaştırırlar. Yönetici gerekli değerlendirmeyi yaptıktan sonra ilgili kullanıcıya anket hazırlama yetkisi verir.

Yönetici kendi profiliyle ilgili değişiklikler yapabilmekte, hazırlanmış olan tüm anketleri görebilmekte, dilerse kendisi anket oluşturabilmektedir. Yönetici, tüm kullanıcıları listeler, silme, güncelleme işlemleri yapar, yeni kullanıcı ekler, kullanıcıların türünü belirler, anket oluşturabilecek kullanıcılara AH yetkisi verir. Yönetici kullanıcıların hazırladığı veya cevapladığı anketlere ulaşabilmektedir. Herhangi bir ankete ilişkin gerek anketin tümünün gerekse herhangi bir sorusunun analizi ve grafiğini görüntüleyerek anketin seyri hakkında bilgi alabilir. Tüm anketleri kontrol altında tutarak, uygun bulmadıklarını sistem dışına atabilir. Yönetici de AH yetkisiyle anket oluşturup anketlerle ilgili işlemleri yapabilir.

Anket Hazırlayıcılar (AH)

AH yetkisi almış olan kullanıcılar anket oluşturabilir, anket cevaplayıcıları tespit ederek sisteme dahil eder. AH'ların anketler üzerinde yapabildikleri işlemler aşağıda gösterilmektedir.

Şekil 2: Anket Hazırlayıcıların Yetkileri

Anket Adı	İşlemler
Bilgisayar Okuryazarlığı	Bölümler - Düzenle - Sil - Word İndir - Grafik Gösterimi
Matematik Eğitimde Yeni Yönelimler	Bölümler - Düzenle - Sil - Word İndir - Grafik Gösterimi
Nitel Araştırmalar	Bölümler - Düzenle - Sil - Word İndir - Grafik Gösterimi

Anket hazırlayıcı (AH) anket hazırladıktan sonra anket cevaplayıcıları (AC) tespit eder ve AC'lerden grupları oluştururlar. Anket cevaplayıcıları iki farklı kaynaktan gelebilmektedir. Üyelik sistemi içerisinde bulunan kullanıcıların

kendi ilgi alanlarını, özelliklerini, cevap vermek istedikleri anket türlerini kaydettikleri bölüm aracıyla kullanıcılar anket cevaplayıcısı olarak sisteme dahil olabilirler. Anket hazırlayıcılar tarafından tespit edilen ve sisteme üye yapılan kişiler de anket cevaplayıcıları olarak sistemdeki yerlerini alırlar. Bu üyelere sistem tarafından otomatik olarak e-mail gönderilerek ilgili ankete katılmaları için uyarıda bulunulur. Gruplar, ilgili anketin cevaplayıcılarla eşleştirilmesi ile oluşmaktadır. AH'lar anketlerin herhangi bir andaki seyrini kontrol edebilirler.

Şekil 3: Grup Oluşturma İşlemi

ARA		GÖSTER			GRUP OLUŞTUR	
İsim		Listeyi Göster			Nitel Araştırmalar	
Ara					Matematik Eğitimde Yeni Yönelimler	
					Bilgisayar Okuryazarlığı	
No	Kullanıcı Adı	Adı	Soyadı	Yetki		
1	yolcu	İsmail	YAYLI	4	<input checked="" type="checkbox"/>	
2	sevgi	fatih	yaylı	4	<input checked="" type="checkbox"/>	
3	oskayesra	Esra	Oskay	4	<input checked="" type="checkbox"/>	
4	namliesra	Esra	Namlı	4	<input type="checkbox"/>	
5	ebediyen	muhammet	Kahramanoğlu	4	<input type="checkbox"/>	

Soru Türleri ve Soru Hazırlama

Sosyal alandaki araştırmalarında anket metodundan genelde aşağıdaki türlerde yararlanılmaktadır. Online anket sistemi bu türlerinin hepsini desteklemekte olup, tümünden elde edilen verilerin analizi ve grafik biçiminde gösterimi sistem tarafından otomatik olarak yapılabilmektedir. AH'lar tarafından hazırlanacak anketler için sınırsız sayıda bölüm oluşturulabilmektedir. Bir çok ankette genellikle anketlerin giriş bölümünde örneklemin demografik özelliklerine yönelik sorular bulunmaktadır. Bu doğrultuda anketlerin bir bölümü demografik özelliklerden oluşacak şekilde tasarım yapılmıştır. AH istediği soru şeklini seçebilmekte ve soru ile cevap şıklarını girebilmektedir. Tüm bölümler ve sorular için düzenleme ve silme işlemleri yapılabilmektedir.

Soru Türleri

Sistemin desteklediği bir çok soru türüne örnekler aşağıda sunulmuştur.

Şekil 4: Sistemin Desteklediği Soru Türleri

<input type="radio"/> Liste Soru	1
<input type="radio"/> Kategori Soru	1
<input type="radio"/> Derecelendirme Soru	1
<input type="radio"/> Açık Uçlu Soru	
<input type="radio"/> Sıralama Soru	1
<input type="radio"/> Çoklu Soru	1
<input type="radio"/> Şebeke Soru	1

1. Açık uçlu sorular: Nichols'a göre (1998); bu tür sorularda cevaplayan kişi soruda boş bırakılana yere, birkaç kelime veya birkaç cümle yazarak kendi fikrini beyan etmektedir. Tüm cevaplayıcıların farklı ifadeler yazabileceği düşünüldüğünde, analiz sürecinde bazı problemlerin oluşabileceği kaçınılmazdır.

2. Kategori halinde hazırlanan sorular: Bu tür sorularda örneklemeden hazırlanmış kategorilerden hangi kategoriye girdikleri sorulur.

Şekil 5: Kategori Türü Soru Örneği

Kategori Sorusu Ekle

Anket: 12 Bölüm: 10 Soru Numarası: 2

Kütüphaneden hafta kaç kez yararlanırsınız?

0-2 kez

3-6 kez

7-10 kez

10 dan daha fazla

3. Sıralama Amaçlı hazırlanan sorular: Verilen ifadelerin anket cevaplayıcılarına göre önem sırasına konulması şeklinde hazırlanmış sorular bu grupta değerlendirilmektedir. Sıralama amaçlı sorular genellikle çok seçenekten oluşmaktadırlar.

Şekil 6: Sıralama Türü Soru Örneği

Sıralama Sorusu Ekle

Anket: 12 Bölüm: 10 Soru Numarası: 3

İyi bir öğretmenden beklenen hususlardan bazıları verilmiştir. Bu hususları size göre önem sırasına göre sıralayınız.

Etkili konuşabilmesi

Materyal kullanabilmesi

Çalışkan olması

Zeki olması

Tutarlı olması

4. Derecelendirmek için hazırlanan sorular: Bu tür sorular Likert tipi bir skala ile ya da çoktan seçmeli cevap seçenekleri ile veri toplamayı sağlarlar. Bu tür sorularda cevaplayıcılara verilen ifadelere ne kadar katıldıkları sorulur.

Şekil 7: Derecelendirme Türü Soru Örneği

Derecelendirme Sorusu Ekle

Anket: 12 Bölüm: 10 Soru Numarası: 4

İlköğretim Bilgisayar Derslerinde not uygulamasının kalkması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Kesinlikle Katılmıyorum

Katılmıyorum

Kararsızım

Katılıyorum

Kesinlikle Katılıyorum

5. Liste halinde hazırlanan sorular: Konuların listesi verilir ve kullanıcının bunlardan birini seçmesi beklenir.

Şekil 8: Listeleme Türü Soru Örneği

Listeleme Sorusu Ekle

Anket: 12 Bölüm: 10 Soru Numarası:

Öğrenme nesnelere en çok hangi özellikleri ile diğer materyallerden ayrılmaktadırlar?

Tekrar Kullanılabilirlik

Esneklik

Metadata özellikleri

6. Şebeke Halinde Sorulan Sorular: Bu tür sorularda hazırlanan bir çizelge ile birden çok soruya cevap verme imkanı sağlanarak veri toplanır.

Şekil 9: Şebeke Türü Soru Örneği

Şebeke Sorusu Ekle

Anket: 12 Bölüm: 10 Soru Numarası:

Eğitim hayatınız boyunca aşağıdaki derslerden hangisinden kaç kez bütünlüme kaldınız?

Matematik

Türkçe

Fizik

Kimya

Anketlerin Oluşturulması

Hazırlanan online anket sitesi yukarıdaki soru türlerinden birinden, birkaçından veya hepsinden sorular hazırlanarak oluşturulacak anket türlerini içermektedir. AH'ler isteklerine göre anket görünümünü sistem içindeki seçeneklere göre bir çok şekilde tasarlayabilmektedirler. Hazırladıkları anketleri Ms. Word programı dosyası (*.doc) formatına internet ortamında dönüştürerek kaydedebilmektedirler. Anketlerde soru düzeltme, soru ekleme, silme işlemleri AH'ler tarafından yapılabilmektedirler. AH'ler yönetici onayıyla istedikleri sayıda anket oluşturup uygulayabilmektedirler. Hazırlanan anketler tümüyle AC'lere gösterilebildiği gibi sayfa sayfa da gösterilebilmektedirler.

Anket Cevaplayıcılar (AC)

AC'ler yöneticilerin veya AH'lerin ekleyebildiği kullanıcılar olabildiği gibi, üyelik sistemiyle sisteme AC olarak üye olmuş kişiler de olabilir. Bu üyeler sadece AH'lerin veya yöneticilerin kendilerine yönlendirdikleri anketlere cevap verirler. Böylece AC'lerin sadece kendilerini ilgilendiren anketleri görmeleri sağlanır. AC'ler sorulara verdikleri cevapları kaydedebilir, anketi onaylayana kadar, AH'nin kendilerine tanıdığı zaman dilimi içerisinde istedikleri zaman tamamlayabilirler. Anketin sonunda verdikleri tüm cevapları görmeleri mümkündür. Anketin herhangi bir zamandaki durumunu grafiksel olarak görüntüleyebilirler. AC'lerin değişik soru türlerine verdikleri cevaplardan görüntülere ilişkin bir örnek aşağıda görülmektedir.

Şekil 10: Sıralama Türü Sorunun Cevaplanması

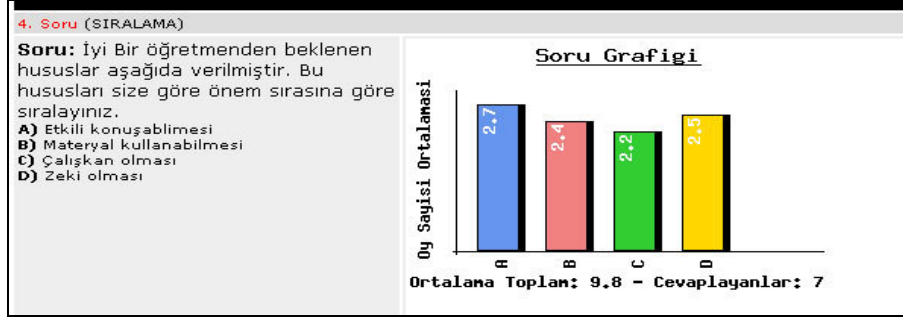
Aşağıdaki materyalleri kullanma sıklığınıza göre çoktan aza doğru sıralayınız.

3	A)	Tepegöz
4	B)	Bilgisayar
1	C)	Projektör
2	D)	Kavram haritaları
6	E)	Değiler
5	F)	Pano ve afişler

Anketlerin Analizleri ve Grafiksel Gösterimi

Anketlerin cevaplarından elde edilen veriler tüm soru türlerine uygun olarak değerlendirilmekte ve uygun grafikler elde edilmektedir. Grafik çiziminde yatay çubuk grafikler tercih edilmiştir. Şebeke halinde sorulan soruların cevaplarının analiz edilmesi ve grafik haline dönüştürülmesi aşamasında ekran görüntülerinin sağlıklı oluşabilmesi açısından yakın cevaplı seçenekler gruplanarak grafiğe dönüştürülmüştür. Şekil12'deki örnek soru için yakın sayıda bütünlüme kalınan dersler aynı grup içerisinde alınarak kullanıcı cevaplarının gruplanmış grafik halinde görüntülenmesi sağlanabilmektedir. Bu tür sorularda grupların hangi yakınlıktaki cevaplardan oluşacağı ve toplam kaç grup oluşacağı, sorunun hazırlanma aşamasında AH tarafından hazırlanmaktadır.

Şekil 11: Analiz Edilmiş Bir Soru Örneği



Bulgular

Sistem, sosyal alanda araştırmalar yapan bir çok araştırmacıya bir seminer aracılığıyla tanıtılmış ve gelen talepler doğrultusunda pilot uygulamalar yapılmıştır. Anketin uygulanması sırasında AH ve AC' ler ile mülakatlar yapılmış ve sistem hakkındaki görüşleri alınmıştır. Bu sistem kullanılarak yapılan bazı anketlere ilişkin bilgiler aşağıda sıralanmıştır.

Tablo1: Pilot Uygulamalardaki Anketlere Katılan Kişi Sayıları

Anket Adı	Katılan Kişi Sayısı
Öğrenme Nesnelerinin Eğitime Katkıları	35
Böteb Öğrencilerinin Bölümlerinden Beklentileri	68
Bilgisayar İşletmenliği Kursları Mezunlarının Durumu	103
Öğrenci Velilerinin Bilgisayar ve İnternete Karşı Tutumları	124

Yapılan mülakatlardan araştırmacıların görüşlerini genel olarak yansıtabilecek sıkça tekrarlanan bazı örnek cevaplar;

AC'ler ile yapılan mülakatlar;

- Anket kağıtlarına göre çok daha kısa sürede cevap verilebilmektedir.
- Sistem tüm sorulara cevap verilecek şekilde düzenlenmiştir.
- Cevaplar otomatik olarak değerlendirildiği için daha objektif cevaplar verilebilmektedir.

AH'ler ile yapılan mülakatlar;

- Özellikle bulunduğumuz yerin dışındaki örnekleme ulaşmada kullanılabilir bir araçtır.
- Bir çok soru türünü aynı anda barındırıyor olması sistemin kullanılabilirliğini arttırmaktadır.
- Veri analizi ve grafikler anket hazırlayıcılarının detayıyla istedikleri soruya verilen cevapları görmelerini sağlıyor.
- Kullanım kolaylığı ve arayüz tasarımı sistemi kullanıcı dostu yapmaktadır.
- Belli aralıklarla anket sonuçlarının durumu hakkında bilgi alınabilmektedir.
- Kişisel ön yargılarımızın anketin uygulanma ve değerlendirilme sürecine katılmaması geçerlik ve güvenilirlik açısından ankete katkı sağlayabilir.

Seçilen örnek anketler, geleneksel yöntemler ve online olarak aynı sayıdaki farklı gruplara uygulanmış online anket uygulamasının avantajları not edilmiştir. Aşağıda bir örnek ankete yönelik geleneksel anket yöntemi ve online yöntem arasında bir karşılaştırma görülmektedir. Anketler her iki grupta da 50 kişiye uygulanmıştır.

Tablo2: Farklı Yöntemlerle Hazırlanan Anketlerin Karşılaştırılması

<i>Anket Özellikleri</i>	<i>Geleneksel Yöntem</i>	<i>Online Yöntem</i>
Anketin Hazırlanma Süresi	150dk	25dk
Anketin Ortalama Cevaplanma Süresi	30dk	18dk
Toplam Soru Sayısı	50	50
Ortalama Cevaplanan Soru Sayısı	38	43
Değerlendirme Süresi	300dk	10dk
Anketi Tamamlayan Sayısı	45	47

Yapılan mülakatlardan elde edilen bulgulardan online anket sisteminin avantajları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Cevaplama zamanının cevaplayıcının kontrolünde olması ve kendi kendine cevaplamasını sağlar.
- Geleneksel veri toplama yöntemlerine göre veriler daha kısa sürede toplanır.
- Elektronik ortamda sunulan anket bir kez hazırladıktan sonra anketin çoğaltılması gibi masraflar söz konusu olmayacaktır.
- Grafiks gösterim ve analizlerin görüntülenebilmesi ve bu işlem için ayrıca veri girişine gerek kalmamasından dolayı elektronik ortamda alınan

cevaplar veri analizi programlarına aktarılma gereği olmadan analizlerin yapılıp sonuçların grafik ve tablolarla sunulması için veri toplama sürecinin sonunu beklemek gerekmez.

- Önceden hazırlanan analiz programlarıyla cevaplar alındıkça sonuçların güncelleştirilebilir.
- Saha araştırmalarında önemli bir engel olan mesafe probleminin ortadan kalkmaktadır.

Bütün bu avantajlarının yanında bu uygulamada bir takım kısıtlamalar da mevcuttur. Bunlar;

- Cevap verememe ve/veya cevaplamaı reddetmek
- Sadece konuya hassas olanların cevaplamasından doğacak seçim hatası
- Ankete erişim problemleri
- Araştırmanın önem ve hassasiyetinin kavranılamayışı
- Tüm araştırmaların yapılamaması

şeklinde sıralanabilir.

Dilman (2000) da araştırmalarında; bu dezavantajlardan bazılarının geleneksel anket yöntemlerinde de mevcut olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuçlar ve Öneriler

İnternetin insanlar tarafından en hızlı benimsenen araç olduğu göz önüne alınacak olursa araştırmacıların, istatistikçilerin internet teknolojisinden faydalanmaları yakın zamanda zorunlu hale gelecektir. Araştırmanın amacına uygun olduğu durumlarda internet ortamında anket yoluyla veri toplamak bazı dezavantaj ve problemlere rağmen göz ardı edilemeyecek avantajları olan bir yöntemdir (Oğur ve Tekbaş, 2001) İnternetin yararları sadece veri toplama yöntemi ile sınırlı değildir. Bilgi ve iletişim çağında verilerin hızlı, doğru, verimli ve etkin bir biçimde işlenerek bilgi üretilmesi rekabet üstünlüğü yaratacak fırsatlar sunan bir süreçtir. Yapılan online anket uygulaması ile zaman, maliyet, bütünlük, geçerlik güvenilirlik açısından eğitim araştırmalarına katkısı olacaktır.

Yapılacak ilave çalışmalarla sistem dinamik olarak seçilecek analiz yöntemine göre anket analizlerini gerçekleştirerek, tümüyle online gerçekleştirilen bir veri toplama ve değerlendirme süreci gerçekleştirilebilecektir.

Sistemin sosyal alanlarda yapılacak araştırmalara özellikle zaman ve maliyet açısından katkı yapacağı düşünülmekte, bu yönde yapılan pilot uygulamalar ümit vermektedir.

Kaynaklar

- Çepni, S.(2002). **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, Erol Ofset, Trabzon.
- Dilman, A. (2000). **Tailored Design of Mail and Other Self-Administrated Surveys**
John Wiley Co.Newyork
- Eleanor M. Pao. (1990). “**Dietary intake -large scale survey methods**”, Nutrition Today,vol 78, pp 34-44
- Kahneman, D. (2004). “**A Survey Method for Characterizing Daily Life Experience: Day Reconstruction Method**”, Science Magazine,vol 306, pp.1776- 1780
- Nichols, E. (1998). “**Economic Data Collection via The Web: A Cencus Bureau Case Study**”, Proceedings of Survey Methods Section, American Statistical Association Anual Meeting, Dallas, Texas
- Seymour, D. Data. (1996). **Kids,cats, and ads,statics Dale Seymour Publications.**
- Oğur, R. & Tekbaş Ö.,F. **Anket Nasıl Hazırlanır?**, 18 Ocak Aralık 2006 tarihinde www.ttb.org.tr/STED/sted0903/anket.pdf, adresinden erişildi.
- Türkiye'nin Kalite Portalı**, 10 Ocak 2006 tarihinde <http://www.kaliteofisi.com/makale/makaleler.asp>, adresinden erişildi.

Disiplin Yönetiminin – Araçları ve Sonuçları Açısından – Yönetmelik Etik Oluşumuna Etkisi^a

Çetin KAPLAN^b

Özet

Bu çalışmada, disiplin yönetiminin araç ve sonuçları açısından yönetmelik etik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yönetmelik etik ve disiplin yönetimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bunların pratikte nasıl uygulandıklarını belirlemek amacıyla, konuya ilişkin bir anket geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Sonuçlar ankete katılanların disiplin yönetimi ve yönetmelik etik konusunda bilinç sahibi olduklarını ve konuya önem verdiklerini ortaya koymuştur. Uygulamada eksiklikler olmasına rağmen, disiplin yönetiminin araç ve sonuçları açısından yönetmelik etik üzerinde etkili olduğu da bu çalışmada saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Disiplin, Disiplin Yönetimi, Etik, Yönetmelik Etik.

The Effect of Discipline Management on Managerial Ethic Point of View of Tools and Results

Abstract

This study examined the effect of discipline management on managerial ethic point of view of tools and results. A questionnaire was designed and applied in order to determine the relationship between managerial ethic and discipline management and also determine how they are implemented in practice. Data were analyzed using SPSS program.

The results showed that respondents were aware of discipline management and managerial ethic and have given importance to these issues. Although there were shortcomings of practical applications for the concept, discipline management had an effect on managerial ethics point of view of tools and results.

Keywords: Discipline, Discipline Management, Ethic, Managerial Ethic.

1. Giriş

Toplum ve insan yaşamında önemli olan disiplin ve etik, diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi, yönetim bilminde de önemini ve önceliğini koruyarak araştırmalara konu olmuştur.

Disiplin günlük hayatta çok kullanılan ve önemi sık sık dile getirilen bir kavramdır. Genel olarak herkes disiplinin gerekliliğinde hemfikir olmakla

^a Doktora Tezinden Özetlenmiştir

^b Yrd.Doç.Dr., Zile Dinçerler Turizm İşl.ve Otelcilik Yüksekokulu Zile/Tokat.

birlikte, disiplinin tanımında ve uygulanmasında farklı yol ve yöntemler izlenebilmektedir.

Düzeni korumayı amaçlayan disiplin, “bir insan topluluğunun düzen içinde yaşamasını sağlamak amacıyla konulan kurallara ve yargılara ve bunların yerine getirilmesi için alınan tedbirlere” denilmektedir (Tosun, 2002: 122). Örgütsel yaşamın işleyişini düzenleyen kuralları belirleyen ve bu kuralların uygulanmasını kapsayan disiplin, örgüt yaşamında etkin ve önemlidir. Bu nedenle disiplin yönetimi, örgütlerin etkili, verimli ve düzenli çalışmaları açısından oldukça önemlidir.

Özendirici etkisi olan yönetim alanında disiplin, kuruluş yönetimince belirlenmiş ya da örgüt kurallarına uymayan veya kurulu düzene aykırı davranışlarda bulunan ya da kendisinden beklenen başarıyı vermemiş personelin tutum ve davranışlarını düzeltmek amacı ile başvurulan uygulamalar olmaktadır (Bilgin, 1997: 111).

Disiplin, çalışanlara yönelik kurallar ve düzenlemeler bütünüdür. Bu özelliği ile disiplin, örgütsel amaçlara ulaşmada gerekli olan davranış kalıplarını ve şekillerini ortaya koyan bir olgudur. Örgütün üzerine düşen, ortaya konan bu kalıpları ve kuralları çalışanlarına bildirmek ve bunlara uyulmasını sağlamaktır. Denetimlerde bulunarak ve iş gören davranışlarını takip ederek, kurumda etkin bir disiplin yönetimi tesis etmek, disiplinin örgüte tam olarak yerleşmesi bakımından gereklidir.

Örgütlerde meydana gelen kural ihlalleri neticesinde personele nasıl yaklaşılacağı konusunda da çeşitli görüşler vardır. Bu yaklaşım şekillerinden biri, cezalandırıcı disiplin olarak adlandırılabilir yaklaşımı içermektedir. Bu yaklaşıma göre, kural ihlali yapan kişi, cezalandırılır. İstenmeyen davranışın bu şekilde cezalandırılarak düzeltileceğine inanılır. Bu yöntemde, tehdit ve korkutma ön plandadır.

Disiplin yönetiminde görülen bir diğer yaklaşım ise, cezalandırıcı olmayan disiplin yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda korku ve tehdit, yerini telkin ve tavsiyelere bırakmıştır. Kişinin suçu işleme nedenleri ve bu nedenlerin nasıl ortadan kaldırılacağı üzerinde durulur. Cezasız disiplin, personelin saygınlığına ve onuruna önem verir.

Bu araştırmada disiplin ile birlikte ele alınan etik kavramı da, günümüzde siyasi, idari ve sosyal kurumlarda meydana gelen dejenerasyon ve yozlaşmanın bir sonucu olarak her geçen gün artan bir önem kazanmıştır.

Etik toplumun genel kurallarını da göz önünde bulundurarak doğru olan ya da olmayan davranışları belirler. Ancak, etiğin dayandığı, hatta dayanmak zorunda olduğu temel koşul, “iyi niyet”tir (Pieper, 1999: 18). Etik, insanların kendileri için istedikleri ve kendilerine lâıyk gördükleri her şeyi, başkalarına da istemeyi ve lâıyk görmeyi öngörür. Bu özelliği, etik kavramının özünde iyi niyetin ve adaletin olmasını sağlar.

Etik, insanların ilişkilerinin temelinde var olan değerleri, ahlâksal açıdan ele alan bir felsefedir. Yaşamın ahlâk üzerinde düşünme, onun kurallarını araştırarak belli sonuçlara (genel yasalara) ulaşma çabasıdır (www.felsefe.4t.com/felsefe_ahlak.htm). Yönetmel etik ise, bu değerlerin bir kurum içerisinde, o kurum tarafından belirlenmiş kurullarla beslenerek ortaya çıkmış halidir.

Yönetmel etik, yönetmel kararların verilmesinde tutarlı, tarafsız ve gerçeklere dayalı olmayı; bireylerin varlık ve bütünlüğüne saygıyı; herkes için en iyi olacak eylemlerin seçilmesini ve eylemlerde adalet, eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, sorumluluk, saygı, açıklık, sevgi, demokrasi, hoşgörü vb. evrensel değerleri temel almayı sağlayan, yöneticilere eylemlerinde yol gösteren davranış ilkeleridir (Pehlivan, 1998: 6). Yönetmel etik, işte uygun olan ahlâkî davranış tanımlayan kural ve ilkeleri kapsar (Petrisor, 1998: 43-47). Yönetmel etik, yönetimde etik ilkeleri konu alır. Yönetim süreklilik ve sorumluluk gerektiren bir faaliyettir. Gerek sosyal gerekse örgütsel açıdan önemli olan bu kavram, kamu yönetiminin vazgeçilmez konuları arasına girmiştir. Yönetimde adaleti, dürüstlüğü, eşitliği yönetime ve dolayısı ile örgüte yerleştirmeyi amaçlayan yönetmel etik, araştırmacılar için önemli bir konu haline gelmiştir.

2. Araştırmanın Amacı Ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, disiplin yönetiminin yönetmel etik üzerinde nasıl ve ne şekilde bir etki yaptığını tespit etmektir. Ayrıca, bu çalışmada çağdaş kamu yönetiminde önemli olan bu iki kavramın nasıl algılandığını ve uygulamadaki yerini tespit etmek hedeflenmiştir.

Araştırmanın sayıltıları şunlardır:

- Araç ve sonuçları açısından disiplin yönetiminin, yönetmel etik oluşumuna pozitif etkisi vardır.
- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına, araştırmaya katılan bireylerin doğru ve içten cevap verdikleri kabul edilmiştir.
- Araştırmada kullanılan veri toplama araçları bireylerin; disiplin

yönetimi ve yönetsel etik, eğitim, disiplin cezaları, kurumun disiplin ve etik konularına bakışı hakkında görüşlerini ölçebilecek niteliktedir.

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Bu araştırma; disiplin yönetimi ve yönetsel etik konuları ile sınırlıdır.
- Yapılan araştırma anket yöntemi ile sınırlandırılmış diğer araştırma teknikleri, araştırma kapsamına alınmamıştır.
- Araştırma Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğünde görevli 200 personel ile sınırlıdır.
- Araştırmanın sonuçları, Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğünde görev yapan 200 kişinin disiplin yönetimi, yönetsel etik ve disiplin yönetiminin yönetsel etik üzerindeki etkisi hakkında bilgi verebilecek niteliktedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler test edilmiştir :

H₁: Disiplin kurallarının eşit uygulanması ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişki vardır.

H₂: Disiplin kurallarının uygulanmasında yöneticilerin etkinliği ile yönetimde etik arasında bir ilişki vardır.

H₃: Disiplin kurallarının uygulanmasında yöneticilerin etkinliği ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişki vardır.

H₄: Olumlu disiplin araçlarından ödüllendirme ile yönetimde etik arasında bir ilişki vardır.

H₅: Bir disiplin aracı olarak ücret ile yönetimde etik arasında bir ilişki vardır.

H₆: Disiplin araçlarından ücret ile yönetimde etik değerlerin uygulanması arasında bir ilişki vardır.

H₇: Bir disiplin aracı olarak yükselmede karşılaşılan uygulamalarla yönetimde etik arasında bir ilişki vardır.

H₈: Disiplinin iyi uygulanmasının personelin morali üzerindeki etkisi açısından yönetimde etik değerlerinin önemi vardır.

H₉: Disiplin uygulamasının başarısı ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişki vardır.

Araştırmanın kapsamı, Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğünde çalışan personeli; disiplin yönetimi, yönetsel etik, ahlâk, disiplin araçları ve disiplin uygulamaları konusundaki görüşlerini kapsamaktadır. Bu kapsamda, şartların önceden belirlenmesi ve bireylerin belli cevapları vermeleri

yönünde etkilenmeleri söz konusu olmamıştır.

Araştırmanın modeli, tarama niteliğine dayanan betimsel bir araştırmadır.

Araştırmanın çalışma grubu, Ankara il merkezinde Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü personelidir. Çalışma grubunda, birimlerin tamamı incelemeye dahil edilmiştir. Kurumda çalışan personel sayısı toplam 225 kişidir. Anketin uygulanması esnasında 25 kişiye ulaşılammış, geriye kalan 200 kişi ile anket yapılmıştır.

Verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmış, ayrıca literatür taraması yapılmıştır. Anket formu hazırlanmadan önce, bireylere sorulacak sorular saptanmış, saptanan bu sorular araştırma konusu ile ilgili teorik ve uygulamalı araştırmalarla karşılaştırılarak anket formu hazırlanmıştır. Anket formu 55 sorudan oluşmaktadır. Ankette deneklere, 5'li Likert Ölçeğine göre hazırlanan sorular sorulmuştur (Baş, 2003: 184). Anket, araştırmacı ve yanındaki anketörler tarafından Milli Emlak Genel Müdürlüğünde deneklerle yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır.

Disiplin yönetimi ve yönetsel etik ile ilgili sorunların belirlenmesinde ankete katılan bireylerin görüşleri esas alınmıştır. Anket uygulaması sonrası anket formları kontrol edilmiş ve cevaplandırılan formlar değerlendirilmeye alınmıştır. Anket soruları numaralandırılarak bilgisayara kaydedilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler, her soru ve konu alanına göre; frekans, yüzde, toplam yüzde şeklinde tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca güvenilirlik analizi ve Ki-kare (χ^2) analizleri kullanılmıştır. Güvenirlik analizi ölçmede kullanılan araçların güvenilirliğini değerlendirmek amacı ile geliştirilmiş bir kavramdır (Akgül ve Çevik, 2003: 434). Güvenirlik analizi uygulaması için soru değerleri SPSS paket programına girilmiş, model alanında ise, Alpha yöntemi seçilmiştir (Özdamar, 1999: 519).

Uygulama sonucunda elde edilen veriler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Ankete katılan bireylerin demografik özellikleri,
- Disiplinin personel tarafından nasıl anlaşıldığı,
- Disiplinin yöneticiler tarafından nasıl anlaşılıp uygulandığı,
- Etik konusunda neler düşünüldüğü ve öneminin kavranıp kavranmadığı,
- Disiplin ve etik ile ilgili karşılaşılan sorunlar,
- Disiplin yönetiminde özendiricilerin nasıl uygulandığı,
- Hizmet içi eğitimin önemi ve günün değişen şartlarına uyum sorunu.

3. Bulgular Ve Yorumlar

3.1. Disiplin Kurallarında Eşit Uygulama ve Yönetmelik Kavramının İyi Bir Yönetim İçin Yeterliliği Arasındaki İlişki

Disiplin kurallarının eşit uygulanması ile yönetmelik ilkelerinin iyi bir yönetim için yeterliliği arasındaki ilişki Ki-kare yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu konudaki hipotezimiz: “Disiplin kurallarının eşit uygulanması ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişki vardır”. Bu hipotezin değerlendirilmesi, Tablo 1’de görülmektedir. Pearson değeri 0,049 olarak ortaya çıkmıştır. Bu değer $\alpha=0,05$ ’ten küçük olduğundan disiplin kurallarının eşit uygulanması ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Disiplin Kurallarının Eşit Uygulanması ile Yönetmelik İlkelerinin İyi Bir Yönetim İçin Yeterliliği Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

			Yönetimin etik değerleri uygulaması iyi bir yönetim için yeterlidir			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM
Kurumumuzda disiplinin kuralları herkese eşit uygulanır	Katılmıyorum	Sayı	35	6	46	87
		Beklenen Sayı	30,9	13,5	42,6	87,0
		Kurumumuzda disiplinin kuralları herkese eşit uygulanır (%)	40,2	6,9	52,9	100,0
	Kararsızım	Sayı	18	14	31	63
		Beklenen Sayı	22,4	9,8	30,9	63,0
		Kurumumuzda disiplinin kuralları herkese eşit uygulanır (%)	28,6	22,2	49,2	100,0
	Katılıyorum	Sayı	18	11	21	50
		Beklenen Sayı	17,8	7,8	24,5	50,0
		Kurumumuzda disiplinin kuralları herkese eşit uygulanır (%)	36,0	22,0	42,0	100,0
	TOPLAM	Sayı	71	31	98	200
		Beklenen Sayı	71,0	31,0	98,0	200,0
		Kurumumuzda disiplinin kuralları herkese eşit uygulanır (%)	35,5	15,5	49,0	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 9,525 Serbestlik Derecesi = 4
P = 0,049

Ankete katılan deneklerden %40,2’si hem “kurumun disiplin kurallarını eşit uyguladığı” görüşüne hem de; “etik kavramını iyi bir yönetim için yeterli olduğu” görüşüne kesinlikle katılmamaktadır. disiplin kurallarının eşit

uygulandığını düşünen %36,0 oranındaki denek ise, yönetimin etik değerleri uygulamasının iyi bir yönetim için gerekli olduğu görüşüne katılmamaktadır (tablo 1).

Bu tabloda, yönetsel etik kavramının disiplin kurallarının etkin bir biçimde kullanılması açısından önemi ortaya konmuştur. Yönetsel etik kavramının disiplin uygulamalarını olumlu etkileyeceği ve adaletin en üst şekilde sağlanabilmesinin de yönetsel etik uygulamalarıyla olacağı da tespit edilen görüşler arasındadır.

3.2. Disiplin Yönetiminde Yönetici ve Yönetimde Etik Arasındaki İlişki

3.2.1. Disiplin Kurallarının Etkinliğini Sağlamada Yönetici ile Yönetsel Etik Arasındaki İlişkinin Ki-kare İlişki Testi

Yöneticilerin disiplin kurallarının etkinliğini sağlamada yönetsel etik değerlerinin önemi, Tablo 2’de incelenmiştir. Bu konudaki hipotezimiz: “Disiplin kurallarının uygulanmasında yöneticilerin etkinliği ile yönetimde etik arasında bir ilişki vardır” şeklindedir.

Tablo 2: Disiplin Kurallarının Etkinliğini Sağlamada Yönetici ile Yönetsel Etik Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

			Yönetimde etik önemlidir			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM
Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır	Katılmıyorum	Sayı	36	2	23	61
		Beklenen Sayı	17,4	1,2	42,4	61,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	59,0	3,3	37,7	100,0
	Kararsızım	Sayı	4	1	6	11
		Beklenen Sayı	3,1	0,2	7,6	11,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	36,4	9,1	54,5	100,0
	Katılıyorum	Sayı	17	1	110	128
		Beklenen Sayı	36,5	2,6	89,0	128,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	13,3	0,8	85,9	100,0
	TOPLAM	Sayı	57	4	139	200
		Beklenen Sayı	57,0	4,0	139,0	200,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	28,5	2,0	69,5	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 48,991

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,000

Bu hipotezin değerlendirilmesi, Tablo 2’de görüldüğü gibidir.

$P=0,000$ değeri $\alpha=0,05$ 'ten küçük olduğuna göre, disiplin kurallarının uygulanmasında yöneticilerin etkinliği ile yönetimde etik arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu tabloya göre, disiplin kurallarının etkinliğini sağlamada yöneticilerin önemini belirten cümleye katılmayan %59,0 oranındaki denek, yönetimde etik kavramının önemli olduğu görüşüne de katılmamaktadır. Yöneticilerin disiplin uygulamaları yönünden önemini belirten cümleye katılan %85,9 oranındaki denek, etik kavramının yönetimde önemli olduğu görüşünü de desteklemektedir.

Burada disiplin yönetiminde yöneticilerle, yönetsel etik arasındaki ilişki irdelenmiştir. Disiplin yönetiminin uygulanmasında en önemli faktör olan yöneticilerin, yönetimde etik ilkeleri benimsemelerinin önemli olduğu görüşü deneklerce kabul görmüştür. Disiplin kurallarının etkin ve adaletli olmasının, yönetimde etik ilkeleri benimsemiş olan yöneticilerce sağlanabileceği açıkça ortaya konmuştur.

3.2.2. Disiplin Kurallarının Etkinliğini Sağlamada Yönetici ile Yönetimde Etik Kavramının İyi Bir Yönetim İçin Yeterliliği Arasındaki Ki-kare İlişki Testi

Yöneticilerin disiplin kurallarında etkinliği sağlama konusu ile yönetsel etik ilkelerinin uygulanması arasındaki ilişki Tablo 3'de incelenmiştir. Bu konudaki hipotezimiz "Disiplin kurallarının uygulanmasında yöneticilerin etkinliği ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişki vardır".

Bu iki hipotezin değerlendirilmesi Tablo 3'de görüldüğü gibidir. $P=0,000$ değeri $\alpha=0,05$ 'ten küçük olduğundan disiplin kurallarının uygulanmasında yöneticilerin etkinliği ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişki tespit edilmiştir.

Disiplin kurallarının etkinliğinin sağlanması adına yöneticilerin, yönetimde etik kavramını benimsemelerinin önemi bir kez daha bu tabloyla ortaya konmuştur. İyi bir yönetim için gerekli şartlar arasında yer alan yönetsel etik kavramının, disiplin yönetimi açısından gerekliliği deneklerce değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Disiplin Kurallarında Etkinliği Sağlamada Yönetici ile Yönetimde Etik Kavramının İyi Bir Yönetim İçin Yeterliliği Konusuna Ait Çapraz Tablo

			Yönetimin etik değerleri uygulaması iyi bir yönetim için yeterlidir			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM
Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır	Katılmıyorum	Sayı	37	8	16	61
		Beklenen Sayı	21,7	9,5	29,9	61,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	60,7	13,1	26,2	100,0
	Kararsızım	Sayı	2	3	6	11
		Beklenen Sayı	3,9	1,7	5,4	11,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	18,2	27,3	54,5	100,0
	Katılıyorum	Sayı	32	20	76	128
		Beklenen Sayı	45,4	19,8	62,7	128,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	25,0	15,6	59,4	100,0
	TOPLAM	Sayı	71	31	98	200
		Beklenen Sayı	71,0	31,0	98,0	200,0
		Disiplin kurallarında etkinliğin sağlanması yöneticilere bağlıdır (%)	35,5	15,5	49,0	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 26,323

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,000

Tablo 3 incelendiğinde, ankete katılan %60,7 oranındaki denek hem, disiplin uygulamalarında yöneticilerin etkinliği konusundaki görüşe hem de, iyi bir yönetim için etik ilkelerin yeterli olduğu şeklindeki görüşe katılmamaktadır. Disiplin uygulamaları konusunda yöneticilerin etkinliğini savunan %59,4'lük oran, yönetimde etik ilkelerin önemi ve gerekliliği konusundaki görüşe de katılmaktadır.

3.3. Olumlu Disiplin Araçlarından Ödül İle Yönetimde Etik Arasındaki İlişki

Disiplin araçlarından biri olan ödül, çalışanları olumlu etkilediği için, olumlu bir disiplin aracı olarak kabul edilmiştir. ödülün, yönetimde etik ilkeleri ile ilişkisi tablo 4'de görülmektedir. bu konudaki hipotezimiz şöyledir: "olumlu disiplin araçlarından ödüllendirme ile yönetimde etik arasında bir ilişki vardır".

Tablo 4: Olumlu Disiplin Araçlarından Ödül ile Yönetimde Etik Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

		Yönetimde etik önemlidir				
		Katılmıyor	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM	
Çalışanları disipline etmenin en iyi yolu onu ödüllendirmektir	Katılmıyorum	Sayı	29	3	29	61
		Beklenen Sayı	17,4	1,2	42,4	61,0
		Çalışanları disipline etmenin en iyi yolu onu ödüllendirmektir (%)	47,5	4,9	47,5	100,0
	Kararsızım	Sayı	6	0	14	20
		Beklenen Sayı	5,7	0,4	13,9	20,0
		Çalışanları disipline etmenin en iyi yolu onu ödüllendirmektir (%)	30,0	0,0	70,0	100,0
	Katılıyorum	Sayı	22	1	96	119
		Beklenen Sayı	33,9	2,4	82,7	119,0
		Çalışanları disipline etmenin en iyi yolu onu ödüllendirmektir (%)	18,5	0,8	80,7	100,0
	TOPLAM	Sayı	57	4	139	200
		Beklenen Sayı	57,0	4,0	139,0	200,0
		Çalışanları disipline etmenin en iyi yolu onu ödüllendirmektir (%)	28,5	2,0	69,5	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 22,129

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,000

Bu iki hipotezin değerlendirilmesi Tablo 4'de görüldüğü gibidir. Buna göre, Pearson değeri olan 0,000, $\alpha=0,05$ 'ten küçük olduğundan, olumlu disiplin araçlarından ödüllendirme ile yönetimde etik arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde; çalışanları disipline etmenin en iyi yolunun ödül olduğunu düşünen %47,5 oranındaki denek, yönetimde etik kavramının önemine katılırken; ödülü reddeden %47,5 oranındaki diğer bir grup ise, yönetimde etik ilkelerin önemini kabul etmemektedir. Çalışanları disipline etmek için ödülün önemine katılan %80,7 oranındaki denek, yönetimde etik kavramını önemine de inanmaktadır.

Disiplin araçları arasında önemli olan ödül, yönetsel etik ile ilişkilendirildiğinde, bu iki kavramın birlikte değerlendirildiğinde önemli olduğu görüşü hakimdir. Disiplin araçları arasında ödülün önemine ve gerekliliğine inanan eneklerin çoğu, yönetimde etik ilkelerinin uygulanmasının da önemli olduğu görüşündedir. Çalışanlara hak ettiği şekilde ödülün

verilmesi, etik ilkeleri benimsemiş yöneticilerce sağlanabilir.

3.4. Olumlu Disiplin Araçlarından Ücret ile Yönetimde Etik Arasındaki İlişki

3.4.1. Olumlu Disiplin Araçlarından Ücret ile Yönetimde Etik Arasındaki Ki-kare İlişki Testi

Olumlu disiplin araçlarından biri de ücrettir. Ücretin, yönetimde etik ilkeleri ile olan ilişkisi Tablo 5’de görüldüğü gibidir. Bu konudaki hipotezimiz “Bir disiplin aracı olarak ücret ile yönetimde etik arasında bir ilişki vardır” şeklindedir. $P=0,046$ değeri $\alpha=0,05$ ’ten küçük olduğundan, bir disiplin aracı olarak ücret ile yönetimde etik arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabileceği görüşüne katılmayan %62,4 oranındaki deneğin, yönetimde etik kavramının önemli olduğu şeklindeki görüşe, katıldıkları görülmektedir. Ücretin bir disiplin aracı olduğu görüşüne katılan %80,0 oranındaki deneğin, yönetimde etik kavramının önemli olduğu görüşüne de katıldıkları dikkat çekmektedir.

Disiplin araçlarından biri olan ücret, çalışanların gerek sosyal statüleri, gerekse ekonomik durumları açısından önemli bir unsurdur. Çalışanlar açısından bu kadar önemli olan ücret, herkese eşit uygulamalar yapıldığı ve adaletli dağıtıldığı zaman anlam kazanır. Tablo incelendiğinde, bir disiplin aracı olarak ücretin, etik ilkeleri benimsemiş yöneticilerce uygulandığı zaman anlam kazandığı görüşünün deneklerce destekledikleri görülmektedir.

Tablo 5: Olumlu Disiplin Araçlarından Ücret ile Yönetimde Etik Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

		Yönetimde etik önemlidir				
		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM	
Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim	Katılmıyorum	Sayı	31	1	53	85
		Beklenen Sayı	24,2	1,7	59,1	85,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	36,5	1,2	62,4	100,0
	Kararsızım	Sayı	11	2	22	35
		Beklenen Sayı	10,0	0,7	24,3	35,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	31,4	5,7	62,9	100,0
	Katılıyorum	Sayı	15	1	64	80
		Beklenen Sayı	22,8	1,6	55,6	80,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	18,8	1,3	80,0	100,0
	TOPLAM	Sayı	57	4	139	200
		Beklenen Sayı	57,0	4,0	139,0	200,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	28,5	2,0	69,5	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 9,712

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,046

3.4.2. Olumlu Disiplin Araçlarından Ücret ile Yönetimde Etik Değerlerin Uygulanmasının İyi Bir Yönetim İçin Gerekliliği Arasındaki Ki-kare İlişki Testi

“Disiplin araçlarından ücret ile yönetimde etik değerlerin uygulanması arasında bir ilişki vardır”, bu konudaki hipotezimizdir. $P=0,013$ değeri $\alpha=0,05$ 'ten küçük olduğundan, bir disiplin aracı olarak ücret ile yönetimde etik değerlerin uygulanması arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılan deneklerden %48,2'si hem ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliği görüşünü, hem de iyi bir yönetim için etik kavramının önemli olduğu görüşünü kabul etmemektedir. Disiplin araçlarından ücretin önemli olduğu görüşünü kabul eden %57,5 oranındaki denek; yönetimin etik değerleri uygulamasının iyi bir yönetim için yeterli olduğu şeklindeki görüşü de onaylamaktadır.

Tablo 6: Olumlu Disiplin Araçlarından Ücret ile Yönetimde Etik Değerlerin Uygulanmasının İyi Bir Yönetim İçin Gerekliliği Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

			Yönetimin etik değerleri uygulaması iyi bir yönetim için yeterlidir			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM
Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim	Katılmıyorum	Sayı	41	9	35	85
		Beklenen Sayı	30,2	13,2	41,7	85,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	48,2	10,6	41,2	100,0
	Kararsızım	Sayı	9	9	17	35
		Beklenen Sayı	12,4	5,4	17,2	35,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	25,7	25,7	48,6	100,0
	Katılıyorum	Sayı	21	13	46	80
		Beklenen Sayı	28,4	12,4	39,2	80,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	26,3	16,3	57,5	100,0
	TOPLAM	Sayı	71	31	98	200
		Beklenen Sayı	71,0	31,0	98,0	200,0
		Ücretin bir disiplin aracı olarak kullanılabilirliğini düşünmekteyim (%)	35,5	15,5	49,0	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 12,706

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,013

Olumlu disiplin araçları arasında yer alan ücretin, yönetsel etik ilkelerini benimsemiş yöneticilerce uygulanmasının önemli olduğu görüşü Tablo 5 incelendiğinde görülmüştür. Bunun yanı sıra yönetim anlayışı bakımından konunun irdelendiği Tablo 6, sadece yöneticilerin değil yönetim anlayışının da etik ilkeleri benimsemesinin önemini ortaya koymaktadır. Buna göre, olumlu disiplin araçlarından ücretin etik ilkeler göz önüne alınarak uygulandığında, bu yönetim anlayışının iyi bir yönetim anlayışı olarak adlandırılacağı ortaya konmaktadır.

3.5. Olumlu Disiplin Araçlarından Yükselme ile Yönetimde Etik Arasındaki İlişki

Çalışanları disipline etmede kullanılan araçlardan biri de, yükselmedir. Çalışanların hem ücret hem de sosyal statü yönünden önem verdikleri yükselme ile yönetimde etik arasındaki ilişki Tablo 7’de görüldüğü gibidir. Bu konudaki hipotezimiz, “bir disiplin aracı olarak yükselmede karşılaşılan uygulamalarla yönetimde etik arasında bir ilişki vardır”, şeklindedir.

Tablo 7: Olumlu Disiplin Araçlarından Yükselme ile Yönetimde Etik Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

		Yönetimde etik önemlidir				
		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM	
Atanmalarda, eğitim ve yeterlik durumundan çok bir takım yakınlıklara (siyasi, cinsiyet, akrabalık vb.) önem verdiğini düşünüyorum	Katılmıyorum	Sayı	27	1	36	64
		Beklenen Sayı	18,2	1,3	44,5	64,0
		Atanmalarda, eğitim ve yeterlik durumundan çok bir takım yakınlıklara önem verdiğini düşünüyorum (%)	42,2	1,6	56,3	100,0
	Kararsızım	Sayı	13	2	39	54
		Beklenen Sayı	15,4	1,1	37,5	54,0
		Atanmalarda, eğitim ve yeterlik durumundan çok bir takım yakınlıklara önem verdiğini düşünüyorum (%)	24,1	3,7	72,2	100,0
	Katılıyorum	Sayı	17	1	64	82
		Beklenen Sayı	23,4	1,6	57,0	82,0
		Atanmalarda, eğitim ve yeterlik durumundan çok bir takım yakınlıklara önem verdiğini düşünüyorum (%)	20,7	1,2	78,0	100,0
	TOPLAM	Sayı	57	4	139	200
		Beklenen Sayı	57,0	4,0	139,0	200,0
		Atanmalarda, eğitim ve yeterlik durumundan çok bir takım yakınlıklara önem verdiğini düşünüyorum (%)	28,5	2,0	69,5	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 9,946

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,041

P=0,041 değeri $\alpha=0,05$ 'ten küçük olduğundan, bir disiplin aracı olarak yükselmeye karşılaşılan uygulamalarla, yönetimde etik arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Atamalarda bir takım kayırmaların olduğu görüşünü reddeden deneklerden %56,3'ü; yönetimde etik kavramının gerekliliğine katıldıklarını belirtmişlerdir. Atanmalarda âdil olunmadığı görüşüne katılan %78,0 oranındaki denek ise, etik kavramının iyi bir yönetim için yeterli olduğu görüşüne de inandıklarını ifade etmişlerdir.

Yükselme; çalışanları motive etmesi ve örgüte bağlılıklarını artırması bakımından önemli disiplin araçlarındandır. Çalışanlar bu

disiplin aracının doğru kullanıldığı ortamlarda verimlerini artırmaya gayret ederken, adam kayırma, torpil, rüşvet gibi unsurların olduğu ortamlarda ise bu disiplin aracının cazibesinin olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle yönetimde eşitliği ve adaleti sağlayan bir yönetim anlayışında yükselme daha da önem kazanan bir disiplin aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Atanmalar sırasında bir takım yakınlıklara önem verildiğini düşünen deneklerin bu kaygılarını ortadan kaldıracak en önemli faktörün, yönetimin etik ilkelerini benimsemesi olduğu bir gerçektir.

3.6. Personelin Morali Açısından Disiplin Yönetimi ile Yönetmel Etik Arasındaki İlişki

Disiplin, iyi uygulandığında etkili bir ödül ve özendirme aracı olarak da kullanılabilir (Bilgin, 2004: 100). Bu özendirme ve ödül, personelin moralini ve motivasyonunu da olumlu etkileyebilmektedir. İyi uygulanan disiplin kurallarının, personelin morali üzerindeki etkisi ile yönetimde etik kavramının önemi arasındaki ilişki Tablo 8’de gösterilmiştir.

Bu konudaki hipotezimiz şöyledir: “Disiplinin iyi uygulanmasının personelin morali üzerindeki etkisi açısından yönetimde etik değerlerinin önemi vardır”. $P=0,000$ değeri $\alpha=0,05$ ’ten küçük olduğundan, disiplinin iyi uygulanmasının personelin morali üzerindeki etkisi açısından yönetimde etik değerlerinin öneminin olduğu tespit edilmiştir. Deneklerden %56,4’ü hem iyi uygulanan disiplin kurallarının personelin moralini olumlu etkileyeceği konusundaki görüşe hem de, yönetimde etik kavramının önemli olduğu şeklindeki görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir. Personelin morali açısından disiplinin önemi konusundaki görüşe katılan %81,1 oranındaki denek, yönetimde etik ile ilgili görüşü de desteklemektedir.

Disiplin doğru uygulandığı zaman etkinliği artan bir kavramdır. Personelin morali bakımından etik ilkelerin benimsendiği bir yönetimin uyguladığı disiplinin etkinliği deneklerce de kabul görmüştür.

Tablo 8: Personelin Morali Açısından Disiplin Yönetimi ile Yönetmel Etik Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

			Yönetimde etik önemlidir			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM
İyi uygulanan disiplin kuralları personelin moralini olumlu etkiler	Katılmıyorum	Sayı	31	2	22	55
		Beklenen Sayı	15,7	1,1	38,2	55,0
		İyi uygulanan disiplin kuralları personelin moralini olumlu etkiler (%)	56,4	3,6	40,0	100,0
	Kararsızım	Sayı	4	1	18	23
		Beklenen Sayı	6,6	0,5	16,0	23,0
		İyi uygulanan disiplin kuralları personelin moralini olumlu etkiler (%)	17,4	4,3	78,3	100,0
	Katılıyorum	Sayı	22	1	99	122
		Beklenen Sayı	34,8	2,4	84,8	122,0
		İyi uygulanan disiplin kuralları personelin moralini olumlu etkiler (%)	18,0	0,8	81,1	100,0
	TOPLAM	Sayı	57	4	139	200
		Beklenen Sayı	57,0	4,0	139,0	200,0
		İyi uygulanan disiplin kuralları personelin moralini olumlu etkiler (%)	28,5	2,0	69,5	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 32,411

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,000

3.7. Yöneticilerin Disiplin Uygulamalarındaki Başarısı ile Yönetmel Etik Arasındaki İlişki

Bu konudaki hipotezimiz, “disiplin uygulanmasının başarısı ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişki vardır”, şeklindedir. $P=0,031$ değeri $\alpha=0,05$ 'ten küçük olduğundan, disiplin uygulamalarının başarısı ile yönetimin etik değerleri uygulaması arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılan deneklerden %45,8'i hem kurumun yöneticilerinin başarılı olduğu görüşünü hem de, iyi bir yönetim için yönetmel etik ilkelerinin gerekliliği görüşünü kabul etmemektedir. Aynı şekilde deneklerden %44,6'sı kurum yöneticileri ile ilgili görüşe katılmazken; iyi bir yönetim için etik ilkelerinin gerekliliğine inanmaktadır. %44,9 oranındaki denek ise, hem disiplin hem de yönetmel etik konusundaki görüşü desteklemektedir.

Tablo 9: Yöneticilerin Disiplin Uygulamalarındaki Başarısı ile Yönetmelik Etik Arasındaki İlişkiye Ait Çapraz Tablo

			Yönetimin etik değerleri uygulaması iyi bir yönetim için yeterlidir			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	TOPLAM
Kurumumuzda yöneticiler disiplin uygulamalarında başarılıdır	Katılmıyorum	Sayı	38	8	37	83
		Beklenen Sayı	29,5	12,9	40,7	83,0
		Kurumumuzda yöneticiler disiplin uygulamalarında başarılıdır (%)	45,8	9,6	44,6	100,0
	Kararsızım	Sayı	15	14	39	68
		Beklenen Sayı	24,1	10,5	33,3	68,0
		Kurumumuzda yöneticiler disiplin uygulamalarında başarılıdır (%)	22,1	20,6	57,4	100,0
	Katılıyorum	Sayı	18	9	22	49
		Beklenen Sayı	17,4	7,6	24,0	49,0
		Kurumumuzda yöneticiler disiplin uygulamalarında başarılıdır (%)	36,7	18,4	44,9	100,0
	TOPLAM	Sayı	71	31	98	200
		Beklenen Sayı	71,0	31,0	98,0	200,0
		Kurumumuzda yöneticiler disiplin uygulamalarında başarılıdır (%)	35,5	15,5	49,0	100,0

Pearson Ki-Kare Değer = 10,657

Serbestlik Derecesi = 4

P = 0,031

Yöneticilerin disiplin kurallarını uygulamadaki başarısı, disiplinin kurum içinde benimsenmesi ve yerleşmesi bakımından çok önemlidir. Yöneticilerin disiplini uygulamadaki başarısı ile yönetmelik etik ilkelerinin uygulanması arasındaki ilişki Tablo 9'da gösterilmektedir.

Bu tabloda yöneticilerin disiplin uygulamalarındaki başarılarının, yönetimde etik değerleri uygulaması ile doğru orantılı olduğu görüşü desteklenmektedir. Çalışanların hak ettikleri ödül ya da cezaları aldıklarını hissetmeleri, disiplinin örgüt açısından etkinliği bakımından son derece önemlidir. Bu hakkaniyeti ve eşitliği sağlamak ise, yöneticilerin görevidir. Yönetimde etik değerleri benimsemiş yöneticiler, disiplini en doğru ve en başarılı şekilde uygulayabilecek kişilerdir.

4. Sonuç Ve neriler

Yönetim alanında görölen olumsuz davranışlar, adam kayırma, rüşvet, yolsuzluk, görev ve sorumluluklardan kaçış vs. gibi tutumlar; siyasal sistemin, kurumların güvenilirliğinin zedelenmesine neden olmaktadır.Örgütlerde meydana getirdiği bu kadar olumsuz etkiye rağmen disiplin ve etik konusunun yeterince önemsenmemesi ilgi çekicidir. Disiplin ve etik, örgütün amaçlarına ulaşmasında ve toplumun bu kurumlara olan güven ve ilgisinin artmasında yadsınamaz bir gerçekliğe sahiptir.

Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre, disiplin cezası alan personelin çoğunun, bu cezadan olumsuz etkilendiği görölmektedir. Ayrıca deneklerin cezaya soğuk baktıkları ve disiplini sağlamak için etkili olduğuna inanmadıkları da dikkat çekmektedir.

Disiplinin doğurduğu bu olumsuzluklardan kurtulmanın yolu ise, cezasız disiplinden geçmektedir. Cezasız disiplinde ortaya konan insancıl yaklaşım, disiplin üzerindeki olumsuz görüşleri ortadan kaldırmaktadır. İnsanın değerinin arttığı ve sadece iş gücü olarak göröldüğu dönemlerin geride kalmasının bir sonucu olarak çağımız, cezasız disiplinin uygulanmasını gerektirmektedir. Bu nedenlerle günümüz örgütlerinde uygulanması gereken yaklaşım, cezasız disiplin yaklaşımıdır.Yapılan ampirik çalışmada, deneklerin cezadan çok danışmanlığa dayalı bir disiplin anlayışını destekledikleri görölmektedir.

Anket verilerimiz değerlendirildiğinde, deneklerin yönetimde etik ilkelerinin önemini kavradıkları görölmektedir. Yönetmel etik kavramının, etkin ve verimli bir örgüt için gerekli olduğu düşünce deneklerin çoğu tarafından kabul görmektedir.

Her konuda olduğu gibi disiplin ve etik konularında da eğitim çok önemlidir. Anket verilerini bu bağlamda değerlendirdiğimizde, etik ve disiplin konusunda hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Etik ve disiplin kavramlarının örgütte yerleşmesi, uygulanabilmesi ve etkinliğinin arttırılabilmesi için çalışanların bilinçlendirilmesi önemlidir. Bu bilinlendirmede en önemli etken eğitimidir.

Yaptığımız ampirik çalışma sonucunda, disiplin yönetimiyle yönetmel etik kavramlarının denekler tarafından gerekli olarak algılandığından bahsetmiştik. Ancak, anket yapılan kurumda, bu kavramların uygulanmasında önemli eksiklikler yaşandığı da, elde ettiğimiz veriler arasında yer almaktadır.

Deneklerin, disiplin kavramının gerekliliğine inanmakla birlikte, disiplinin kurumsal başarı açısından önemli olduğu konusunda olumsuz görüş bildirdikleri dikkati çekmektedir. Deneklerin disiplini olumsuz olarak algıladıklarını gösteren bu durum, genelde cezaya dayalı bir disiplin anlayışının varlığının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Disiplin araçları konusundaki tercihler dikkate alındığında, deneklerin ekonomik ve sosyal statü yönünden kazanç sağladıkları yükselmeye öncelik verdikleri görülmektedir. Bunu ödül ve ücret izlerken, en az destek gören disiplin aracı, cezadır.

Etik kavramı denekler tarafından bilinmektedir ve yönetsel etik konusunun önemi, araştırmaya katılan personelce kabul görmektedir. Yönetsel etik kavramının uygulanmasında personel ve yöneticilerin önemli olduğu görüşünde denekler hemfikirdirler.

Yönetsel etik ve disiplin yönetimi alanındaki başlıca önerileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Disiplin ve etik kavramları çalışanlara ve yöneticilere tam olarak izah edilmelidir. Uyulması gerekli disiplin kuralları ve yönetsel etik ilkeleri net bir biçimde açıklanarak, personele bildirilmelidir.

- Bu kurallar net, anlaşılır ve uygulanabilir bir özelliğe sahip olmalıdır.

- Cezalandırıcı disiplin anlayışı yerine, çalışanın kurumuna kazandırılabilmesi için cezaysız disiplin anlayışı uygulanmalıdır.

- Hizmet içi eğitime önem verilerek, yönetsel etik konusunun kurumda yerleştirilmesine ve toplum için yeni sayılabilecek bu kavramın çalışanlarca tam olarak anlaşılabilmesine yardımcı olunmalıdır.

- Gerek disiplin gerek etik konuları, yönetmeliklerin yanında kanunlarla da desteklenerek gri alanların oluşması engellenmelidir.

- Etik davranışlar sergileyen ve disipline riayet eden personel çeşitli şekillerde ödüllendirilerek bu davranışları teşvik edilmeli ve yönetim tarafından çalışanların davranışının yakından izlendiği, çalışanlara gösterilmelidir.

- Örgüt kültüründe, disiplin ve etik değerlerin yerleşmesi sağlanarak bu kavramların devamlılığı sağlanmalıdır.

- Disiplin uygulamaları sırasında etik ilkeler göz önünde bulundurulmalı, bütün çalışanlara eşit şekilde disiplin uygulanmalıdır. Disiplin uygulamalarında kararlılık önemlidir.

Sonuç olarak, kamu yönetiminin etkinliği ve verimliliği üzerinde çok

önemli olan bu konuların çeşitli perspektiflerle ele alınarak incelenmesinin, kamu yönetiminin gelişimine önemli katkıda bulunabileceği düşünölmektedir.

Kaynakça

- Akgöl, A. ve Çevik, O. (2003), **İstatistiksel Analiz Teknikleri**, Ankara: Emek Ofset, Baş, T. (2003), **Anket**, 2.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, Nisan.
- Bilgin, K.U. (2004), **Kamu Performans Yönetimi**, Ankara: TODAİE, Yayın No: 323, Ekim.
- Bilgin, K.U. (1997), **Kamu Personel Yönetimi**. Ankara: İmaj Yayınevi. Eylül. http://www.felsefe.4t.com/felsefe_ahlak.htm, Erişim Tarihi: 14.10.2002.
- Kaplan, Ç. (2005). **Disiplin Yönetiminin - Araçları ve Sonuçları Açısından - Yönetmelik Üzerine Etkisi**, Doktora Tezi, Sivas. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 243 sayfa.
- Özdamar, K. (1999), **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi - 1**, Eskişehir: Kaan Kitabevi, Ağustos.
- Pehlivan, İ. (1998), **Yönetmelik Mesleki ve Örgütsel Etik**. Ankara: Önder Matbaacılık. Kasım.
- Petrisor, I. (1998), “**Managerial Ethics – Strategic Issues**”, **Economics and Organization**, Dragisa Grozdanovi, University of the West, Timioara, Romania, Vol.1, No 6: 43-47.
- Pieper, A. (1999), **Etik Giriş**. (çev. Veysel Atayman ve Gönöl Sezer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tosun, Ü. (2002), **Onurlu Disiplin**, İstanbul: Beyaz Yayınları, Eylül.

Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı

Rıza GÖKLER^a

Recep KOÇAK^b

Özet

Bu çalışmada son zamanlarda toplumumuzda ve eğitim sahasında sıkça rastlamaya başladığımız uyuşturucu ve madde kullanımı ele alınmaya çalışılmıştır. Bir maddenin uyuşturucu madde sayılıp sayılmayacağı söz konusu olduğunda kişide alışkanlık yaratması önemli kriterlerden bir olmaktadır. Ayrıca o maddenin uyarıcı, keyif verici, hayal doğurucu, tahrik ve sarhoş edici olup olmadığına, insan irade ve muhakemesini ortadan kaldırıp kaldırmadığına da bakılarak karar verilmektedir. Uyuşturucu maddelere karşı kişide iki tür bağımlılık gelişebilir. Bunlardan ilki: "fiziksel bağımlılık" diğeri ise "psikolojik bağımlılıktır". Uyuşturucu maddeler ya da narkotikler, farmakolojik özellikleri nedeniyle merkezi sinir sisteminde bir uyuşukluk meydana getiren birçoğu ağrı giderici, kişide ruhsal ve fiziksel bağımlılık oluşturan maddelerdir. Bunlardan en önemlileri; afyon, morfin eroin, esrar, marihuana, kokain, amfetaminler, sedatifler, hipnotikler ile yapıştırıcı ve çözücülerdir. Tüm dünyada uyuşturucu-uyarıcı maddelerin kullanımı ve alışkanlığının arttığı hakkındaki genel kanıyı, varolan istatistikler de desteklemektedir. Uyuşturucu kullanımında en tehlikeli yaşlar 12-17 arasındır ve 17-25 yaş arasında bağımlı sayısı daha da artmaktadır.

Madde kullanımıyla ilgili olarak; cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, kişilik, okul başarısı, aile, sigara ve alkol, maddelerin elde edilebilirliği, arkadaş etkisi ve yaş faktörlerinin etkili olduğu sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Uyuşturucu madde, Madde bağımlılığı, Uyuşturucu kullanım sıklığı.

Drugs And Substance Addiction

Abstract

In this study we tried to discuss drug(narcotic) and substance addiction that we often come across in our society and education area these days. While deciding whether a substance is a drug(narcotic) or not, it is an important criterion if it becomes a habit. Besides it is decided considering if this drug is cautionary, excitant, intoxicant and if it causes daydreams, remove willpower and discernment or not. Two kinds of addiction may occur towards drugs. One of them is physical(somatic) addiction and other one is psychological addiction.

Drugs or narcotics are substances that cause lethargy in central nervous system because of their pharmacological characteristics and they cause psychological and physical

^a Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tokat.

^b Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tokat.

addiction on people .Most important of them are opium, morphine heroin,hashish, marijuana,cocaine,amphetamines,hypnotisch,glues and solvents. Existing statistics supports the general idea which is about the increase of drug usage all over the world.Most dangerous ages for using drugs are between 12 and 17 and number of addicteds increase at the age of 17 and 25 .

Sex, socioeconomic conditions, personality, success at school, family, cigarette and alcohol, attainability of substances, friends and age factors may be effective on using substances.

Key Words: *Drug, substance, Addiction, Frequency of using drugs.*

Giriş

Özellikle son on yılda hızla artan bir şekilde uyuşturucu madde kullanımı ve buna bağlı olarak gelişen birçok faktör hayatın içine girmiş ve gündemleri değiştirmiştir. Çünkü araştırmalar, kullanım sıklığının az olduğunu gösterse de uyuşturucu madde kullanımı bütün sosyal katmanlarda farklı bir şekilde kendini göstermektedir. Bu nedenle bu sorun önemsenmeli ve üzerinde dikkatle durulmalıdır.

Uyuşturucu Maddenin Tanımı

Dönmezer'e (1975) göre uyusturucu (ya da psikoaktif) madde kavramı; genellikle tıp dalında kullanılan bir kavram olmakla beraber, hukuki bir kavram niteliği de taşımaktadır. Yunanca "narke", "uyku" kelimesinden gelen kelime, uyuşturucu etkisi bulunan ve kişide alışkanlık yaratan maddeler için kullanılmaktadır (Akt., Seyman, 2000).

Bir maddenin uyuşturucu madde sayılıp sayılmayacağı söz konusu olduğunda kişide alışkanlık yaratması önemli kriterlerden bir olmaktadır. Ayrıca o maddenin uyarıcı, keyif verici, hayal doğurucu, tahrik ve sarhoş edici olup olmadığına, insan irade ve muhakemesini ortadan kaldırıp kaldırmadığına da bakılarak karar verilmektedir (EGM-KOMDB, 1998).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise; Önüne geçilemez gereksinme yahut arzu, kullanılan miktarı arttırma eğilimi, ruhsal, fiziksel bağımlılık hali yaratan maddeleri uyuşturucu madde kavramı içine almaktadır (Sayım, 2000).

Bu ölçülerden başka herhangi bir maddenin uyuşturucu madde olarak değerlendirilmesi için;

1. Uluslararası anlaşmalara bağlı olan listelerde böyle bir maddenin tayin ve ilan edilmiş olması,
2. Söz konusu maddenin toksik etkisinin bulunması,
3. Gittikçe artan miktarlarda kullanılması için eğilim duyulması,

4. Kullanılması halinde fiziki, psikolojik ya da her iki şekilde bağımlılık yapması, kesilmesi halinde ise bazı yoksunluk belirtilerini ortaya çıkarması gerekir (Seyman, 2000).

Uyuşturucu maddelere karşı kişide iki tür bağımlılık gelişebilir. Bunlardan ilki: "fiziksel bağımlılık" ve vücudun maddeye karşı yeni bir denge oluşturduğu ve alınmadığı zaman yoksunluk belirtileri görülen fizyolojik durum olarak tanımlanır, çoğu zaman psikolojik belirtiler bu duruma eşlik eder. Diğeri ise "psikolojik bağımlılık" olarak adlandırılır ve maddeyi almaya devam etme arayışı ile kendini gösterir. Tütün, morfin ve kokain güçlü psikolojik bağımlılık yapan maddelerdendir (Uzby, 1996).

Kimyasal yapıları nedeniyle alışkanlık veya bağımlılık yapan; bedensel, ruhsal, toplumsal ve adli alanda sorunlara yol açan uyuşturucu ve uyarıcı ilaç ve maddeler, öncelikle merkezi sinir sistemini etkileyerek kullanan kişinin algı, bellek, dikkat, düşünce gibi zihinsel işlevlerini, duyu ve davranışını değiştirir. Ancak benzeri etkiler yapmasına karşın tıpta tedavi amacıyla kullanılan ve değişik nedenlerle kişinin bozulmuş davranışını düzelten ilaçlar da vardır. Bu nedenle tıpta tedavi maksadı ile kullanılan benzer maddelere "ilaç" denilirken kullanan kişinin normal davranışını bozan ve tedavi maksatlı alınmayanlara ise "madde" denilmiştir (Sayım 2000). Bu ayırım sayesinde ilaçların madde sınıfından çıkarılması yolu ile tanımlamadaki sorunlardan biri de ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılması

Uyuşturucu maddeler ya da narkotikler, farmakolojik özellikleri nedeniyle merkezi sinir sisteminde bir uyuşukluk meydana getiren birçoğu ağrı giderici, kişide ruhsal ve fiziksel bağımlılık oluşturan maddelerdir. Bunlardan en önemlileri; afyon, morfin eroin, esrar, marihuana, kokain, amfetaminler, sedatifler, hipnotikler ile yapıştırıcı ve çözücülerdir (Sabuncuoğlu, 1995).

Afyon ise bilinen en eski uyuşturucudur. 1805 yılında etkili ve aktif maddesi olan morfin bulunmuş, daha sonra da afyondan kokain ve papaverin elde edilmistir. Afyon, haşhaş bitkisinin kozasından türetilir. Yutulur veya fitil şeklinde (rektal yoldan) ya da sigara ve çubukla içilerek kullanılır.

Erain, afyondan elde edilir. Önceleri bağımlılık yapmadığı sanılmış, ancak daha sonra bu özelliğinin saptanmasıyla yasaklanmıştır. Beyaz toz halinde bulunan şekli çok fazla yaygın kullanım alanı bulmuştur. Kelime anlamı "etkisi yüksek ve güçlü" anlamına gelen "heroin" sözcüğü Türkçe'ye "erain"

olarak geçmiştir. İngilizce'de "heroic", Fransızca'da "heroique" sözcükleri "cesur, kahramanca, soylu" anlamlarını içermektedir ve bu sözcükler zamanla "eroïn" sözcüğüne dönüşmüştür. Eroïn ilk olarak 1898 yılında Almanya'da Bayer fabrikalarında çalışan kimyacı Dreser tarafından sentezlenip elde edilmiştir. Kimya dilindeki adı diasetilmorfm (diacetylmorphine)dır; kimyasal yapısı diasetilmorfm hidrokloriddir. Afyonun (opium) bileşiminde bulunan alkaloidlerinden biridir yansentetikdir. Yansentetik narkotik analjeziklerin başında yer alan eroïn morfinden 4-10 defa daha güçlü analjezik etkiye sahip olup şiddetli bağımlılık yapan bir opium türevidir (Köknel, 1983).

Esrar' ın etkin maddesi tetrahidrokannabinoid'dur. Gücü, az olmakla beraber esrarın bağımlılık yapan bir uyuşturucu olduğu kesindir. Esrar, kendir ya da kenevir otunun yaprak ve çiçeklerinden elde edilir. Sigara olarak içilirse etkisi 2-4 saat, ağızdan alınırsa 5-12 saat sürmektedir. Esrar alınmadığında dış uyaranlara duyarlılık artmakta zaman ve yer algılaması değişmektedir. Uzun süre esrar kullanımı kişide bir yavaşlama, pasiflik, üretim yapamama, istek ve canlılıkta azalma durumu doğurabilir. Entellektüel fonksiyonlarda yıkım olmaz (esrar türü bağımlılık ucuz ve yaygın durumdadır). Marihuana, ise esrarın ikinci kalitesine verilen isimdir.

LSD (Liserjik asid dietilamid), peyot, meskalin, psilosibin, dimetil-triptamin gibi maddelerdir. 1965-1975 yılları arasında A.B.D.'de ve Avrupa'da oldukça yaygınlaşmışsa da, ağır yan etkileri nedeniyle, tehlikeli, zararlı ve aşırı kullanımlar çok azaltılmıştır. Bu ilaçlar bilinci, algılamayı duygu-durum ve düşünceyi çok şiddetli bir şekilde etkilerler. Özellikle sosyo-ekonomik düzeyi yüksek şehirlerde, gençler arasında yayılan sentetik bir maddedir. Ağızdan veya enjeksiyon yoluyla kullanılır. Son on yıldır kullanımı çok azalmakla beraber yapılan araştırmalar A.B.D.'de yeniden sık bir şekilde kullanılmaya başlandığını ortaya koymuştur.

Kokain, koka bitkisinin yapraklarından elde edilir ve beyaz toz şeklindedir. Kokain kullanımı son yıllarda, öncelikle zengin batı ülkelerinde, önemli bir sorun olmuştur. Kokain kullananlarda zamanla gerginlik, sıkıntı, öfkeli durum ortaya çıkar. Yüksek dozlarda solunum veya kalp durmasına bağlı ölüme neden olur. Kokainin "grack" denilen ve sigara gibi içilebilen formu çok ucuz olduğundan kolay alıcı bulmakta ve uyuşturucu bağımlılığı açısından büyük tehlike oluşturmaktadır.

Amfetaminler, sentetik ilaçlardır. Amfetamin türü bağımlılık, uyarıcı, iştah kesici, kuvvetli bağımlılık yapar ve psikotik etkilere sahiptir. Zayıflamak

isteyenler, öğrenciler ve gece çalışmak zorunda olanlarca kullanılması sık rastlanan bir durumdur. Türkiye'de satımı ve kullanılması 1975 yılında yasaklanmıştır.

Sedatifler, Hipnotikler, barbituratlar ve benzer hipnotikler, metakualon, benzodiazepinler, meprobamat gibi sakinleştirici ve bunalıtı giderici ilaçlar da önemli zehirlenme ve bağımlılık durumları ortaya çıkarabilir. Bu ilaçlar depresyon yapıcı etkiye sahiptir. Bağımlılık yapabilen ilaçlardır. Türkiye'de de serbest kullanımı önlenmiştir; ancak özel reçete ile alınabilmektedir. Bu ilaçlara bağımlılık durumuyla, zehirlenme ve bırakma belirtileri genellikle birbirine benzediğinden, akut zehirlenme belirtileri yönünden dikkatli olunmalıdır.

Yapıştırıcılar (Çözücüler), sanayide, kırtasiye tipi yapıştırıcıların yapımında kullanılan organik solvenler ile beyaz tahta kalemlerinde çözücü olarak kullanılan etil asetat ve gliserinin yüksek konsantrasyonda tahribat yapabildiği belirtilmektedir. Bu nedenle beyaz yazı tahtası kalemlerini alırken üzerinde ihtiva ettiği maddelerin yazılı olmasına dikkat edilmeli ve çözücüsü alkol olan kalemler alınmalıdır. Ayrıca organik solvenlerle (toluen gibi) yapılan kırtasiye tipi yapıştırıcıların okullarda kullanılmaması, bunların yerine sulu vasatta yapılan yapıştırıcıların kullanılması ve öğrencilere bunların tavsiye edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan kalem ve silgilere verilen hoş kokuların çocukların daha sonra madde bağımlılığına dönüşebilecek koklama alışkanlığı eğilimlerini artırabileceği konusuna uzmanlarca dikkat çekilmektedir.

Uyuşturucu Maddelerin Kullanım Sıklığı

Dünyada Uyuşturucu Madde Kullanım Sıklığı

Dünyada takriben 50 milyonun üzerinde psiko-aktif madde kullanıcısı mevcuttur ve aynı şekilde yetişkinlerin %12-15'inin kendilerine ve çevrelerine zarar verebilecek oranda içki kullandığı belirlenmiştir. Alkol ve psiko-aktif madde kullanımı neredeyse her alanda etkisini göstermekte hiçbir ülke ve hiçbir birey bunun dışında kalamamaktadır (www.ilo.org).

1997 yılında, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Denetimi Programı tarafından hazırlanan "Dünya Uyuşturucu Raporu"nda (The World Drug Report) verilen bilgilere göre, son bir yıl içinde dünyada en az bir kez madde kullananların sayısı şöyledir:

Amfetaminler 30 milyon
Esrar 141 milyon

Kokain	13 milyon
Eroin	8 milyon

Rapora göre, son yıllarda bütün ülkelerde yasadışı yollarla satılan ve ele geçen madde miktarında artma olmuş, buna karşın madde fiyatlarında düştüğü gözlenmiştir. Son 10 yılda dünyada yapılan toplam ticaretin %10'unu yasadışı satılan maddeler oluşturmuş, bu tip maddelerin alım satımı demir-çelik ve otomotiv ticaretinden sonra üçüncü sırada yer almıştır (Köknel, 1998). Tüm dünyada uyuşturucu-uyarıcı maddelerin kullanımı ve alışkanlığının arttığı hakkındaki genel kanıyı, varolan istatistikler de desteklemektedir.

Epidemiyolojik çalışmalar uçucu madde bağımlılığının toplumda yaygınlığında hızlı bir artış gösterdiğini bildirmektedir. OCD-10 (1992) Ruhsal ve Davranışsal Bozukluklar Sınıflandırması verilerine göre, Amerika'da 1997 yılında 708.000 uçucu madde bağımlısı tespit edilmiştir. Bu rakamlar 1990 yılında 364.000 olan uçucu madde bağımlılarının %95 oranında artmış olduğunu göstermektedir. 1999 yılında Amerikalı orta öğretim öğrencisi erkeklerin %2'si uçucu madde kullandığını bildirmiştir. Uçucu madde kullanımı en sıklıkla, 12-17 yaşlarındaki erkeklerde görülmektedir (Akt., Özdemir, 2001).

A.B.D. en yaygın uyuşturucu kullanımının olduğu ülke durumundadır.1994 yılında yapılan çalışmada, 12.6 milyon Amerikalı'nın madde kullandığı bildirilmiştir. Bu Amerika nüfusunun %6'sına denk düşmektedir. Ancak bu sayının geçen ay içinde en az bir kez madde kullananları oranını belirttiğine, burada işaret etmek gerekir. Genç nüfus ile yapılan çalışmalarda ise 18-28 yaş grubunda, hayatlarında en az bir kez herhangi madde deneyenlerin oranı % 28.3 olarak bulunmuştur. ABD'de 1991 ile 1992 yılları karşılaştırıldığında gençler arasında LSD ve esrar kullanımında bir artış, alkol kullanımında ise bir düşüş gözlenmektedir (Akt., Yağcı, 1999).

Yağcı'nın (1999) incelemelerine göre, A.B.D.'de 1,4 milyon kişinin kokain kullandığı bildirilmiştir. Bunun yanında en sık kullanılan bir diğer madde olan esrar ise giderek yasallaşma eğilimi taşımaktadır. ABD'de yetişkinlerin yüzde ellisinin hayatlarında en az bir kez esrar kullandığı düşünülecek olursa, yaygınlık hakkında bir fikir edinilebilir.

Kann ve arkadaşlarının (1998) araştırma sonuçlarına göre 1997 yılında Amerika'nın Massachusetts eyaletinde yapılan gençlik risk araştırmalarında ömürleri boyunca bir kez de olsa madde kullanımı, esrar için %85.4, kokain için %36.1, uçucu maddeler için %27.3 olarak bulunmuştur (Akt., Özkan, 2002).

Kanada'da yürütülen bir araştırmada, uçuucu madde kullanmaya başlama yaşı ortalaması 9-7 bulunmuştur. Erken yaşlarda başlayan uçuucu madde kullanımı, diğer uyuşturucu maddelerin kullanımında bir basamak oluşturmaktadır (Young ve arkadaşları, 1999).

Avrupa ülkelerinden Hollanda'da, esrar alım satımı serbest bırakılmıştır. Hollanda bu yasallaşma akımının başını çekerek esrarı yasal olmayan madde kapsamından çıkarmış ve kendi kullanabileceği miktarlarda esrar bulundurulmasına izin vermiştir öte yandan esrarı yasal bir madde kapsamına da almamıştır. Böylece yan yasallaştırma yolu ile bir tür deneme sürecine girmiştir. Bu uygulamadan sonra yapılan bir araştırmada esrar kullanma oranı 16-19 yaş grubu içinde % 23 olarak bulunmuştur. 20-24 yaş grubunda bu oran artmakta % 36'ya kadar çıkmaktadır. Bu oranlar yüksek gibi gözükse de, 1987 yılında 16-19 yaş grubunda esrar kullanma oranının % 25 olduğu göz önüne alındığında sonuç olarak esrarın serbest bırakılmasının kullanım oranlarını değiştirmedeği söylenebilir (Aktaran Sayım, 2000).

Fransa'da son 20 yıl içinde alkol tüketiminin hızla tırmanması karşısında toplumu bilinçlendirmeye yönelik bir kampanya sonunda, alkol tüketimi ve sorunları geçmişteki yıllara göre azalmıştır (Kasatura, 1998).

İngiltere'de yapılan bir araştırma, 1981-1990 yılları arasında, İngiltere'de uçuucu madde kullanan 600 gencin olduğunu ortaya koymuştur. Ölen gençlerin %70'i 14-16 yaş dilimi arasında olup; 15 yaş dilimi içinde bulunan genç ölümler arasında uçuucu madde kullanma oranı ise %10'dur.

İsviçre, Avrupa'da en yaygın uyuşturucu madde kullanımının olduğu ülke durumundadır. Herhangi bir uyuşturucu maddeyi hayatında en az bir kez kullanma oranının % 21 olduğu belirtilmiştir (Akt., Yağcı, 1999).

1995 yılında yapılan ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) çalışması kapsamında Avrupa Ülkelerinde öğrencilerin sigara kullanım sıklıkları tespit edilmiştir. İtalya'da öğrenciler %64, Polonya'da %65, Ukrayna'da %66, Büyük Britanya'da %68, Danimarka'da %68, Macaristan'da %69, Litvanya'da %65, İsveç'de %71, Estonya'da %72, İrlanda'da olduğu belirlenmiştir.

Aynı araştırmada öğrenciler arasında son bir yıl içerisinde alkol kullanım yaygınlığı Ukrayna'da %30, Macaristan'da %40, İtalya'da %43, Polonya'da %44, Estonya'da %46, Litvanya'da %57, İsveç'de %63, İrlanda'da %66, Büyük Britanya'da %70, Finlandiya'da %74, Danimarka'da %82'dir (Şahin, 1999).

Rusya'da meslek liselerinde yapılan bir çalışmada öğrenciler 1986'da %6.4, 1992'de %16.5 oranında uyuşturucu madde kullanmışlardır. Fransa'da 1992 yılında 18-44 yaş grubunun %19'nun esrar kullandığı saptanmıştır. Almanya'da 1994'de 18-44 yaş grubu %13.6, 25-29 yaş grubu ise %21.3 oranında esrar kullanılmıştır. İngiltere'de 1991 yılında 16-59 yaş grubu %14 oranında esrar kullanmıştır. Danimarka'da 16-44 yaş grubu, 1990 yılında %36, 1994 yılında ise %37-43 oranında esrar kullanmıştır (Özkan 2002).

Batılı gelişmiş ülkelerin aksine, başta Tayvan ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere, Ortadoğu ve Uzakdoğu'nun bazı ülkelerinde madde kullanımının son yıllarda inanılmaz boyutlarda arttığı bildirilmektedir. Örneğin 10 yıl öncesine kadar Tayvan'da hiç kullanılmadığı bilinen amfetamin ve diğer madde kullanımı, ülke çapında büyük artış göstermiştir. Birleşik Arap Emirlikleri'nde de madde bağımlılığının çok artması nedeniyle, Dubai gibi nüfusu çok az olan bir şehirde bile madde bağımlılığı ile uğraşmak üzere yeni bir hastane açılmıştır (Sayım, 2000).

Çin, büyük nüfusu ile uyuşturucu ticareti için çok büyük önem taşıyan bir ülkedir. Yerleşik yaygın kanının aksine Çin'e uyuşturucu batıdan gelmiştir. Geldikten sonra çok büyük bir kullanım alanı bulmuştur. Daha sonra bu maddelere karşı savaş açan Çin bağımlıları idam yoluna gitmiştir. Bu dönemde binlerce insanın idam edildiği bilinmektedir. Rejim değişiminden sonra, Çin'deki gelişmeler hakkında bilgi edinilememiştir (Sayım, 2000).

Afganistan, Pakistan ve İran gibi doğu ülkelerinde özellikle uyuşturucu maddelerin ekimi ve üretimi yapılmaktadır. Bu ülkeler uyuşturucu ticaretinden önemli bir ekonomik gelir elde etmektedirler. Ancak bunun yanında, giderek kendi ülkelerinde de bu sorunu yaşadıkları gözlenmektedir (Sayım, 2000).

Brezilya'da sosyoekonomik seviyesi düşük olan gençlerin %3.6'sının esrar kullandığı saptanmıştır (Carlini, 1988). 6400 Finli öğrenci üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre tıpkı Amerika'daki gibi en yaygın olarak kullanılan yasa dışı maddenin esrar olduğu bulunmuştur. Finli öğrencilerde yasa dışı madde kullanımı %5'dir (Kopteff, 1980). Avustralya'da genç yetişkinlerde yaşam boyu esrar kullanımı %59, haftada en az bir kere kullanım %17 olarak saptanmıştır. Gençlerin %7'si esrar bağımlılığı kriterlerine uymaktadır (Sayım, 2000).

Türkiyede Uyuşturucu Madde Kullanım Sıklığı

Ülkemiz Asya ve Avrupa arasındaki coğrafi konumu nedeni ile uyuşturucu trafiğinde yıllarca bir durak olmuştur. Ancak özellikle 1980 yılından sonra giderek artan silah-eroin değişimi ile beraber uyuşturucuların ülkemizde de kullanılmaya başlandığı gözlemlenmiştir. Bugüne kadar yapılmış her hangi bir epidemiyolojik çalışma olmamasına rağmen, ülkemizde 80 ile 100 bin arasında uyuşturucu bağımlısı olduğu tahmin edilmektedir (Kalyoncu, 1996).

Madde bağımlılığına yönelik ülkemizdeki ilk geniş kapsamlı veri, 1962-1971 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi kayıtlarında bulunmaktadır. Bu 10 yıl boyunca 2878 kişi bu hastahane tedavisi görmüş, bunların %26'sı opioid bağımlısı, %24'ü esrar bağımlısı, %45'inin çoğul madde bağımlısı olduğu bulunmuştur. Tedavi gören bu kişilerin %35'i bu maddeyi kullanmaya 15-20 yaşlarında başladıklarını ifade etmişlerdir (Demirhan, 1999).

1991 yılında İstanbul'da sadece dört okulla sınırlı tutularak 1500 lise öğrencisi ile yapılan anket çalışmasında yaşam boyu en az bir kez kullanım yüzdesi sigara ve alkol dışında herhangi bir madde için %2.6, sigara için %15.7, alkol için %27.6, esrar için ise %7 olarak bulunmuştur (Özer, 1991).

1995 yılında Sağlık Bakanlığının lise öğrencilerinin sigara, alkol ve uyuşturucu maddeler konusundaki bilgi, tutum ve davranışlarının belirlenmesi projesi kapsamında 24 ilde yapılan taramada, sadece 7 ilde 8453 lise öğrencisine uyuşturucu ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu çalışmada alkol dışı uyuşturucu kullanma oranı özel okullarda %5.6, resmi okullarda ise %3.5'dir. İller arasında en yüksek oran İzmir (%4.2), en düşük oran ise Adanada (%2.5) bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre uyuşturucu kullanma sıklığına göre iller İzmir, Diyarbakır, İstanbul, Konya, Bursa, Ankara ve Adana olarak sıralanmaktadır (Demirhan, 1999).

Akvardar ve arkadaşlarının (1997) İstanbul'da yaptığı bir çalışmada <http://www.software995.com/liseli> gençlerin lise ikinci sınıfa gelinceye kadar %66.7'sinin sigara, %56.2'sinin ise alkollü içki içtikleri ve alkollü içkilerden en fazla biraya rağbet ettikleri belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrenciler alkollü içkiyi daha çok kendi evlerinde içmektedirler (Demirhan, 1999).

ESPAD (Avrupa Alkol ve Madde Okul Projesi) isimli araştırmaya Türkiye de, İstanbul'da yapılan bir araştırmayla katılmıştır. 1995 yılında 15 ayrı okulda 2800 öğrenci ile yürütülen bu çalışmada yaşam boyu herhangi bir

maddeyi kullanma oranı %7 esrar kullanma oranı %4, uçuucu madde kullanım oranı ise %3.8 olarak saptanmıştır (Ögel ve arkadaşları, 2001).

1995 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından 7 ayrı ilde yürütülen bir çalışma yapılmıştır. Liselerde yapılan bu çalışmada yaşam boyu alkol dışı psikoaktif madde kullanım oranının %3.5 civarında olduğu bulunmuştur (Ögel ve arkadaşları, 2001).

Ögel ve Tamar (1996) tarafından İstanbul'da yürütülen bir başka çalışma ise 62 okulda 6800 öğrenci ile yapılmıştır. Bu çalışmada yaşam boyu sigara kullanımı %29.4, son bir ay içinde alkol kullanımı %34.2, son bir ay içinde en az iki kez alkol alanların oranı %7.9, yaşam boyu en az bir kez sarhoş olanların oranı %30.4, yaşam boyu esrar kullanım oranı %4.2, yaşam boyu uçuucu madde kullanım oranı %4, yaşam boyu eroin ve kokain kullanımı ise %0.8 olarak saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerden %6'sı alkölü bırakmakta zorlandıklarını da ifade etmişlerdir.

Antalya kent merkezinde lise son sınıf öğrencilerini kapsayan bir anket çalışmasında son bir ay içinde sigara kullanımı %20.4, alkol kullanımı %5.4, bağımlılık yapıcı herhangi bir madde kullanım oranı ise %1.4 olarak bulunmuştur. Muğla'da ise 1, 2 ve 3. sınıflarda yapılan anket çalışmasında ise 2900 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır. Son bir ay içinde sigara kullanım oranı %13.5, alkol kullanımı %3.1, diğer maddeleri kullananların oranı ise %0.3 olarak bulunmuştur (MUGEV 1997).

Bir başka araştırma ise 2001 yılında Türkiye'de farklı coğrafi bölgelerden seçilen 9 ilde ilköğretim ve ortaöğretim gençleri arasında yapılmış bir anket araştırmasıdır. Toplam 24,000 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırmada sigara kullanım yaygınlığı çok yüksek oranlarda bulunmuştur. Özellikle ortaöğretim öğrencileri arasında sigara kullanım yaygınlığı %50'den fazla olup, gençler arasında alkol (%45) kullanımı da sigara kullanımına yakın bir düzeydedir. Alkol kullanımı ile birlikte diğer maddelerin kullanımının en yaygın görüldüğü illerin, ortaöğretimde İzmir (%64,7), ilköğretimde Eskisehir (%14.6) olması dikkat çekici unsurlardan biridir. Genel olarak değerlendirdiğimizde sigara ve alkolden sonra en sık kullanılan maddeler uçuucu maddelerdir. Bu ortaöğretim öğrencilerinde %5.1 ilköğretim öğrencilerinde %3.2 olarak bulunmuştur. Kullanım sıklığı en düşük olan maddelerin ise eroin (%2.5), ecstasy (%2.5) ve kokain (%2.4) olduğu saptanmıştır. Diğer yandan gençler arasında uyuşturucu hapların (%2.8) kullanımı düşük oranda

bulunmuştur fakat doktorun reçete etmesinin dışında sakinleştirici hapların (%5.2), kullanımı ise ucucu maddeler kadar yaygındır (Ögel ve Liman, 2003).

Uyuşturucu kullanımında en tehlikeli yaşlar 12-17 arasındır ve 17-25 yaş arasında bağımlı sayısı daha da artmaktadır. Madde bağımlısı olan gençlerin % 68'i 18 yaşın, % 32'si 20 yaşın altındadır (Korkut,2004).

Korkut'un (2004) belirttiğine göre Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Tedavi Merkezi'nin (AMATEM) 1995'de yaptığı bir araştırmada İstanbul'daki liseliler arasında % 6 oranında madde bağımlısı olduğu anlaşılmıştır.

Madde Bağımlısı Olma Nedenleri

Uyuşturucu madde bağımlılığının oluş nedenleriyle ilgili bir çok araştırma vardır. Bu çalışmalara göre, sekiz önemli faktör uyuşturucu madde kullanımıyla yakından ilgilidir:

1. Kişilik sorunları,
2. Bozuk çevre,
3. Uyum sorunları,
4. Akran etkisi,
5. Kullanım alanları,
6. Benlik saygısının yoksunluğu,
7. Ego zayıflığı,
8. Stres (Letteri'den aktaran Özdemir, 2001).

Bir başka araştırmanın sonuçları, madde kullanımına başlamada en önemli faktörün "merak" olduğunu göstermektedir. Gençler arasında "sinirlendiğim için" ve "eğlenmek" için madde kullanımına başladığını belirtenlerin oranı da oldukça yüksektir (Ögel ve Liman, 2003).

Aile faktorünü uyuşturucu madde kullanımına başlama nedeni olarak gösteren bir çok anlamlı araştırmalar da vardır. Uyuşturucu madde bağımlılarının büyük çoğunluğu dağılmış ailelerden gelmektedir; ailelerinde alkol ve madde bağımlılığı yaygın olarak görülmektedir (Özdemir 2001).

Bağımlı Kimdir?

DSM-IV'e göre (American Psychiatric Association 1994) uçucu madde intoksikasyonu için ayrı tanı kriterleri şöyledir:

1. Son günlerde kasti kullanım veya kısa dönem yüksek dozda uyuşturucu madde kullanımı.

2. Klinik olarak gözlenen davranışsal uyum bozukluğu veya psikolojik değişiklikler (apati, yargılamada zayıflık, sosyal veya çalışma hayatındaki fonksiyonların zayıflaması, öldürme amaçlı saldırganlık, kavgacı bir tutum),

3. Uyuşturucu madde kullanımı sırasında gelişen aşağıdaki belirtilerden iki veya daha fazlasının olması: baş dönmesi, koordinasyon bozukluğu, dilde karışıklık, düzgün olmayan yürüme tarzı, uyuşukluk, reflekslerde azalma psikomotor gerileme, tremor kaslarda genel güçsüzlük (Özdemir 2001).

Letteri'nin, 1989 yaptığı bir başka araştırmaya göre uzun süreli olarak uyuşturucu madde kullanan bireylerde aşağıdaki belirtiler sıklıkla görülür:

1. Kısa süreli hafıza kaybı,
2. Duygusal istikrarsızlık,
3. İdrak zayıflığı,
4. Konuşmanın kayması,
5. Adaleler arasındaki koordinasyonun diizensizliği ve yürüyüşün bozulması,
6. Sık sık sendeleme ve tökezleme,
7. Gözün titremesi,
8. Vücudun titremesi/ürperme,
9. Tek taraflı veya iki taraflı duyma kaybı,
10. Koklama duyusunun kaybolması (Aktaran Özdemir, 2001).

Madde Kullanımı İle İlgili Bazı Faktörler

1.Cinsiyet: Yapılan tüm çalışmalarda erkeklerin kadınlara oranla uyuşturucu maddeleri daha çok kullandıkları görülmektedir (Özer, 1991; Ogel ve Tamar, 1996).

2. Sosyoekonomik Durum: Ülkemizde yapılan çalışmaların çoğunluğu toplumun çeşitli kesimlerinden gelen madde bağımlıları olduğunu göstermektedir. İstanbul'da yapılan okul anket çalışmalarında sosyoekonomik duruma göre dağılım belirgin bir farklılık göstermemektedir. Ancak Sağlık Bakanlığının yaptığı çalışmada özel liselerde madde kullanımının daha yaygın olduğu saptanmıştır (Yazman, 1995; Ögel ve Tamar, 1996).

3.Kişilik: 50 uyuşturucu madde bağımlısıyla yapılan çalışmada %57 oranında paranoid, %17 affektif, %8 psikopatik, %8 şizoid, %5 borderline kişilik özellikleri saptanmıştır (Gürkan, 1994).

4.Okul Başarısı: Madde kullanan öğrencilerin okul başarıları daha düşük olarak bulunmuştur. Aynı şekilde okul devamsızlıkları da madde bağımlısı gençlerde daha fazladır (Yazman, 1995; Ögel ve Tamar, 1996).

5.Aile: Ailenin ve aile özelliklerinin kullanımdaki önemi küçümsenemeyecek düzeydedir araştırmalar göstermektedir ki genellikle uyuşturucu madde kullanımı özellikle de alkol kullanımı ailede başlamaktadır. Ayrıca alkoliklerin çoğunun mutsuz ailelerden geldikleri gözlemlenmiştir (Santrock, 2003). Tedavi amacıyla bir kuruma başvuranlar arasında yapılan bir araştırmada ayrı yaşayan, boşanmış aile çocuklarında, aile içi iletişimin bozuk olduğu ortamlarda madde kullanımının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tuncer ve arkadaşları, 1988).

6. Sigara ve Alkol: Sigara ve alkol kullanan gençlerin %10.6'sı (her iki grup için bu oran aynıdır) madde denemek istediklerini belirtirken, sigara ve alkol kullanmayanlar arasında madde denemek isteyenlerin oranı sırası ile %3.3 ile 2.1'dir (Özer, 1991).

7. Elde Edilebilirlik: Okul anket çalışmalarında öğrencilerin yaklaşık % 10'u bu maddeleri kolayca bulabileceklerinin belirtmişlerdir (Ögel ve Tamar, 1996).

8.Arkadaş Etkisi: Bir araştırmada madde kullanan öğrencilerin %60 ile %80'inin maddeyi ilk kez bir arkadaşından aldığı bulunmuştur. Madde kullanan gençlerin yarısından fazlası maddeyi ilk kez arkadaşlarının evinde denediklerini belirtmiştir (Ögel ve Tamar, 1996)

9.Yaş: Yapılan bir çok farklı araştırma uyuşturucuya başlama yaşının genellikle ergenlik yıllarına denk gelen yaşlar olduğunu göstermektedir (Ögel, Tamar ve Çakmak, 1998).

Madde Kullanımı İle İlgili Kuramlar

Psikoanalitik yaklaşım, madde kullanımını duygusal ve davranışsal sorunlardan kaçışın yollarından birisi olarak açıklamaktadır. Öğrenme kuramcıları ise birey ve çevre özelliklerinin etkileşimi ile açıklamakta, sosyal öğrenme ve pekiştirme kavramları ile madde kullanımını açıklamaya çalışmaktadır.

Varoluşçu-insancıl yaklaşımlarda gerçek "beni" seçmenin red edilmesi madde kullanımının nedeni olarak görülmektedir (Korkut,2004). Madde kullanma sebepleri kullanılan maddeye göre değişse de arkadaş tavsiyesi ve

merak en temel sebeplerdendir. Aileden uzakta yaşamak da buna ek olarak sayılabilir.

Uyuşturucu Madde İle Mücadele Yöntemleri

Uyuşturucu madde ile mücadelede temel yaklaşımlar şunlardır:

1. Talebin Azaltılması: Uyuşturucu madde kullanma riski bulunan bireylerin uyuşturucu maddelere karşı duyarlı hale getirilerek uyuşturucuya başlamalarını önlemek.

2.Arzın (Sunumun) Azaltılması: Bağımlılık yapan madde üretiminin kontrol altına alınmasını sağlamak.

3.Uyuşturucu Trafikini Kontrol Altına Almak: Ulusal ve uluslar arası düzeyde yapılan çalışmalarla uyuşturucu ticaretini kontrol altına almak.

4.Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonu: Madde bağımlılarının tedavisi ve topluma tekrar kazandırılmasını sağlamak. Ancak bu çok pahalı ve çok zor ve başarı oranı da düşük bir yöntemdir (Sayım, 2000).

Önleme çalışmaları bir dizi çalışmayı gerektirmektedir. Öncelikle madde kullanmayı azaltacak yasal kısıtlamalar, kitle iletişim araçlarında sağlık eğitimi kampanyaları, madde bulunabilecek yerlerden insanları uzak tutabilme, madde kullanımına ilk müdahaleyi yapma, önleme çalışmaları içine girmektedir. Avrupa'daki çeşitli ülkelerde önleyici çalışmalar, temel, ikincil ve üçüncül olmak üzere 3 başlık altında ele alınmaktadır. *Temel önleme* çalışmalarının amacı; maddelerin yanlış kullanımına başlamayı engellemektir. Tedavi merkezlerinde uygun olmayacağı düşünülse de bu stratejinin en önemli ögesi maddelerin bulunabilmelerini sınırlamaktır. Bir diğer ögesi, maddeye başlama konusunda risk altında görünenlere yönelik eğitimsel programlar hazırlamaktır. *İkincil önleme* çalışmaları, madde kullanıcılarının erken belirlenmesine bağlıdır. *Üçüncül önleme* çalışmaları ise ciddi madde yanlış kullanımı ya da bağımlılığı olanların tedavisine yöneliktir. Bu tip çalışmaların yeni başlayanların önlenmesi konusunda fikir vermesi açısından yararı vardır (Korkut,2004).

Sonuç ve Öneriler

Görülmektedir ki uyuşturucu madde kullanımı hakkında bir çok bilgi elde etmek mümkündür. Ancak bu bilgilerin yaygınlaştırılması ve toplumun bu konuda duyarlılığının artırılması konusunda bir çok farklı sorun yaşanmaktadır. Oysa uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili en önemli ve verimli mücadele yöntemi uyuşturucu madde konusundaki duyarlılığı arttırmaktır. Bu nedenle

özellikle ergenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü araştırmalarda göstermektedir ki bu tür alışkanlıkları edinme yaşı genellikle ergenlik yıllarıdır. Bu konuda ki çalışmalar ergenlere yeterince ulaştırılmazsa şu anda hızla artan uyuşturucu madde kullanım oranı çok büyük olasılıkla daha da artacaktır. Bu nedenle bu konudaki çalışmaları arttırmak gerekmektedir.

Diğer önleme çalışmalarında olduğu gibi, madde önleme ile ilgili olanların da aileler, akranlar, okullar ve toplumun etkileşimine odaklaşan yapıda olması gerekmektedir. Madde kullanımını önleme ile ilgili çalışmalarda bilgilendirmenin yanı sıra, Hayır deme becerileri de yer almalıdır. Sporun, sigara ve madde kullanımını önlemede çok önemli olduğu dikkate alınarak okullarda spor çalışmalarının artırılması yoluna gidilebilir.

Okullardaki, sağlık hayat bilgisi, kimya, biyoloji, sosyoloji, din kültürü ve ahlak bilgisi gibi derslerde madde kullanımı sorununa yer verilebilir ve böylece ders programlarının içeriği olarak madde kullanımını önlemeye yönelik mesajlar verilmiş olur. Elbette gencin içinde bulunduğu Aile, okul ve arkadaş çevresini de içine alan sosyal çevresini bir bütün olarak düşünüp, sorunu bu çerçevede ele almak kalıcı ve etkili bir çözüm getirecektir. Bunun dışındaki çabalar ise kısa süreli çözümler getirirse de uzun vadede geçici olmaktan öteye gitmeyecektir.

Madde kullanımı ile ilgili önleme çalışmaları disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Okuldaki idareciler, çeşitli branşlardan öğretmenler Okul Rehber öğretmeni ile koordineli çalışmalı, ayrıca okul dışında da sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, çocuk gelişim uzmanları, tıp doktorları, emniyet birimlerinin ilgili elemanları, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşlar, medya kuruluşları konuya eşgüdümlü bir çalışmayla yaklaşmalıdırlar. Bu disiplinler arası yaklaşım sorunun çözümüne yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
Uyuşturucu Madde Olayları Genel Değerlendirmesi, Ankara.
- Ekşi, A. (1999). **Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü**. Ankara: Nobel Tıp Kitapları
- Kasatura, İ. (1998). **Gençlik ve Bağımlılık**. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kalyoncu, A. (1996) **Uyuşturucu Kullanımı ve Tedavi Sorunları**. Bilim Teknik Dergisi, Nisan 1996: 24
- Korkut, F. (2004) **Okul Temelli Önleyici Rehberlik**. Ankara: Anı Yayıncılık
- Köknel, Ö. (1983) **Alkolden Eroine Kişilikten Kaçış**. Altın Kitapları İstanbul.
- Köknel, Ö. (1998). **Bağımlılık**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Sayım, A. (2000). **Lise Öğrencilerini Bilgilendirmenin Madde Konusundaki Görüşlerine Etkisinin İncelenmesi**. İ. Ü. Adli Tıp Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Sabuncuoğlu, B. (1995). **Uyuşturucu Bağımlılığı**. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Santrock, J. W. (2003). **Adolescence**. America: McGraw-Hill.
- Seyman, İ. (2000). **Uyuşturucu Sorununun Türkiye'deki Boyutları**. A. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- T.C. M.E.B. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü (1998). **Gençlerde Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı**, İstanbul: Manisa İli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- Ögel, K., Tamar, D., Evren, C., Çakmak, D. (2001). **Lise Gençliği Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı**. Türk Psikiyatri Dergisi. 12 (1).
- Ögel ve Liman, (2003). **Gençlerde Madde Kullanım Yaygınlığı ve Özelliklerinin Değerlendirilmesi 2001 Araştırma Sonuçları**. İstanbul: Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları.
- Özdemir, S. (2001). **Uçucu Madde Kullanımı ve Şiddet**. İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Özkan, A. (2002). **Adana İl Merkezinde Bulunan Liselerde Okuyan Öğrencilerde Alkol ve Uyuşturucu Yatınlığının Araştırılması**. Ç. Ü. Tıp Fakültesi Uzmanlık Tezi. Adana.
- Uzbay, İ. T. (1996). **Madde Bağımlılığı**. Bilim Teknik Dergisi. Nisan, 1996: 20-26.
- Yağcı, M. T. (1999). **Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Eğitimcilerin Uyuşturucu İle Mücadelede Etkinlik Düzeyleri**. H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- (www.ilo.org)

Türk Siyasal Elitlerin Sosyal Profillerinin İncelenmesi (1950- 1960)

Şeyhmus DEMİR^a

Mutlu SESLİ^b

Emine DURSUN^c

Özet

Çalışmada, 1950-1960 arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer almış parlamenterler incelenmiştir. 1950, 1954, 1957 genel seçimleri sonucu oluşan parlamentolardaki parlamenterlerin sosyolojik kriterler bağlamında tasnif edilmesi hedeflenmiştir. Türkiye'de tek partili dönemden çok partili yaşama geçişle birlikte parlamenterlerin mesleki dağılımları, eğitim durumları, bildikleri yabancı diller ve yaş dağılımlarından hareketle toplumsal, siyasal ve ekonomik tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Başka deyişle, 1950-1960 arası Türk Siyasal Elitlerin sosyal profilleri çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal elit, Parlamento, Parlamenter, Çok partili hayat.

Examination of the Social Profile of the Turkish Political Elite (1950- 1960)

Abstract

In this study, between 1950-1960 took place in the Grand National Assembly of Turkey was examined parliamentarians. 1950, 1954, 1957 general election results of the parliamentarians in the parliament in the context of sociological criteria will be classified. From single-party period in Turkey with the parliamentary passage of the occupational distribution of multi-party life, educational status, know foreign languages and age distribution of the social movements, political and economic determination were made. In other words, between the Turkish Political Elite 1950-1960 were out of the social profile.

Key Words: Political elites, Parliament, Parliamentarians, Multi-party life.

1. Giriş

Siyasetin çatışmacı toplumun ürünü olduğunu söylemek mümkündür^d. Çatışma ekonomik çıkar farklılıklarının bulunduğu her toplumda doğal olarak vardır. Ekonomik farklılaşma toplumsal hayattaki farklılaşmalara yol açar. Bunların sonucu ise siyasal düzeyde/ anlamda tercihlerin farklılıklar oluşturmasıdır. Böylece hem teorik olarak hem de uygulamada “çatışma” ve “iktidar uğraşısı” halindeki topluluklar ortaya çıkar. Kısacası siyaset, çatışmanın ortaya çıkmasıyla başlar ve tersinden ifade edilirse çatışmanın olmadığı yerde

^a Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Isparta

^b Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Isparta

^c Midyat Kız Teknik ve Kız Meslek Lisesi, Rehber ve Psikolojik Danışman, Mardin

^d Bu konuda geniş bir tartışma için bkz. Mümtaz'er Türküne, *Siyaset*, “Siyaset nedir?”, 2003, s.3-33.

siyaset de olmaz. Siyasetin ve kimileyin onun hem aracı hem de sonucu olan çatışmanın aslında temelde ekonomik, toplumsal ve siyasal anlamda iktidarı hedeflediğini söyleyebiliriz.

Yücekök (1983: 5)'e göre siyasal kurumlar toplumsal yapı(lar)ın aynasıdır ve yapısal/ toplumsal değişimler, etki-tepki ilişkileri, toplumun ekonomik yapısına bağlı olarak değişik türlerde meydana gelmektedir. Marksist bakış açısının “üst yapı kurumları-altyapı (ekonomi)” tasnifini hatırlatan bu tespitin hatalı değilse de eksik olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü siyasal kurumlar büyük ölçüde ekonomik etkenler tarafından belirleniyorsa da toplumda verili olan kültür-tarih-din gibi parametrelerden bağımsız olduğunu başka deyişle ekonomi dışındakilerin tek başına ekonominin bir sonucu/ belirleneni olduğunu söylemek zordur.

Siyasal kurumların yanısıra, siyasal bilinç, kamuoyunun oluşumu, davranış ve tutumlar, sanayileşmiş bir toplumda, gelişmekte olan bir toplumda veya feodal bir tarım toplumunda birbirlerinden farklılıklar gösterecektir. Öbür yandan bir toplumdaki siyasal kurumların incelenmesi sözkonusu toplumun nitelikleri hakkında da bir fikir verebilir. Kurumsal yapılara bakarak toplumun hangi gelişme düzeyinde olduğunu saptamak genel anlamda mümkün olabilmektedir.

Parlamentolar içinde yer aldıkları toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer özelliklerinden etkilenip şekillenen siyasal üst yapı kurumlarıdır.

Parlamentolar tarihsel gelişimleri içinde nasıl bir bünyesel değişim geçirmişlerdir? Parlamento üyelerinin nitelikleri ne tür değişkenlerle etkilenmiş ve parlamentolar toplumsal gelişme doğrultusunda hangi türden elitlerin etkisine açılmıştır? Bu bakış açılarının ışığında özellikle 1950–1960 dönemlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde bulunmuş parlamenterlerin sosyal, ekonomik/ mesleksi ve diğer kimi niteliklerini tasnif etmeye çalışacağız. Buradan elde edilecek bulgular sözkonusu dönemlerde değişen toplumsal koşullar ile birlikte şekillenen yapısal durumlarını ve kurum olarak parlamentoların bünyesinde bulunmuş üyelerin profillerinden kimi varsayımlarımızı test etme imkanı bulabiliriz.

Çalışma ile 1950-1960 dönemlerinde parlamenterlerin profilleri incelenecek ve başlıca şu sorulara açıklamalar bulunmaya çalışılacaktır: Parlamentolar gelişen toplumla birlikte toplumsal farklılaşmalara orantılı olarak “demokratikleşmekte” midir? Yani yeni beliren ve diğer toplumsal gruplara/ temsilcilerine açık mıdır, yoksa topluma yabancılaşımı / tepeden inmeciliğini sürdürmekte midir? İyi tahsilli, prestijli meslekleri olan, yüksek statülü elitlere mi açıktır yoksa yaygın ve açık bir toplum ortamında demokratik bir temsil niteliği var mıdır?

2. Parlamento ve Türkiye

2.1. Parlamento Üyelerinin Değişen Kompozisyonu

Siyasal modernleşmenin parlamentolar açısından ele alınmasında elit grupların toplumsal ve ekonomik niteliklerinin modernleşme süreci ile yakından ilişkileri etkili olmaktadır. Geleneksel elitlerin, modern toplumun yeni tür elitleri tarafından değiştirilmesi, kalıplaşmış elit çıkarlarının siyasi ve yönetsel alandan temizlenmesi ve yerlerine profesyonel politikacıların ve yöneticilerin geçmeye başlaması toplumsal ve ekonomik gelişmeyle beraber siyasi elitlerin kompozisyonunda başlayan değişim bu tür yaklaşımın kapsamına girmektedir (Türköne, 2003: 395-396). Gerçekten de modern/modernleşen toplumlarda eski kadroların yerlerini profesyonel politikacılar almaktadır. Özellikle hukukçuların üyelik içinde artan yeri, toplumun ekonomik açıdan açık ve canlı bir toplum olduğunu işaretlemesi gibi eski kamu yöneticilerinin (sivil-asker bürokratların) sayısal olarak parlamentolarda önemli yer tutması toplumun genişleyen kentsel yapısının tezahürü olmaktadır (Yücekök, 1983: 47-48).

2.2. Türkiye İçin Bir Genelleme

Siyasal elitler (Turhan, 1991) genel olarak, siyasi alanda üst/belirleyici pozisyonları işgal eden insanlar olarak tanımlanabilir. Başka deyişle siyasi partiler ile yasama ve yürütme kurumlarında etkin ve belirleyici konumdaki bireyler siyasi elit kavramı kapsamına girer (Arslan, 2007c: 86).

Türkiye’de de elitlerin ülke siyasetinde/ yönetiminde önemli ölçüde belirleyici oldukları söylenebilir. Frey’in yerinde ifadeleriyle,

Yakın zamanlara kadar Türkiye’nin politikası, bellibaşlı bütün açılardan, seçkinler politikası olmuştur. Gelişme halindeki toplumların çoğunda olduğu gibi siyasi dram, seçkin aktörlerle, seçkin kurumlarıyla ve seçkin kentsel ortamlarla sınırlı kalmıştır. Kültürün niteliği, kaynakların dağılımı ve yöneticilerin bilinçli eylemleri, kütle unsurlarını dışarıda bırakmıştır... Hala Türk politikasının akışını büyük ölçüde, siyasi seçkinler üzerinde odaklaşmak suretiyle incelemek mümkündür; ne var ki, gelecekte bu perspektif, muhtemelen giderek yetersiz kalacaktır (Frey, 1965; akt. Özbudun, 1995: 1-2).

1950’li yıllara kadar yerel nüfuz sahibi kişilerin etkisi merkezi devlet seçkinlerine oranla çok sınırlı kalmıştır (Özbudun, 1995: 4-5). Bu anlamda çok partili siyasi ortam Özbudun (1995: 5)’nun “devlet seçkinleri” olarak

tanımladığı iktidar elitinin yönetsel/ bürokratik iktidarını ve parlamentodaki nüfuzunu “çevreden” gelenlerle paylaşmak zorunda bırakmıştır^e.

Türkiye’deki siyasal iktidarın resmi şekillenişinin nasıl olduğunu analiz etmek açısından siyasal hayatın temel yapı unsurlarından olan siyasal elitlerin başta sahip oldukları mesleksi özgeçmişleri, eğitim düzeyleri olmak üzere belirli toplumsal profillerinin tasnif edilmesi/ incelenmesi Türkiye toplumunun iktidar yapısının daha iyi anlaşılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye Parlamentosu 1950-1960 aralığında toplumsal ve kurumsal bağlamda “demokratik”leşmiştir. Parlamento giderek yaygınlaşan oranda toplumun pek çok katmanına açılmaktadır. Bununla birlikte parlamentonun belirli elitlerin tekelinde olduğu dönemler de olmuştur. Ancak toplumun değişen çehresi siyasete yansıkça parlamento da giderek tahsil, statü, meslek, yaş ve servetin dar ve kalıplaşmış sınırları aşılmış, daha demokrat ve temsil olanağı artan bir parlamento haline dönüşmüştür.

Çok partili hayata geçişle birlikte oluşan parlamentolarda asker-sivil bürokrat eski elitleri geride bırakan liberal/ girişimci elitleri bunların kendi içlerinde parçalanışlarını, nasıl yeni toplumsal ittifaklar kurduklarını ve demokratik süreç içerisinde birbiri ardına gelen oluşumların parlamentoya nasıl yansıdığını görmekteyiz. Bu anlamda Türkiye parlamentosu toplumun bir ölçüde aynası olabilmiş, toplumdaki güçleri 1950-1960 dönemlerinde toplumsal ağırlıkları ile bir ölçüde orantılı olarak temsil edebilmiştir.

3. Türkiye’de Çok Partili Siyasal Hayat, Seçkinler Ve Parlamentolar

Diğer dönemlerde olduğu gibi çok partili dönemde de parlamentonun ve parlamenterlerin profilleri söz konusu dönemin sosyal ve ekonomik yapısından/ gelişmelerinden etkilenmiş ve çoğunlukla onlar tarafından belirlenmiştir. Parlamento- toplum ilişkileri sözkonusu toplumsal koşullar içerisinde bir etki-tepki ilişkisi olarak da okunabilir. Ve bu ilişkide egemen olan unsur toplumun tipi, ekonomik ve sosyal düzeyi, yapısı kısacası toplumun kendisidir.

^e “Merkez-çevre” kavramsallaştırmasını Türkiye’deki sosyal bilimler literatürüne kazandıran ‘Center-Periphery as a Concept for the Study of Social Transformation’ makalesi ile Şerif Mardin Türkiye’deki “çevre”/halk ile “merkez”/ devlet seçkinleri arasındaki ilişkilerin kökenine teorik ve tarihsel bir bakış getirmiştir. Ayrıntılı analiz için bkz. Şerif Mardin, “Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri”, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.

Yücekök (1983: 123)'ün belirttiği gibi Türkiye parlamentosunun en önemli/ büyük değişimlerinin yer aldığı ve en inişli/ çıkışlı dönemlerini anlatmak toplumun sosyo-ekonomik yapı farklılaşmalarından bağımsız değildir. Çünkü parlamento diğer bütün toplum kurumlarının da olduğu gibi toplumsal yapının sosyo-politik bir sonucu ve yansımasıdır.

Parlamentoların, parlamenterler bağlamında incelenmesi siyasal partilerin bu noktadaki önemlerini/ belirleyiciliklerini kaçınılmaz kılmaktadır. Çok partili dönemi kapsayacak şekilde Türkiye parlamentosu, genel itibarla partilerin belirledikleri özellikteki kişilerden oluşmuştur. Öte yandan parlamento üyelerinin hemen her yasama döneminde var olan birkaç bağımsız üye dışında kahir ekseriyetinin mensup oldukları siyasal partilerin ideolojik/ siyasal, toplumsal ve ekonomik temsil ve tercihlerini yansıttıkları, onlar tarafından belirlendikleri rahatlıkla söylenebilir. Bu anlamda örneğin, Başkaya (2008)'nin “devletin asıl partisi/ bürokrasinin partisi” dediği Cumhuriyet Halk Parti (CHP)'li parlamenterlerin orta ve üst yaşlardaki, “devlet tecrübesi” olan sivil-asker bürokrat ağırlıklı, eğitim düzeyi yüksek kişilerden olması karşısında Demokrat Parti (DP) üyesi parlamenterlerin önemli ölçüde “devlet tecrübesi olmayan”, tarım ve ticaretle uğraşan, sanayici, hukukçu ve görece eğitim düzeyi ortalarında olanları da kapsayan “taşralılar” olmaları gibi.

Demokrat Parti (DP)'nin iktidara geldiği 1950'li yıllarla birlikte gelişen ekonomik hareketliliğin oluşturduğu sosyolojik yapı, çeşitli toplumsal güçlerin ulaştığı yeni boyutlar, yeni toplumsal çözümler, ittifaklar, toplumdaki çıkar çatışmalarının farklılaşması, çok partili siyasal yaşamdaki iktidar yapısını ve demokratik kurumları etki altında tutan oluşumlardır.

Öte yandan 1876 ve 1908'deki anayasal dönemler büyük beklentilerle başlamış ancak fazla sürmeden sona ermiştir. Kemalist tek parti döneminde de çok partili parlamenter düzene geçişin iki deneyimi başarısızlıkla sonuçlanmış özellikle de 1931'den sonra ülke demokratik sayılamayacak bir tek parti döneminde zor yıllar geçirmiştir. Fakat tüm bu ortam içerisinde sosyolojik bir olay olarak karşımıza çıkan ve 1923'ten itibaren devlet desteği ile yaratılmaya çalışılan bir sermaye sınıfının/ burjuvazinin Türkiye'de iktidara talip olmaya çalışması görülmektedir. Bu yeni elit sınıfın III. Selim döneminden itibaren iktidara rengini veren ya da bizzat iktidar olarak betimlenebilecek sivil-asker bürokrat elite kafa tutmaya başlamış olması gerek parlamento ve gerekse

parlamentelerin profilleri açısından üzerinde önemle durulması gereken bir husustur (Yücekök (1983: 124).

Türkiye’de çok-partili hayata geçilmesinin bir sonucunun, seçkinler arasındaki Kemalist birliğin parçalanması olduğu söylenebilir. Başka deyişle bu dönemde seçkinler arasında çatışmanın gizliden gizliye değil açıktan açığa yapıldığını söylemek mümkündür. Artık DP’nin temsil ettiği siyasal seçkinlerle, CHP ile güçlü/ içkin bağları olan resmi/ devletçi seçkinler arasında biraradalıktan söz etmek mümkün değildir. DP hükümetleri, programlarına uygun olarak toplumda bürokrasinin rolünü azaltmaya çalışmışlar, devletçi seçkinler ise buna karşı güçlü bir dirençle karşılık vermişlerdir. DP liderlerinin gözünde bu, “milli iradenin” kabul edilemez şekilde engellenmesi anlamına gelmektedir^f. Bürokratik seçkinler ise “cahil” bir çoğunluğun seçtiği “yeteneksiz ve ilkesiz” politikacılara karşı “kamu/ devlet yararını” korumayı kendilerine görev seçmişlerdir (Özbudun, 1995: 16-17).

DP iktidarının en güçlü/ yoğun yaşandığı dönemlerde (1950-1960) Türkiye toplumunda bürokrasinin ağırlığının azaltıldığı gözlemlenebilir. Nitekim devletçi/ bürokratik seçkinler parlamentodaki belirleyici konumlarını ve siyasal seçkinlerle olan (DP’de politika yapan seçkinler) güçlü bağlarını kaybettikleri gibi genel olarak nüfuzları, statüleri, itibarları ve gelirleri de önemli ölçüde azalmıştır.

Çoğunlukla Cumhuriyetin kuruluşu ile Osmanlı geçmişinden keskin bir kopuş olarak görülmekle birlikte derinlemesine bir bakışla birçok önemli süreklilik unsurlarının da var olduğu söylenebilir. Süreklilik unsurlarının belki en önemlisi devlet seçkinlerinin süregelen hakimiyetidir (Özbudun, 1995: 7; Başkaya, 1999: 285-353; Cangızbay, 2000). Cumhuriyetin tek partili parlamentoları kamu görevlilerinin (sivil-asker bürokratlar) egemenliğinde olmuştur. 1920’den 1946’ya kadar tüm tek partili Parlamentolarda resmi/ kamu görevlileri toplam üye sayısının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Özbudun, 1995:11). Parlamentolardaki büyük değişim 1946 yılında çok partili sisteme geçilmesiyle gerçekleşmiştir. CHP 1946 seçimlerini kazanmış olmasına rağmen kamu görevi kökenli parlamentelerin oranında hissedilir bir azalma, serbest meslek veya ekonomik mesleklerden gelenlerin oranında ise buna paralel bir

^f DP geleneğinin devamı niteliği sıklıkla vurgulanan “Adalet ve Kalkınma Partisi” (AKP)’nin de kimi düzenlemelerinde bürokratik bir direnme ile karşılaşması dolayısıyla

artış görülmüştür (Özbudun, 1995: 11). Bu eğilim DP'nin iktidara geldiği 1950 seçimlerde daha açık şekilde parlamentoda gözlemlenmiştir.

Özbudun (1995: 14)'a göre Kemalist dönem, sadece devletçi seçkinlerin ve seçkinler dünyası görüşünün tam olarak hakim olduğu bir dönem olarak değil aynı zamanda seçkinlerin de kendi içlerinde yüksek düzeyde birlik/benzerlik/ biraradalık gösterdiği bir dönemdir. Bu bağlam içinde 1950'ye kadar profesyonel kamu görevlilerinin oluşturduğu bir tür kapalı kurum mevcut olmuştur, bunların politikacı sıfatıyla yaptıkları yasama faaliyetleri/ metinlerini meslektaşları bürokrat sıfatıyla uygulamışlardır.

Burada belirtilmesi gereken bir nokta şudur: Kemalist elitin modernleşme çabalarının başarısızlığı ve bunun sonucunda toplumun farklılaşması gittikçe alternatif yada karşıt bir seçkinler tabakası yaratmıştır. Bu alternatif seçkinler iş adamlarından, tüccarlardan, serbest meslek sahiplerinden, yerel düzeyde etki sahibi olanlardan oluşuyordu. Bu yeni seçkinler de modernleşme yanlısı olmakla birlikte gerek sosyal profilleri/ kökenleri gerekse vesayetçi olmayan devlet ve toplum anlayışları dolayısıyla resmi Kemalist/ devletçi seçkinlerden ayrılmaktadırlar. 1950'de gerçek anlamda serbest seçimlerin uygulanmasıyla DP'de örgütlenmiş bu alternatif seçkinler köy, kasaba ve şehirlerdeki "çevre" güçlerini kolayca mobilize ederek parlamentoda çoğunluk oluşturmuşlardır (Berzeg, 2000: 155).

Bu anlamda 1950 seçimleri, çevrenin, "gelenekçi devletçi seçkinler" (Berzeg, 2000: 151-182) ya da "ittihatçı seçkinler" (Başkaya, 1999: 339) karşısındaki zaferi olarak tanımlanabilir. Frey bu değişim sürecinin Türkiye'deki siyasal sistem açısından anlamını ve sonuçlarını şöyle ifade etmektedir:

Dönemin siyasal tarihinin büyük bölümü, Büyük Millet Meclisindeki devlet görevlilerinin gerileyişinde ve serbest meslek sahibi ve ekonomik grupların yükselişinde saklıdır. Biçimsel iktidarın zirvesinde asker ve bürokratin yerini alan Türk siyasetinin yeni adamı, avukat ve tüccardır... Milletvekilleri, ülkenin vesayet altında gelişmesine yönelik bir ulusal seçkinler grubu olmaktan çıkıp, daha yakın yerel ve siyasal çıkarlara yönelik bir yerel politikacılar topluluğu haline dönüşmüşlerdir... Çağdaş Türk politikasının temel çatışması, (belki yakın zamanlara kadar) çoğu Halk Partisi içinde bulunan veya onu

benzer söylemleri olduğu düşünülürse bugün bile aynı çekişmenin güçlü varlığından söz etmek mümkündür.

destekleyen ulusal seçkinlerin kalıntılarıyla, çoğu Demokrat Parti ve onun halefi içinde bulunan yeni bir politikacı türü arasındaki çatışmadır. Ancak yerel politikacılar artık bütün siyasal partilerde güçlü bir temsil, hatta hâkimiyet sağlamışlardır. Ordunun bir bölümünden, bürokrasiden ve genelde aydınlardan güçlü bir dış destek alan ulusalcı politikacılar Türkiye'nin yoğun gelişme sürecini, politikanın elverdiği ölçüde güçlü bir merkezi denetim altında sürdürmek istemektedirler. Bunlar gelecekte daha güçlü bir sanayileşmiş millet yaratabilmek için, bugünkü tüketim ve tatmin düzeylerinde büyük fedakârlıklardan yanadırlar. Kemalist selefleri gibi bunlar da artık büyük çoğunlukla resmi mesleklere mensup olmasalar bile, politikaya yaklaşımlarında entelektüel ve resmi olma eğilimindedirler (Frey, 1965; akt. Özbudun, 1995: 17-18).

Devlet seçkinleri ile seçilmiş siyasal elitler arasındaki gerilimler, 1961 anayasasının kabulüyle ortadan kalkmamıştır. 1961 seçimlerinde seçmenler çoğunluğu eski Demokrat Parti seçmeninin oyları için yarışan üç partiye (Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) yönelmiştir. “Devlet seçkinlerinin partisi” olan CHP, oyların ancak %36,74’ünü alabilmiştir[§]. Türkiye’de 1965-1971 arasında yaşanan ve DP’nin devamı niteliği belirgin olan Adalet Partisi dönemi, ülke tarihinde çok partili düzene en fazla yaklaşıldığı dönem olarak görülür (Altan, 1994: 84). Ancak bu sürecin sadece ilk üç yılı olağan koşullarda geçirilmiş sonrasında düzen hızla bozulmuş ve nihayet 12 Mart 1971 askeri müdahalesi gerçekleşmiştir. 1961 anayasasının görece demokratik, sivil hak ve özgürlükler alanında yarattığı serbesti, toplumsal ve siyasal yaşamda büyük ölçüde renklilik yaratmıştır. Ancak tam da bu özgürlük havasının ülkede yarattığı serbestlik ortamı siyasal ve toplumsal parçalanmışlığı da beraberinde getirmiştir. 1968 yılı milad alınırca, artık hem sağ hem de sol siyasal-toplumsal kesimde ayrışmalar ve karşılıklı çatışmaların yaşandığı gözlenebilir. Devletin bu yaşanan süreçte taraf tutması kimi kesimleri diğerlerine görece destekler görüntü çizmesi ise toplumsal karışıklık ve kaosa zemin hazırlamıştır (Demir, 2005; Altan, 1994: 87).

Tek partinin (CHP) mutlak hakimiyetinde geçen 1940’lı yılların sonuna kadar parlamentoda sivil-asker bürokratlar çoğunluk oluştururken 1950’li yıllarla birlikte, çok partili siyasal hayata geçiş ortamında “çevre”den gelen halk yığınlarının temsilciliğini yapan ve nihayet iktidar seçkinleri arasına girme iddiası taşıyan yeni bir grup ortaya çıkmıştır.

[§] “1961 Yılı Genel Seçim Sonuçları”, http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4, 05.04.2008.

1950'deki ezici parlamento çoğunluğunu 1954^h ve 1957ⁱ parlamentolarında da sürdüren DP'ye 27 Mayıs Askeri Darbesi ile müdahale edilmiştir. 27 Mayıs darbesi Tısoğlu (2008)'na göre, sivil-asker seçkinlerin “öncü” konumunun teminat altına alınması olarak okunabilir.

Son tahlilde 1950-1960 arası dönemde çoğunluğu sivil-asker bürokrat olan devletçi seçkinler ile başat kısmını DP geleneğinin oluşturduğu siyasal/ekonomik seçkinler arasında çekişmeler sürmüş, 1960, 1971 ve 1980'de askeri bürokratlar bu çekişmeye doğrudan müdahalelerde bulunmuş ve nihayet tüm bu yaşananların bir şekilde parlamentodaki parlamenter profilini de etkilediğini söylemek mümkündür.

4. 1950-1960 Arası Parlamentolarında Üye Profilleri

1950- 1960 arasındaki parlamenter siyasal elitlerin sosyal profillerini incelemeyi amaçladığımız çalışmada parlamenterlerin belirlenen kimi kriterler ışığında tasnif edilmesi hedeflenmiştir. Parlamento üyelerinin kurumlaşmaya ve profesyonelliğe katkılarını sağlayan ve aynı zamanda yaygın temsil olanağı sağladığı için bir demokratikleşme ölçütü de sayılan meslek dağılımları, bunun yanında eğitim, yaş, yabancı dil bilme oranları karşılaştırmalı olarak tasnif edilmeye çalışılmıştır. Belirtilenler dışında kullanılabilecek kriterler olmakla birlikte özellikle meslek, eğitim durumu, yabancı dil bilme oranı ve yaş dağılımlarının sosyal profil belirlemede başlıca rol oynadıkları düşünülmektedir. Yine de çalışmanın sınırlılığı bağlamında parlamenterlerin “kır-kent doğumlu olmaları”, “medeni durumları”, “çocuk sayıları” ve “cinsiyet” gibi kriterlerin dışarıda tutulduğunu belirtmek gerekmektedir.

Siyaset sosyolojisi bağlamında konuyla ilgili olarak Ahmet Yücekök'ün “Türkiye’de Parlametonun Evrimi” çalışması literatürde önemli yer tutmaktadır. Öte yandan “Siyasal Elitler” (1991) isimli teori ağırlıklı çalışmasında Mehmet Turhan kavram açıklamaları ve değişik elit kuramları üzerinde durmaktadır. Türkiye’yi model olarak yaptığı çalışmasında “Elit Değişimi” olgusunu incelenmiştir. Son olarak, Cumhuriyet dönemi Türk siyasal elitlerinin incelendiği, “Turkish Political Elite (1965)” adlı eserinde F. Frey en kapsamlı incelemeyi yapmıştır.

4.1. Meslek

Parlamenterlerin meslekleriyle ilgili olarak yaptığımız sınıflandırmada başlıca dört kategori belirledik. Bunlardan ilki olarak “Kamu” başlığında; resmi sivil görevliler, askerler, eğitim ve din ile ilgili meslekler

^h “1954 Yılı Genel Seçim Sonuçları”,

http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=2&il_id=0, 05.04.2008.

ⁱ “1957 Milletvekili Genel Seçimi”, http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=3, 05.04.2008.

toplanmıştır. “Ekonomik” başlığı altında; ticaret, tarım, sanayi, bankacılık ve müteahhitlik meslekleri toplanmıştır. “Serbest” kategorisi altında ise; avukatlık, mühendislik, doktorluk ve diğer serbest meslekler toplanmıştır. Bu üç kategori dışında tasnife tabi tutulamayanlar ise “Diğer” başlığı altında toplanmaya çalışılmıştır.

Çok partili siyasal hayatın ilk “gerçek” seçimleri sonucunda^j parlamento üyelerinin meslek profilleri önemli ölçüde değişmeye başlamıştır. Özellikle tek parti döneminin parlamenterleri içinde oransal olarak önemli yer tutan sivil-asker bürokratların oranı dönemselsel olarak azalmaya başlamıştır.

Örneğin; 1946 seçimleri sonucunda “Kamu” kategorisi içine dahil edebileceğimiz parlamenterlerin oranı %37 olarak tespit edilmiştir (Yücekök, 1983: 159-160). Bu anlamda bu oranın tek partinin ezici hükümlerinin söz konusu olduğu dönemlerle kıyaslandığında bir düşüşü işaret ettiği söylenebilir. Öte yandan çoğunluğu sivil- asker bürokratların oluşturduğu bu kategorideki parlamenterlerin 1950 seçimleriyle birlikte meclis bütününe oranı % 28’e gerilemiştir. Ancak bu oran 1954’te tekrar % 37’ye yükselmiştir.

Tablo 1: Parlamenterlerin Meslek Dağılımları (1950-1960)

MESLEK	1950		1954		1957	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kamu	141	28,81	203	37,26	183	29,98
Serbest	185	37,00	170	31,07	213	34,60
Ekonomik	130	26,68	117	21,58	159	26,05
Diğer	35	7,14	40	7,54	60	9,32

Kaynak: (Altan, 1994: 67; Yücekök, 1983; Arslan, 2005)

Yücekök (1983: 159-160)’e göre tarım ve ticaret burjuvasizinin yeni bir sınıf olarak geliştiği ve bu nedenle artık siyaset sahnesinde bunların sahneye çıkmasının temel göstergelerinden biri de sivil-asker parlamenterlerin “ekonomik” başlığında topladığımız “ticaret, tarım, bankacılık ve müteahhitlik” meslek gruplarının parlamentodaki 1946’da %24’e ve DP’nin iktidara geldiği 1950’de % 27 civarına yükselmesidir. Bu bakış açısı isabetsiz olmakla birlikte bütünü görmemiz açısından eksiktir. Çünkü sözkonusu asker- sivil bürokratların oransal düşüşü ile birlikte parlamentoya DP saflarında katılan tarım, ticaret ve diğer ekonomik meslek alanlarından gelen parlamenterler toplumsal-siyasal muhalefetin ve yapının asli unsurlarındadır. Tek Parti

^j 1946 seçimlerinde uygulanan sisteme göre oy verilirken hangi partiye oy verildiği herkes tarafından görülebilmekte fakat sayılırken sadece hükümetin görevlileri tarafından gizli sayım yapılmaktaydı Türkiye Cumhuriyetinin ilk çok partili genel seçimi olan 1946 seçiminde uygulanan “açık oy, gizli sayım”ın usulsüzlükleri olduğu iddia edilmiş olup “sopalı seçim” şeklinde de anılmıştır (Con, 2008). 1946 seçimlerini uygulanan seçim sistemi ve pratiği dolayısıyla çok partili hayatın parlamentoları içinde ayrı tutmak gerekir.

yönetiminin sona ermesiyle elbette parlamentoda temsil imkanı bulmaları normal karşılanmalıdır. Öte yandan 1950 ve 1954'te oluşan çok partili parlamentolardaki % 27'lik "ekonomik" grubundan gelen parlamenterlerin oranı daha sonraki dönemlerde bu yükselişini koruyamamıştır.

"Serbest" meslek kategorisinde tasnif edilen avukat, mühendis, doktor ve diğer serbest mesleklere sahibi parlamenterler 1950'deki ilk DP iktidarı döneminde %37 gibi büyük bir orana çıkmışsa da daha sonraki dönemlerde düşüşe geçmişlerdir.

"Ekonomik" ve "serbest" meslek gruplarının 1950'li yıllara kadar "kamu" grubuna karşı parlamentodaki oransal azlıklarının bu tarihten itibaren sağladıkları üstünlük tek parti hükümlerini sona erdiren serbest seçimlere (Erdoğan, 2003: 76-77) bağlanabilir. Fakat burada 1950'li yıllarla birlikte Türkiye toplumunun sosyo-ekonomik olarak değişmesinin de parlamentoda yansımaları da okumak olanaklı görünmektedir (Yücekök, 1983: 161).

Her şeye rağmen parlamentodaki meslek dağılım oranlarının sözkonusu dönemlerde Türkiye toplumunun meslek ve uğraş alanlarının yüzdeleri ile karşılaştırıldığında tam bir yansıma olmadığı görülmektedir (Yücekök, 1983: 161).

4.2. Eğitim Durumu

Seçkin ve kitle arasındaki farkı ortaya koyan unsurlardan biri eğitim düzeyinin ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Seçkin tabaka toplumdaki çoğunluğa göre daha uzun süre eğitim görmüş kişilerden meydana gelir. Biliş düzeylerinin yüksek olmasına bağlı olarak seçkin tabakaya mensup kişiler soyut düşünebilme ve buradan mantıksal yargılara ulaşma yeteneğine sahiptirler. Bundan dolayı bu kişiler sembollerini yönlendirirler (manipüle ederler) kitleye kendi yorumlarını kabul ettirirler (Sarıbay, 1998: 59). Bu bağlamda toplumun "temsilci" olarak seçtiği parlamenterlerin "seçkin" anlamında büyük çoğunluğunun üst eğitim sahibi olmaları normaldir. Nitekim Tablo 2'de de bu durum, parlamenterlerle ilgili eğitim durumları verileriyle desteklenmektedir.

Öte yandan eğitim uzun yıllardan beridir demokratikleşme süreci açısından önemli bir unsurdur. Türkiye toplumunda elitist gelişmelere temel oluşturmuş en önemli unsur olarak eğitim görülmüş ve yöneten-yönetilen arasındaki en belirgin nitelik farkını eğitim saptamıştır.

Batının geçirdiği sanayi devrimini gerçekleştir(e)mediği ve sosyal tabakalaşma ve sınıflaşma açısından belirgin bir şekilde girmeyen Türkiye toplumunda eğitim yönetici elit kadroyu belirleyen en önemli kaynak olmuş ve toplumun diğer kesimlerine kıyasla çok daha üst düzeyde eğitim görmüş olan asker-sivil bürokratlar ekonomik/ sosyal hareketlilik yeni elit kadrolar yaratana kadar ve tüm tek parti dönemi boyunca toplumu rekabetsiz şekilde yönetmişlerdir.

Bir anlamda batı yanlısı aydınlar ve sivil-asker bürokratlar, Türkiye toplumunun yaygın ve fakat eğitim düzeyi sıfıra yakın olan kitlelerini “cumhuriyetin kazanımları” ve “tek parti”nin gücünün verdiği rahatlıkla “modernleştirme”nin yollarını aramışlardır (Başkaya, 1999: 312-340). Şüphesiz maddi arkaplana dair yapılacak bir okumanın tek parti döneminin asker-sivil bürokrat elitinin bunu yaparken “yüce” bir idealizm ile değil gerçekçi bir sınıfsallık (devletçi/ seçkin bürokratik sınıf) doğrultusunda hareket ettiğini söyleyebiliriz (Cangızbay, 2000: 26-27). Bu doğrultudaki hareketlerinde “eğitim” hem kendilerine rehber olmuş hem de önderliklerinin meşruiyet temelini yaratmıştır.

Tablo 2: Parlamenterlerin Eğitim Düzeyleri (1950-1960)

Dönem	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
1950	21	4,31	34	6,98	54	11,09	378	77,62
1954	14	2,58	27	5,00	61	11,28	439	81,14
1957	39	6,40	41	6,72	78	12,78	452	74,10

Kaynak: (Altan, 1994: 63)

Türkiye parlamentolarında 1920-1957 arasında bulunmuş 2210 parlamenterin eğitim durumlarının ortalaması sırasıyla % 62 Üniversite, %10 Lise, % 9 ortaokul, %2 ilkokul, %2 Özel, %1 Medrese, geriye kalan %15 ise bilinmeyen gruplarında tasnif edilmiştir (Frey, 1965: 43-44, akt. Yücekök, 1983: 179). Parlamentonun içinden çıktığı toplumdaki eğitim açısından ne ölçüde kopuk olduğunu 1955’de yapılan nüfus sayımında nüfusun %60’nın hiç okuma yazma bilmeyenlerden^k oluştuğunu söylersek daha iyi belirlemiş oluruz.

Tablo 2’de görüldüğü gibi 1950’de parlamentoda üniversite mezunu parlamenterlerin oranı %77 civarındayken bu oran 1954’te 4 puanlık artış göstermiş ancak 1957’de %74’e gerilemiştir. Buna karşın 1950’de ilkokul mezunu parlamenterlerin oranı %4’lerden 1957’de %6’nın üstüne çıkmıştır. Her üç parlamento döneminde de lise mezunu parlamenterlerin oranı %11-12 arasındadır. Bu anlamda siyasal seçkinler olarak parlamenterlerin önemli ölçüde üst eğitim sahibi oldukları varsayımı da bu verilerle rahatlıkla destek bulmaktadır. Öte yandan toplumun eğitim seviyesi olarak gelişmesi paralelinde eğitim alanındaki yaygınlığın parlamentoya da yansıdığını söylemek mümkündür. Nitekim % 62 ortalama göz önüne alındığında 1950-1957 dönemlerinde parlamenterlerin eğitim seviyesinin yükseldiği gözlemlenmektedir.

^k 1955 Genel Nüfus Sayımı, İstatistik Genel Müdürlüğü, 1957, s.25.

4.3 Yabancı Dil

Ülke halkları veya kültürlerarası diyalog ve “küçülen bir dünyada” liberalleşme eğilimleri, teknoloji ve iletişimin yaygınlaşması farklı dillerin öğrenilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu anlamda yabancı bir dili bilmek hatta birden fazla yabancı dil bilmek dünyayla bütünleşmenin koşullarından sayılabilir. 1950 ile 1960 arasında Türkiye’de parlamento üyelerinin bildikleri yabancı dil dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3: Parlamenterlerin Bildikleri Yabancı Dillerin Dağılımı (1950-1960)

Yabancı Dil	Dönemler					
	1950	%	1954	%	1957	%
Fransızca	241	49,20	271	50,00	295	48,40
İngilizce	84	17,20	102	18,90	128	21,00
Almanca	80	16,40	80	14,80	87	14,30
Arapça	28	5,70	23	4,20	22	3,60
Farsça	15	3,00	8	1,50	11	1,80
En Az Bir Yabancı Dil Bilenlerin Sayısı	298	61,20	343	63,30	390	63,90

Kaynak: (Altan, 1994: 77; Öztürk, 2000).

Tek partili dönem ve çok partili dönem Türkiye’de siyasi elitlerin toplumsal profillerini karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında Arslan tek parti dönemi parlamenterlerinin yaklaşık %80’inin en az bir yabancı dil bildiğini, bunun da ötesinde yaklaşık %34’ünün birden fazla yabancı dil konuşabildiğini tespit etmiştir (Arslan, 2005: 172). Bu anlamda Tablo 3’e baktığımızda görebileceğimiz gibi en az bir yabancı dil bilen parlamenterlerin sayısı hissedilir oranda düşmüştür. Bu durumu çok partili döneme girildiğinde oluşan parlamenter profilleri açısından toplumsal temsilin yükseldiği varsayımıyla açıklamak olanaklı görünmektedir. 1950’de en az bir yabancı dil bilen parlamenterlerin oranı %61,20 iken 1954 ve 1957’de bu oran %63 civarında olmuştur. Kısacası 1950 ile 1960 arasında parlamentodaki en az bir yabancı dil bilen parlamenter oranında ciddi bir değişme olmamıştır.

Tablo 3’e bakıldığında keskin şekilde görülebileceği gibi her üç dönemde de (1950, 1954, 1957) parlamenterlerin %50’ye yakını Fransızca bilmektedir. Bu üzerinde durulması gereken bir veridir. Bir yazara göre bu durum, yani Fransızca bilen parlamenterlerin oransal olarak bu kadar yüksek olması kapitülasyonlar sebebiyle Fransa’ya tanınan ticari olanaklardan ve kültürel yakınlaşmadan kaynaklanmaktadır (Altan, 1994: 78). Ne var ki durumun görünen bir kısmı böyle olabilirse de sosyo-politik olarak Fransızca bilen parlamenterlerin oransal üstünlüğünü sadece kapitülasyonlara bağlamak biraz fazla indirgemecilik gibi görünmektedir. Bu bağlamda Osmanlı-Türkiye

aydınının kökleri yaklaşık 200 yıl geriye götürülebilecek modernleşme (Batılılaşma) projesinin Cumhuriyetçi formunun öznesi olan Fransa'yla mecburi bir yakınlık içinde olduğunu görmek gerekmektedir (Cangızbay, 2000: 19). Ayrıca Fransızcanın sadece Türkiye'de değil ama dünyada yaygın şekilde ilgili dönemlerde bir elit dili olarak kabul edildiğini de eklemek gerekir (Altan, 1994: 78).

1950-1960 dönemlerindeki parlamenterlerin en çok bildikleri dillerden biri de İngilizcedir. 1950 ile birlikte güçlü bir çoğunlukla parlamentoda bulunan Demokrat Parti'nin liberal politikalar izlemesi ve bu bağlamda özellikle Amerika Birleşik Devletleri ile yakın ekonomik ilişkiler içine girmesi İngilizcenin ülkede ve parlamento içerisinde yükselen bir oransal grafik seyrettiğini açıklayabilir. 1950 parlamentosunda %17,20 olarak tespit edilen İngilizce bilen parlamenter miktarı 1954'te %18,90, 1957'de %21'e çıkmıştır. Ayrıca ikinci dünya savaşı sonrası Amerika'nın hem askeri hem de ekonomik olarak dünyada pozisyonunu güçlendirmesi de İngilizcenin popüler olmasında etkili olmuştur.

Tablo 3'ten çıkan sonuçlardan biri de Almanca bilen parlamenter sayısındaki azalmanın sürmesidir. Birinci Dünya savaşına müttefik olarak giren ve birlikte yenilen Osmanlı-Almanya arasındaki yoğun ilişkilerin azalması Almancanın giderek gözden düşmesinde etkili olmuştur. 1950'de Almanca parlamenterler arasında %16'nın üzerinde bir oranda biliniyorken 1954 ve 1957'de bu oran %14'lere gerilemiştir.

Son olarak Türkiye ile yakın komşuluk ilişkileri olan ülkelerin dilleri olan Arapça ve Farsçanın yüzdelik dilimlerinin oldukça düşük olması üzerinde durulması gereken bir noktadır. İlginç şekilde toplam içinde zaten küçük bir yer tutan Arapça ve Farsça bilen parlamenterler 1950'de %8'lerde iken 1954'te %5'lere ve 1957'de de %4'lere kadar düşmüştür.

4.4. Yaş Dağılımları

Dünyada ve Türkiye'de değişen toplumsal, ekonomik ve siyasal koşullara rağmen yaş olgusu siyasi elit dolaşım süreci üzerinde etkili olan önemli bir faktör olarak varlığını sürdürmektedir. Pek çok gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş toplumda halen siyasi elitler arasında belirli yaş grupları başat roller almaktadırlar (Arslan, 2007a: 4; Arslan, 2007b: 6).

Tek Parti döneminde kayda değer bölümü asker-sivil bürokrat olan Kemalist kadrolarca doldurulan Parlamento, üyelerinde pek az değişiklik yapılarak (Yücekök, 1983: 182) çok partili hayata kadar gelmiştir. Eski üye yaş ortalamasının yükseldiği 1950'li yıllara kadar Cumhuriyetin kurucu kadroları arasında yer alanların etkisi büyüktür.

Tablo 4: Parlamentelerin Yaş Dağılımları (1950-1960)

Yaş Grubu	1950		1954		1957	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
30-39	144	29,47	135	24,80	154	25,20
40-49	148	30,40	238	43,90	262	42,90
50-59	123	25,30	100	18,40	124	20,40
60-69	69	14,10	62	11,40	57	9,30
70-79	3	0,60	7	1,30	13	2,10

Kaynak: (Altan, 1994: 69)

Tablo 4'te görüldüğü gibi DP'nin iktidara gelmesiyle parlamenter yaş ortalaması önemli ölçüde düşmektedir. Başka deyişle DP'yi iktidara getiren seçimlerle birlikte Meclis gençleşmiştir. Bu durum 1961'e kadar da sürmüştür. 1950 seçimleri sonrası parlamentonda büyük bir çoğunluk oluşturan DP'li üyeler yaş ortalamasının düşmesine büyük katkı yapmışlardır.

1950 seçimleri sonrası oluşan parlamentoda üyelerin %30'a yakını 30-39 yaş aralığındadır. Bir genelleme olarak söylenmesi gereken önemli bir nokta; 1950'de parlamentonun hemen hemen % 60'ının 50 yaşın altındaki parlamenterlerden oluşuyor olmasıdır. 1954 ve 1957 seçimleri sonrası oluşan parlamentolarda da bu oran aşağı yukarı aynı seviyelerde tespit edilmiştir.

5. Genel Değerlendirme Ve Sonuç

Parlamenter demokrasinin yerleşmesi uzun soluklu bir mücadelenin eseridir. Bu durum Türkiye'de I. Meşrutiyet'e kadar götürülebilir. Kimileyin padişaha kimileyin devletçi seçkinlere kimileyin de silahlı kuvvetlere karşı girilen mücadeleler sonucu parlamentolar varolmaya/ toplumsal çeşitliliğin temsilcisi olmaya çalışmışlardır. Türkiye'de parlamenter sistemin gecikmeli ortaya çıkışı elbette uzun süreli bir imparatorluk deneyiminden ve klasik anlamda sınıfların (işçi/ burjuva) oluşmamış olmasıyla ilişkilidir (Tahir, 1992: 140). Sınıfların batıdaki gibi olmadığı/ oluşmadığı bir toplumda siyaset de çatışmacı yapıdan uzak seyredir. Herşeye rağmen Türkiye'de I. Meşrutiyet'ten beridir süregelen bir parlamento geleneği mevcuttur. Kimileyin, örneğin 1960 ve 1980'de olduğu gibi doğrudan parlamentoların dağıtılması sözkonusu olmuşsa da Türkiye'de parlamentolar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

1950-1960 dönemlerindeki Türkiye parlamentolarının üye profillerini mesleksel özgeçmiş, eğitim durumu, yabancı dil bilme durumları başta olmak üzere kimi sosyal kriterler ışığında incelemeye çalıştığımız çalışmamızda bazı sonuçlara ulaştığımızı düşünüyoruz.

Tek parti döneminin sona erdiği 1946/ 1950 ile birlikte parlamentonun yapısında kimi değişiklikler yaşandığını görmekteyiz. Herşeyden önce siyasal parti sayısının artması toplumdaki tercihleri daha gerçekçi yansıtmayı

sağlamanın yollarını açmış, farklı kültür ve sınıftan elitlerin parlamentoya girmesine olanak vermiştir.

1950-1960 arası dönemde parlamentoların üye profillerinde mesleki özgeçmiş itibari ile bazen teknokratlar (asker/ sivil bürokratlar) bazen de serbest/ ekonomik mesleklerden gelen parlamenterlerin oransal artış gösterdiğini görmekteyiz.

Özellikle başlangıç olarak seçtiğimiz 1950 parlamentosunda Fransızca parlamenterler arasında yaygınlıkla bilinmektedir. Fransızcanın oldukça yüksek olarak bilinmesinin geçmişteki Fransa ile girişilen kimi ekonomik yakınlaşmaların bir sonucu olarak okunması mümkün olabilse de esasında cumhuriyetçi modernleşme projesinin Fransa ile mecburi yakınlaşmasının bariz sonucu olduğu söylenebilir. Ayrıca Fransızcanın 1950'den itibaren dönemin sonuna kadar oransal olarak azalması da dikkat çekicidir. Yine Fransızcanın bilinme oranının gittikçe azalmasına ters orantılı olarak başlangıçta %17'ler civarında bilinen İngilizce dönemin son parlamentosunda %30'ları aşmıştır. Bu durum İngilizcenin küreselleşen dünyada yegane dil olmasının etkisi mutlakdır.

1950'den başlayarak oluşan parlamentolarda yaş ortalaması bazı dönemlerde artma ve azalma göstermekle birlikte çoğunluğun 50 yaşın altında olması dönemin parlamentolarının görece genç olduğu noktasında önemli bir veri teşkil etmektedir.

Eğitim konusunda üniversite mezunu parlamenterlerin oransal artışı dışında çok çarpıcı farklılaşma görülmemekle birlikte değişen toplum yapısı içerisinde giderek büyüyen siyasal rekabet ortamında parlamentoya yansıyan eğitim düzeyleri bir ölçüde demokratikleşmeyi gösterebilmiştir. Çok partili siyasal hayata geçilmesiyle birlikte üniversite mezunu parlamenterlerin oransal yükseliş göstermesine rağmen az da olsa ilk ve ortaokul mezunlarının da üyelik kazanabiliyor ve bu durum Türkiye parlamentosunun sözkonusu dönemlerde bütün eğitim düzeylerine eşit olmasa da açık olduğunu göstermektedir.

Son tahlilde parlamentoların toplumsal temsil düzeylerinin yüksek oluşu aldıkları kararların toplumda kabul görme düzeyi üzerinde etkili olmaktadır. Parlamento topluma ne kadar çok benzerlik gösteriyorsa aldığı kararları uygulamaya geçirmesi ve topluma benimsetmesi de o derecede kolay olmaktadır. Parlamentoların her toplum kesiminden, her kültürden ve toplumdaki her eğitim ve meslek grubundan dengeli bir temsil sağlaması toplumsal/ siyasal barışı da demokratik kurum ve kuruluşların işlemlerini de kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

- Altan, C., (1994), **1950'den Günümüze Türkiye'de Parlatonun Sosyolojik Görünümü ve Değişimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Arslan, A., (2005), “**Tek Partili Dönem ve Çok Partili Dönem Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı İncelemesi**”, İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:7, Sayı:1.
- Arslan, A., (2007a), “**Elit Teorisi Perspektifinden Çanakkale Milletvekillerinin Sosyolojik Profilleri**”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:22, s.1-22.
- Arslan, A., (2007b), “**1995'ten Günümüze Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi**”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, s.1-17, <<http://www.insanbilimleri.com/>>
- Arslan, A., (2007c), “**1999'dan 2007'ye Türk Toplumunun Yasama Sürecine Yön Vermiş Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi**”, Yasama Dergisi, Sayı:4, Ocak –Şubat-Mart.
- Başkaya, F., (1999), **Yediyüz Osmanlı Beyliğinden 28 Şubata: Bir Devlet Geleneğinin Anatomisi**, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Başkaya, F., “**CHP: Bir Devlet Partisinin Anatomisi**”, <http://www.metu.edu.tr/~ulubay/chp.html> , 08.04.2008.
- Berzeg, K., (2000), **Liberalizm Demokrasi Kapıkulu Geleneği**, Liberte Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Cangızbay, K., (2000), **Hiçkimsenin Cumhuriyeti**, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Con, E., “**Türkiye'de Demokrasinin Arkaik Tablosu Üzerine Bir Deneme**”, <http://www.liberal-dt.org.tr/>, 04.04.2008.
- Demir, Ş., (2005), **Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi: Anayasal Yurttaşlık**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Erdoğan, M., (2003), **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**, 4. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara.
- Frey, F., (1965), **Turkish Political Elite**, Cambridge M.I.T. Pres.
- Kemal, T., (1992), **Notlar/ Batılılaşma**, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş., “**Türk Siyasetinin Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri**”, **Türkiye'de Toplum ve Siyaset**, İstanbul, İletişim, 1992.
- Özbudun, E., (1995), “**Türkiye'de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür**”, **Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür**, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.

Demir, Ş.&Sesli, M.,&Dursun, E. / Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 1, (2008): 105-122

- Öztürk, K., (2000), **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957)**, II. Cilt, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara.
- Sarıbay, A. Y., (1998), **Siyasal Sosyoloji**, Der Yayınları, 4. Basım, İstanbul.
- Tahir, Kemal., (1992), **Çöküntü**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Tısoğlu, Seha, “**Türkiye’de İktidar Seçkinleri ve Dönüşümleri**”, <http://www.yaziyaz.com/dergi/2007/04/turkiyede-iktidar-seckinleri-ve-donusumleri/>, 07.04.2008.
- Turhan, M., (1991), **Siyasal Elitler**, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Türköne, M., (2003), “**Siyaset nedir?**”, *Siyaset*, Lotus Yayınevi, Ankara, s.3-33.
- Türköne, M., (2003), “**Seçkinler ve Aydınlar**”, *Siyaset*, Lotus Yayınevi, Ankara, s. 379-411.
- Yücekök, A., (1983), **Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Parlamentonun Evrimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- 1955 Genel Nüfus Sayımı, İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın No:372, 1957, Ankara, “1954 Yılı Genel Seçim Sonuçları”, http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=2&il_id=0, 05.04.2008.
- “1957 Milletvekili Genel Seçimi”, http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=3, 05.04.2008.
- “1961 Yılı Genel Seçim Sonuçları”, http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4, 05.04.2008.

Okul Müdürlerine Göre İlköğretim Okullarının SWOT(GZFT) Analizi^a

Nail YILDIRIM^b

Özet

Bu araştırmadaki amaç, ilköğretim okul müdürlerine SWOT analizinin yapılış sürecini yaparak yaşayarak öğretmek ve elde edilen verileri inceleyip ilköğretim okulları hakkında sonuçlar çıkarmaktır. Araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü ilköğretim müdürlerine yönelik olarak OYGEP (Okul Yönetimini Geliştirme Projesi) kapsamında Amasya, Çorum, Tokat illerinde bulunan toplam 517 müdürden toplanmıştır. Okul müdürlerinin görüşleri içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada okul müdürlerinin çalıştıkları okulların yerleşim yerine göre ilköğretim okullarının güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri ortaya çıkmış ve öneriler geliştirilmiştir. Okul müdürlerinin görüşleri incelendiğinde; ilköğretim okullarının yerleşim yerlerine göre (il/ilçe merkezi, kasaba, köy), güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri değişmektedir. Bu durum göz önüne alınarak planlamalar ve uygulamalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim Okulu, SWOT analizi, ilköğretim Okul Müdürü

SWOT Analysis of Primary Schools According to Principals' Views

Abstract

The aim of this study is to teach the principals of primary education school the period how SWOT analyses is done by doing-experiencing and to examine obtained data and to get results about primary education schools. The research is qualitative study. The data of the research were collected from 517 school principals from Amasya, Çorum, Tokat provinces which are ISAP (Improving School Administration Project) that Primary Education General Management implemented primary education principals oriented. Content analysis was made of the views of school principals. According to the setting area of the schools which school principals work; strengths, weaknesses, opportunities and threats of primary schools have emerged and recommendations have been developed. When the views of the school principal were examined, according to the setting area of the primary schools (province / county town, town, village), strengths, weaknesses, opportunities and threats have changed. Considering this situation, planning and applications can be made.

Key words: Primary education school, SWOT analyses, principal

^a Bu makale 3. Eğitim Yönetimi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

^b Yrd. Doç. Dr., Gaziosman Paşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tokat.

1. Giriş

1.1. İlköğretim

Zorunlu eğitim kademesi olan ilköğretimin amacı toplumdaki "ortak vatandaş tipi" ni yetiştirmektir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal faydası diğer öğretim kademelerinden daha fazladır. Toplumsal faydası diğer öğretim kademelerinden daha fazla olduğundan toplumlar ilköğretim kademesine her zaman ayrı bir önem vermişlerdir (Erdem, 2005).

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ilköğretim, eğitim sisteminin temeli olarak kabul edilmektedir. İlköğretim kurumları, eğitim sisteminin ilk basamağını oluşturmaktadır. Diğer eğitim kurumları, ilköğretime dayalı olarak çalışmalarını sürdürür. Temel eğitim, sadece eğitim sistemini değil, toplumun tamamını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir. Bunun için ilköğretimi düzenlemek, ilköğretim olanaklarını vatandaşa açmak ve vatandaşlara ilköğrenimi zorunlu kılmak, devletin temel görevleri arasında sayılmıştır. İlköğretimin temel hedefi, erken çocukluk yıllarından başlayarak etkili bir rehberlik ve danışmanlık hizmeti ile çocukları, ilgi, yetenek, gelişim ve öğrenme özellikleri doğrultusunda yaşama ve bir üst öğrenim kurumuna hazırlamaktır. Bu hedefi gerçekleştirmek üzere bedensel, ruhsal, sosyal yönden sağlıklı, çağdaş bir insan ve iyi üretici, iyi tüketicisi, iyi vatandaş olmanın temellerini oluşturmak gerekmektedir (Senemoğlu ve Çelik, 2000:186).

1997-1998 öğretim yılından itibaren sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçilmesini sağlayan "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.03.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkındaki 4306 Sayılı Kanun" 18.08.1997 tarih ve 23084 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

4306 Sayılı Kanun ile; 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 9. maddesi ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 23. maddesi "İlköğretim Kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir." şeklinde değiştirildi

Nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerindeki çocuklar ile taşıma olanağı olmayan yerleşim birimlerindeki çocuklara eğitim öğretim imkânları "Yatılı Bölge İlköğretim Okulları" (YİBO) ile sağlandı. YİBO'ların yanında

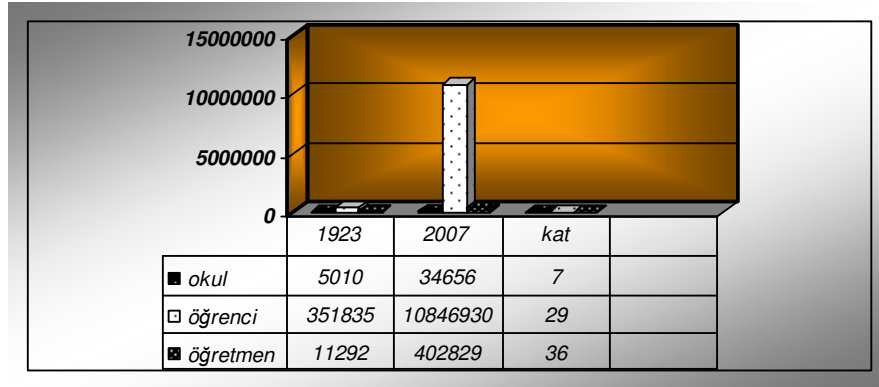
hem yatılı öğrencilerin hem de gündüzlü öğrencilerin devam ettikleri "Pansiyonlu İlköğretim Okulu" PİO'lar açıldı (Arı, 2002: 153).

İlköğretimin toplum ve birey için taşıdığı önem her türlü tartışmanın dışında tutulmaktadır. Çünkü, ilköğretim dönemi çocuk için gerçek fırsat eşitliği ve şanstır. Çocuğun yaşadığı topluma ait bir varlık ve öge olması ancak ilköğretim sayesinde olmaktadır. O yüzden de eğitimin bu kademesi, çoğu ülkede olduğu gibi Türkiyede de, "temel eğitim" olarak adlandırılmaktadır (Arslan, 1995).

Bu önemi nedeniyledir ki, ilköğrenim hakkı Anayasanın 42. maddesinde olduğu gibi, hemen bütün ülke Anayasalarında garanti altına alınmış ve eğitimin bu kademesinin istisnasız herkese zorunlu ve parasız olduğu vurgulanmış, bunun sağlanmasının da devletlerin görevi olduğu belirtilmiştir.

Rosovsky (1990; 99) "Dünya'da Temel Eğitim problemini çözersek, 3. dünya savaşını önleriz." diyerek ilköğretimin dünya barışı için de önemli olduğunu vurgulamaktadır. Öyle ise, İlköğretim bir toplumun varlığı ile eşdeğerdedir. Bu kadar önemli eğitim kurumlarını amacına uygun yönetmek için belirli ölçülerde yeterliğe ulaşmış yöneticilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Mevcut Durum



Çizelge 1.1. 1923 ve 2007 Yıllarında İlköğretimde Öğrenci Okul Ve Öğretmen Durumu(Kaynak; www.meb.gov.tr)

Çizelge 1.1'de görüldüğü gibi, Cumhuriyet döneminde ilköğretimde okul sayısı 5.010 dan 34.656'ye çıkmıştır. Yaklaşık 7 kat bir artış görülmektedir. Öğrenci sayısı 351.835' den 10.846.930'a çıkmıştır. Yaklaşık 29 kat artış görülmektedir. Öğretmen sayısı 11.292'den 402.829'a çıkmıştır. Yaklaşık 36 kat bir artış görülmektedir. Öğretmen ve öğrenci sayılarındaki artışta paralellik

görülmektedir. Bu sayıdaki genç nüfusun okullarda olması hem ilköğretimin hem de ilköğretim okulu yönetiminin işlevini ve önemini artırmaktadır. Sistemin çıktılarının toplumun girdileri olması dolayısıyla toplumu etkilemesi ilköğretimi işlevsel kılan en önemli etkenlerden biri olmaktadır. Rakamlara bakıldığında ilköğretimin, eğitim sisteminin temelini oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de eğitim üzerinde düşünürken ilköğretimden başlanarak düşünülmelidir (Çağlar, 1999: 1). İlköğretim kurumlarını amaçlarına ulaştıracak politikaların saptanmasında da bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Göz önünde bulundurulması gereken konulardan bir tanesi de bu kurumların buldukları yerleşim yerlerine göre (il/ilçe merkezi, kasaba, köy) durumlarının farklılık arz edebileceğidir. Çünkü her ilköğretim okulu kendine has farklılıklar gösterebileceğidir. Farklı sosyo-ekonomik çevre, farklı eğitim çevresi gibi. Bu farklılıklar beraberinde farklı sorunları da getirmektedir. Bu farklılıkların bilinerek politika üretilmesi, okulları amacına ulaşmasında yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Bu farklılıkları ortaya koyabilecek bir yöntem mevcut durumu tüm yönleriyle ortaya koyan SWOT analizidir.

1.2.Swot(Gzft) Analizi

SWOT kısaltılması, örgütün güçlü yönleri (Strenghts), zayıf yönleri (Weaknesses), fırsatları (Opportunites) ve olası tehditleri (Threats) sözcüklerinin İngilizce karşılıklarının baş harflerinden oluşmuştur. Dış çevre analizi ile saptanan, sektörde beliren olanaklar ve tehditlerin iç çevre analizinde saptanan örgütün kuvvetli ve iyileştirmeye açık yönleri ile karşılaştırılmasıdır (Bryson, 1995; 127). Değerlendirme süresinde elde edilen veriler stratejilerin oluşturulmasına olanak verir (Rue ve Byars, 1995; 173). Aşağıda SWOT analizinin öğeleri olan güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditlere ilişkin ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır.

Güçlü Yönler: Örgütlerin herhangi bir konuda rakiplerine göre daha etkili ve verimli olması durumudur. Çevreden gelen olanaklar, örgütlerin kaynak ve kapasitesinin yeterli olması durumunda değerlendirilebilecek bir gelişmedir. Bu nedenle örgütler bir gelişmeyle karşılaşmadan önce hangi yönlerin üstün olduklarını bilmek ve ona göre stratejiler belirlemek zorundadırlar. Örgütler üstün olduğu yönleri belirleyerek, önce çabalarını yoğunlaştıracağı etkinlik alanlarını belirlemiş olur, daha sonrada rakipleriyle

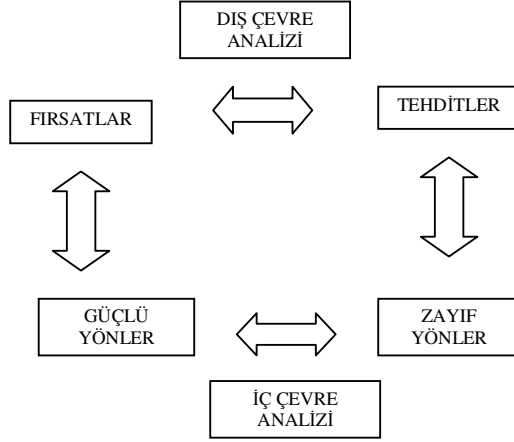
hangi alanlarda mücadele edeceğini açığa çıkarıp rekabet alanını kendisinin belirleyebilmesi avantajını elinde tutar (Schermerhorn, 1996; 167).

Zayıf Yönler: Örgüt için rakiplerine kıyasla daha az verimli ve etkili olması ve rakiplerine göre daha kötü olduğu durumlardır. Zayıf olan örgütler değişime ayak uyduramaz ve zamanında değişikliğe yanıt verip gelişme sağlayamazlarsa, çevrede meydana gelen bu değişiklikler zamanla örgütlerin aleyhine işlemeye başlar. Bu nedenle, bir örgütün üstün taraflarını bilmesi kadar, zayıf taraflarını da bilmesi önemlidir. Çünkü zayıf tarafların ortaya çıkarılması, uzun dönemli stratejiler ve planlar için ciddi güçlük ve sınırlamalara yol açacak sorunların çözülmesine doğru atılan bir adım olacaktır. Rekabetin her sektörde çok keskin bir biçimde yaşandığı 21. yüzyılda zayıflıkların tamamen ortadan kaldırılacağı söylenemez. Ancak örgüt bunların farkında olduğunda, kendisi için zararlı adımları atmaktan ve başaramayacağı işlere girmekten kaçınacaktır (Dinçer, 2002; 147)

Fırsatlar: stratejik planlama açısından incelendiğinde, amaçların başarılmasında çevrenin örgüte sunduğu elverişli koşullardır. Örgütler fırsatları anlamak ve onlardan yararlanabilmek için devamlı olarak çevreyi anlamaya ve öngörmeye çalışmalıdırlar. Fırsatlar farklı biçimlerde örgütlerin karşısına çıkabilir.

Tehditler: Örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmesini zorlaştıran veya olanaksız hale getiren yeni bir durum demektir. Tehdit örgütün başarısını engelleyecek ve onu zarara uğratacak her şeydir. Her örgüt, hayatının her aşamasında üstesinden gelmek zorunda kalacağı kendisine yakın veya uzak birçok olumsuzlukla karşılaşacaktır. Olumsuz gelişmeler örgütler tarafından her zaman izlenmeli ve açığa çıkarılmalıdır (Dinçer, 2002; 143-144)

Şekil 1’de SWOT, iç çevre ve dış çevre analizinin ilişkilendirilmesi yer almaktadır.



Şekil 1. İç Çevre, Dış Çevre ve SWOT Analizi İlişkisi (Kaynak: Dinçer, 2002; 143)

Şekil 1'de görüldüğü gibi, çevre koşulları sürekli meydana gelen değişiklikler nedeniyle örgütleri fırsat veya tehditler ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bunun yanında örgütlerin kendi sahip oldukları kaynak ve becerilere bağlı olarak üstün ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Stratejik planlamanın temel odağı bu öğeler arasındaki ilişkiyi inceleyerek bu ilişkilerden örgüt için üst düzeyde yarar elde etmektir (Dinçer, 2002; 151).

Küreselleşme ile eş zamanlı olarak eğitim sistemlerinin de değişim gerekliliği yadsınamaz. Sistematik değişimi başlatmanın ve devam ettirmenin en geçerli yöntemlerinden biri okulun kuvvetli ve zayıf olduğu yanları ortaya çıkarmak ve bu doğrultuda öncelikleri belirlemektir (Saban, 1999: 395). Eğitim örgütlerinde SWOT analizi kullanılarak yapılacak olan durum saptamalarının, örgütlerin hedeflerini ve stratejilerini belirlemede kolaylıklar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3.Problem Durumu

İlköğretim okul müdürlerinin görev yaptıkları yerleşim yerine göre okullarının SWOT analizi nasıldır?

Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- İlköğretim okullarının güçlü yönleri, müdürlerin görev yaptığı yerleşim yerine (köy-kasaba-il/ilçe merkezi) göre nasıldır?
- İlköğretim okullarının zayıf yönleri, müdürlerin görev yaptığı yerleşim yerine (köy-kasaba-il/ilçe merkezi) göre nasıldır?
- İlköğretim okullarının fırsatları, müdürlerin görev yaptığı yerleşim yerine (köy-kasaba-il/ilçe merkezi) göre nasıldır?

- İlköğretim okullarına yönelik tehditler, müdürlerin görev yaptığı yerleşim yerine (köy-kasaba-il/ilçe merkezi) göre nasıldır?

1.4. Araştırmanın Amacı

İlköğretim okullarında okul müdürlerinin okullarını tanımaları, onların yönetim işlerine büyük kolaylık sağlayabilecek ve süreci daha iyi yönetebileceklerdir. Tanıma yollarından birisi de okulu içten ve dıştan tanıma olanağı veren SWOT analizidir. Bu araştırmada, müdürlere göre ilköğretim okullarının mevcut durumu tüm yönleriyle ortaya konmaktadır. Araştırmanın amacı, uygulamada ki ilköğretim okul müdürlerinin görüşleri SWOT analizi ile elde etmek ve ilköğretim okulları hakkında sonuçlar çıkarmaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli,

Araştırma nitel bir çalışmadır. Okul müdürlerinin görüşleri içerik analizi yapılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Tokat, Amasya, Çorum illerinde görev yapan ilköğretim okulu müdürlerinin tamamını kapsamaktadır. Evrenin tamamı üzerinde çalışılmıştır.

Tablo 1. Araştırma kapsamında görüşlerine başvuru alan ilköğretim okul müdürleri tablosu

İller	İl/İlçe	%	Kasaba, Köy	%	Toplam
Amasya	47	46	56	54	103
Çorum	91	53	79	47	170
Tokat	119	48	125	52	244
Toplam	257	49	260	51	517

Tablo 1’de müstakil ilköğretim (1-8.sınıflar) okul müdürlerinin sayısal verileri verilmektedir. Buna göre il/ilçe merkezinde çalışan okul müdürleri ile kasaba ve köylerde çalışan okul müdürleri sayılarının 257 il/ilçe merkezi; 260’da kasaba köy; toplamda 517 okul müdürü ve yerleşim yeri açısından sayıca birbirine yakın olduğu görülmektedir.

2.3. Verilerin Toplanması ve değerlendirilmesi

Yıldırım (2007)’in yapmış olduğu İlköğretim okul müdürlerinin öğrenme stilleri araştırmasına okul müdürlerinin baskın öğrenme stili 1. sırada “yerleştiren,(uyumsuz), 2. baskın öğrenme stili de “ayrıştıran” olarak

bulunmuştur. Her iki öğrenme stiline sahip bireylerin öğrenme yolu; “yaparak” öğrenmeyi tercih etmeleridir. Bu araştırmanın da sonucuna bağlı olarak OYGEP projesinde SWOT analizi, ilköğretim okulu müdürlerinin aktif olduğu bir etkinlik planlanarak yapılmıştır.

Araştırmanın verileri, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü ilköğretim müdürlerine yönelik olarak OYGEP (Okul Yönetimini Geliştirme Projesi) kapsamında Amasya, Çorum, Tokat illerinde bulunan toplam 517 müdürden toplanmıştır. Verilerin toplanması esnasında aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır;

Araştırmacı tarafından ilköğretim okul müdürlerine;

- SWOT analizi hakkında bilgilendirme semineri verilmiştir. Seminer esnasında;

- Okul müdürleri okullarının bulunduğu yerleşim yerlerine (il/ilçe merkezi, kasaba, köy) göre gruplandırılmıştır. Buna göre, her üç ilde toplam 25 grup, il/ilçe merkezinde bulunan okul müdürü, 25 grup ta köy-kasabada bulunan okul müdürü oluşturulmuştur.

- Her grupta başkan seçilmiştir. Topluca SWOT analizi uygulaması yapılmıştır.

- Gruplar belirli süreyle önce görev yaptığı okulların güçlü yönlerini, sonra zayıf yönlerini, sonra okullarının fırsatlarını ve okullarına yönelik tehditleri büyük bir kartona yazarak diğer meslektaşlarıyla paylaşmışlar ve tartışmışlardır.

Araştırmada ilköğretim okulu müdürlerinin yazılı olarak okullarının güçlü, zayıf yanları, fırsatları ve tehditlerine ilişkin kendi özgün ifadelerine başvurulmuştur. Elde edilen sonuçlar, içerik analizi doğrultusunda, kategorileştirilmiş ve analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. İlköğretim okul müdürlerine göre okulların güçlü yönleri

a. İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların güçlü yönleri;

SWOT analizinde kurumun güçlü yönleri, kuruma içsel ayna tutmadır. İl/ilçe, kasaba, köyde görev yapan ilköğretim okul müdürleri aynı gruplarda yer alarak kurumlarının güçlü yönlerini belirtmişlerdir. Buna göre il/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarının güçlü yanlarının frekans, yüzde tablosu aşağıda verilmektedir.

Tablo 2. İl/ilçede bulunan ilköğretim okullarının güçlü yönleri tablosu

	İl/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarının güçlü yönleri	Grup sayısı/ n	f	%
1	Eğitim materyallerinin yeterince olması	25	15	60
2	Öğrenci ihtiyaçlarının karşılanması	25	14	56
3	Rehber öğretmenlerin oluşu	25	13	51
4	Fiziki yapının yeterli olması	25	12	49
5	Okul -Aile birliğinin aktif çalışması	25	12	49
6	Öğrenci devamsızlığının az olması	25	11	44
7	Öğretmenlerin mesleki yönden tecrübeli oluşu	25	10	40

Tablo 2 incelendiğinde; il/ilçe okul müdürlerine göre frekansı yüksek olan okullarının güçlü yönlerine bakıldığında; malzeme konusunda eksiklerinin olmaması; rehber öğretmenlerin oluşu; tecrübeli öğretmenlere sahip olmaları; okul-aile birliğinin kendilerine yardımcı olması; öğrenci devamsızlığının az olması konularında okullarını güçlü görmektedirler. Okul müdürlerinin % 60'ı eğitim materyalleri yönünden eksiklerinin olmadığını ifade etmektedirler.

b) Kasaba ve köyde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların güçlü yönleri; Kasaba ve köyde görev yapan ilköğretim okul müdürleri aynı gruplarda yer alarak kurumlarının güçlü yönlerini belirtmişlerdir. Buna göre kasaba ve köylerde bulunan ilköğretim okullarının güçlü yanlarının frekans, yüzde tablosu aşağıda verilmektedir.

Tablo 3. Kasaba ve köylerde bulunan ilköğr. okullarının güçlü yönleri tablosu

No	Kasaba ve köylerde bulunan ilköğretim okullarının güçlü yönleri	Grup n	f	%
1	Eğitim personelinin genç olması	25	23	92
2	Sınıflarda öğrenci sayılarının düşük olması	25	22	88
3	Öğrenciler arası disiplin olaylarının azlığı	25	18	72
4	Personel arası uyum	25	15	60
5	Bahçenin çok geniş olması	25	13	51
6	Branş sınıfı uygulamaları	25	10	40
7	Merkeze yakın olması	25	8	32

Tablo 3 incelendiğinde; kasaba ve köylerde görev yapan okul müdürlerine göre frekansı yüksek olan okulların güçlü yönlerine bakıldığında; Okul müdürlerinin % 92'si "eğitim personelinin genç olması" okulları için en büyük güç görmektedirler. Sınıflarda öğrenci sayısının azlığını % 88 ile ikinci

büyük güç görürlerken, merkeze yakın olmayı % 32 ile en az güçlü yön olarak görmektedirler. Ayrıca, bahçenin çok geniş olması, personel arası uyum, branş sınıfı uygulamaları, öğrenciler arası disiplin olaylarının azlığı kasaba ve köylerde bulunan okulların diğer güçlü yönleridir.

3.2. İlköğretim okul müdürlerine göre okulların zayıf yönleri

SWOT analizinde kurumun zayıf yönleri, kuruma içsel olarak güçsüz ve eksik yönlerinin ifadesidir. İl/ilçe, kasaba, köyde görev yapan ilköğretim okul müdürleri aynı gruplarda yer alarak kurumlarının zayıf yönlerini belirtmişlerdir. Buna göre il/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarının zayıf yönlerinin frekans, yüzde tablosu aşağıda verilmektedir.

a) İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların zayıf yönleri;

Tablo 4. İl/ilçe merkezinde bulunan okul müdürlerine göre okulların zayıf yönleri

No	İl/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarının zayıf yönleri	Grup n	f	%
1	Sınıf mevcutlarının kalabalık olması	25	18	72
2	Okul bahçesinin yetersiz olması	25	17	68
3	Öğretmenler arası iletişim azlığı	25	14	56
4	Emekliliğim cebimde mantığında çalışan öğretmenler	25	13	51
5	Sağlık ve ilk yardım birimlerinin olmaması	25	11	44
6	İkili öğretim yapılması	25	8	32

Tablo 4 incelendiğinde; il ve ilçe merkezinde görev yapan okul müdürlerine göre frekansı yüksek olan okulların zayıf yönlerine bakıldığında; Okul müdürlerinin % 72'si "Sınıf mevcutlarının kalabalık olması" okulları için en büyük zayıflık olarak görmektedirler. İkili öğretim yapılması % 32 ile en az zayıflık olarak görülmektedir. Ayrıca, okul bahçesinin yetersiz olması, öğretmenler arası iletişim azlığı, sağlık ve ilk yardım birimlerinin olmaması, sağlık ve ilk yardım birimlerinin olmaması, emekliliğim cebimde mantığında çalışan öğretmenler, il/ilçe merkezlerinde bulunan okulların zayıf yönleri olarak görülmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere il/ilçe merkezlerinde bulunan okullarda zayıflıkları, kentli olma sorunlarına ve personel sorunu üzerinde odaklanmaktadır. Kentsel sorun olarak planlama eksikliğiyle; personel sorunu dai/ilçe merkezlerinde bulunan öğretmenlerin kıdemce fazla olması dolayısıyla meslekte tükenmişlikle açıklanabilir.

b) Kasaba ve köyde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların zayıf yönleri;

Kasaba ve köyde görev yapan ilköğretim okul müdürleri aynı gruplarda yer alarak kurumlarının zayıf yönlerini belirtmişlerdir. Buna göre kasaba ve köyde bulunan ilköğretim okullarının zayıf yönlerinin frekans, yüzde tablosu aşağıda verilmektedir.

Tablo 5. Kasaba ve köyde bulunan okul müdürlerine göre okulların zayıf yönleri

No	Kasaba ve köyde bulunan ilköğretim okullarının zayıf yönleri	Grup n	f	%
1	Birleştirilmiş sınıflardan gelen öğrencilerin yetersizliği (hem zayıf yön, hem tehdit)	25	24	96
2	Öğretmen akışının fazla olması	25	23	92
3	Veli toplantılarına katılım azlığı	25	22	88
4	Çok amaçlı salonun olmayışı	25	22	88
5	Okul bahçesinin toprak zemin olması	25	20	80
6	Materyal eksikliği	25	19	76
7	Çevre düzenlemesinin yapılamayışı	25	15	60
8	Binaların bakımsızlığı	25	15	60
9	Kütüphanede kitap yetersizliği	25	14	56
10	Okulda yeterli personelin bulunmaması	25	11	44
11	Birleştirilmiş sınıflar	25	11	44
12	Tek idarecinin bulunması	25	9	36

Tablo 5 incelendiğinde; kasaba ve köylerde görev yapan okul müdürlerine göre frekansı yüksek olan okulların zayıf yönlerine bakıldığında; Okul müdürlerinin % 96'sı "Birleştirilmiş sınıflardan gelen öğrencilerin yetersizliği (hem zayıf yön, hem tehdit)" okulları için en büyük zayıflık olarak görmektedirler. Öğretmen akışının fazla olması % 92 ile ikinci büyük zayıflık görülmektedir. Ayrıca, tek idarecinin bulunması, okulda yeterli personelin bulunmaması, binaların bakımsızlığı, çevre düzenlemesinin yapılamayışı, materyal eksikliği, kütüphanede kitap yetersizliği, çok amaçlı salonun olmayışı, birleştirilmiş sınıflar, veli toplantılarına katılım azlığı, okul bahçesinin toprak zemin olması kasaba ve köylerde bulunan okulların zayıf yönleri olarak görülmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere kasaba ve köyde bulunan okullarda bulunan zayıflıkları, personel, malzeme, bina, salon, bahçe yetersizlikleri üzerinde odaklanmaktadır. Bunu ülkenin ekonomik yönden az gelişmişliği ile

açıklayabiliriz. Okulların % 80'inin bahçelerinin toprak olduğu görülmektedir. Bu da okullarda yağış zamanlarında temizlik sorunlarına neden olmaktadır. Birleştirilmiş sınıflardan gelen öğrencilerin olması, hem zayıflık olarak hem de tehdit olarak görülmektedir.

c) İl, ilçe, kasaba, köyde görev yapan okul müdürlerinin görüşüne göre ilköğretim okullarının zayıf yönleri

İl, ilçe, kasaba, köyde görev yapan okul müdürlerinin ortak görüşüne göre ilköğretim okullarının zayıf yönleri tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 6. İl, ilçe, kasaba ve köyde bulunan okul müdürlerine göre okulların zayıf yönleri

No	Her üç yerleşim yerine göre ilköğretim okullarının zayıf yönleri	Grup n	f	%
1	1 ve 8. sınıf öğrencisinin aynı tuvaletleri kullanması	50	45	90
2	Öğrencinin hedefsizliği	50	45	90
3	Okul temizliğinin yetersiz oluşu	50	40	80
4	Yenilenen müfredata ilişkin bilgi eksikliği ve önceki alışkanlıklardan vazgeçilememesi		33	66
5	Yardımcı hizmet görevini yerine getirenlerin eğitim yetersizliği	50	30	60

Tablo 6 incelendiğinde, İlköğretim okullarının tamamında ortak olarak görülen zayıf yönler; 1. sınıf öğrencisiyle 8. sınıf öğrencisinin aynı bahçeyi ve tuvaletleri kullanması, öğrenci hedefsizliği, yenilenen müfredata ilişkin bilgi eksikliği ve önceki alışkanlıklardan vazgeçilememesi, okul temizliğini ve yardımcı hizmetleri yürütenlerin eğitim yetersizliğini görmektedirler. Öğrenci hedefsizliği okulun hem zayıflık hem de tehdit olarak dolayısıyla hem içsel olarak hem de dışsal olarak etkilediği görülmektedir. Bu durum, öğrenci hedefsizliğinin, öğrencinin akademik başarısını etkilemesiyle açıklanabilir.

3. 3. İlköğretim okul müdürlerine göre okulların fırsatları

SWOT analizinde kurumun fırsatları, kurumun dışsal güçlü yönleridir. İl/ilçe merkezinde, kasaba, köyde görev yapan ilköğretim okul müdürleri aynı gruplarda yer alarak kurumlarının fırsatlarını belirtmişlerdir. Buna göre il/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarının fırsatlarının frekans, yüzde tablosu aşağıda verilmektedir.

a) İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların fırsatları;

Tablo 7. İl/ilçe merkezinde bulunan okul müdürlerine göre okulların fırsatları

No	İl/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarının fırsatları	Grup n	f	%
1	Merkezde olması	25	25	100
2	Kültürel etkinlikler için olanak bulunması	25	22	88
3	Kadro yeterliliği	25	20	80
4	Kütüphane ve kitapçılarının bulunması	25	20	80
5	Üst yönetime yakın olma	25	20	80
6	Velinin eğitim seviyesinin yüksek olması	25	15	60
7	Ekonomik durumu iyi velilerin olması	25	14	56

Tablo 7'ye göre il/ilçe merkezinde bulunan müdürler, okullarının merkezde bulunmasını en önemli fırsat olarak görmektedirler. Ayrıca, kadro yeterliliği, velinin eğitim seviyesinin yüksek olması, ekonomik durumu iyi velilerin olması, kütüphane ve kitapçılarının bulunması, üst yönetime yakın olma, kültürel etkinlikler için olanak bulunmasını okulları için fırsat olarak görmektedirler. Tablo 7 de görüldüğü üzere il/ilçe merkezinde bulunan okul müdürlerini yaşadıkları yeri ve olanaklarını kendilerini fırsat olarak görmektedirler.

b) Kasaba ve köyde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların fırsatları;

Tablo 8. Kasaba ve köyde bulunan okul müdürlerine göre okulların fırsatları

No	Kasaba ve köyde bulunan ilköğretim okullarının fırsatları	Grup n	f	%
1	Personelin genç olması	25	22	88
2	Geniş bahçeye sahip olunması	25	15	60
3	Belediyelerin okula yardımcı olmaları	25	11	44
4	YİBO ödenekleri (YİBO'lar için)	25	7	28

Tablo 8'e göre kasaba ve köyde bulunan müdürler, okullarında bulunan personelin genç olmasını kendileri için hem fırsat hem de güçlü yön olarak görmektedirler. Ayrıca, okul bahçesinin geniş olmasını, YİBO'lar için ödenek olmasını, belediyelerin okula yardımcı olmalarını kendileri için fırsat olarak görmektedirler.

c) Her üç yerleşim yerinde de görev yapan okul müdürlerine göre **ilköğretim okullarının fırsat olarak gördükleri konu;** “Okullarda bilgi teknoloji sınıflarının olması” dır. Okullardaki bilgi teknoloji sınıflarının halka açılması ve eğitim çalışanları da bu sınıflardan yararlanmaları okul müdürlerinin böyle düşünmelerine neden olabilir.

3.4.1. İlköğretim okul müdürlerine göre okullara yönelik tehditler

SWOT analizinde kuruma yönelik tehditler, kurumun dışsal olarak zayıf yönleridir. İl/ilçe, kasaba, köyde görev yapan ilköğretim okul müdürleri aynı gruplarda yer alarak kurumlarının zayıf yönlerini belirtmişlerdir. Buna göre il/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarının zayıf yönlerinin frekans, yüzde tablosu aşağıda verilmektedir.

a) İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler;

Tablo 9. İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler;

No	İl/ilçe merkezlerinde bulunan ilköğretim okullarına yönelik tehditler	Grup n	f	%
1	İşsiz üniversite mezununun çok olması	25	24	96
2	Okul yollarının tehlikesi	25	22	88
3	Trafik sorunları.	25	18	72
4	İnternet kafelerin amacına uygun kullanılmayışı	25	16	64
5	Öğrenciler arasında kavgalar	25	14	56
6	Velinin müdahaleci olması	25	13	51
7	Kantinlerde veya dışarıda satılan kalitesiz gıdalar.	25	13	51
8	Gürültü	25	13	51
9	Velilerin öğretmen ve sınıf tercihleri nedeniyle okul ikliminin bozulması	25	12	49
10	Okul binalarının depreme karşı dayanıksız olması	25	12	49
11	Okul güvenliği	25	10	40
12	İkili öğretim	25	7	28
13	Parçalanmış aile çocuklarının olması	25	6	24

Tablo 9'a göre il/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditlerin başında % 96 ile “işsiz üniversite mezununun çok olması” gelmektedir. Bu durum, eğitilmiş insanların işsiz

kalmasının öğrenciler üzerindeki olumsuz motivasyonu ile açıklanabilir. Okul müdürlerine göre diğer önemli bir tehdit % 88 ile “okul yollarının tehlikesi” gelmektedir. Ayrıca okul müdürleri, velinin müdahaleci olması, okulun şehrin içinde olması dolayısıyla yol, araba sorunları, internet kafelerin amacına uygun kullanılmayışı, öğrenciler arasında kavgalar, okul güvenliği, velilerin öğretmen ve sınıf tercihleri nedeniyle okul ikliminin bozulması, gürültü, ikili öğretim, parçalanmış aile çocuklarının olması, okul kantinlerinde veya dışarıda satılan kalitesiz gıdalar, okul binalarının depreme karşı dayanıksız olması konularını okullara yönelik tehditler olarak görmektedirler. Tehditler incelendiğinde, zayıflıklarda olduğu gibi kentsel sorunlar, veli boyutu, öğrenciler arası sorunlar olarak görülmektedir. Bu durum, stratejik planlama ve toplumun eğitim seviyesiyle açıklanabilir.

b) Kasaba ve köylerde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler;

Tablo 10. Kasaba ve köylerde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler;

No	Kasaba ve köylerde bulunan ilköğretim okullarına yönelik tehditler	Grup n	f	%
1	Velinin eğitime ilgisiz kalması	25	23	92
2	Öğrencilere model olacak insanların az olması	25	22	88
3	Göç	25	22	88
4	Taşıma sistemi	25	20	80
5	İyi (başarılı) öğrencilerin şehir merkezine taşınması	25	18	72
6	Çevresel şartlara bağlı öğrenci devamsızlığı	25	16	64
7	Kız öğrencilerin ilköğretimden sonra ortaöğretime gönderilmeyişi	25	12	49
8	Birleştirilmiş sınıflardan gelen öğrencilerin yetersizliği)(hem zayıf yön, hem tehdit)	25	11	44
9	İnternet bağlantısında sorunlar yaşanması	25	8	32
10	Farklı mezhebe sahip öğrenciler arasında gerginlik	25	5	20

Tablo 10’da göre kasaba ve köyde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditlerin başında % 92 ile “Velinin eğitime ilgisiz kalması” gelmektedir. Bu durum, velinin eğitim seviyesi ile açıklanabilir. İkinci sırada, % 88 ile “öğrencilere model olacak insanların az olması” gelmektedir. Bu durum, eğitilmiş bireylerin köyde veya kasabada kalmaması ile

açıklanabilir. Diğer aynı oranda tehdit olarak “göç” görülmektedir. Müdürlerin böyle düşünmesi, sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı bölge büyük şehirlere büyük oranda göç vermesi dolayısıyla okullarda öğrenci sayıları düşmesi ve bazı okulların kapanma durumuna gelmesiyle açıklanabilir. Diğer tehdit olarak algılanan maddeler; “Çevresel şartlara bağlı öğrenci devamsızlığı, İyi (başarılı) öğrencilerin şehir merkezine taşınması, Taşıma sistemi, Birleştirilmiş sınıflardan gelen öğrencilerin yetersizliği, İnternet bağlantısında sorunlar yaşanması, Kız öğrencilerin ilköğretimden sonra ortaöğretime gönderilmeyişi” dir. Genel olarak bakıldığında köy ve kasabada bulunan okul müdürleri, okulun bulunduğu bölgedeki insan kaynağını ve yaşam şartlarını tehdit olarak algılamaktadırlar.

c) İl, ilçe, kasaba, köyde görev yapan okul müdürlerinin ortak görüşüne göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler

Tablo 11. İl, ilçe, kasaba ve köylerde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler;

No	Her üç yerleşim yerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler	Grup n	f	%
1	Öğretmenlerin kendilerini geliştirmemesi	50	50	100
2	Öğrencinin hedefsizliği(hem zayıf yön hem tehdit)		45	90
3	Maddi yetersizlikler	50	44	88
4	Televizyon	50	40	80
5	Okulun her sorununun sadece yönetime bırakılması	50	40	80
6	Gereksiz yazışmalar	50	40	80
7	Eğitim çalışanlarının düşük maaşı	50	40	80
8	Maddi konularda veli ile yönetimin karşı karşıya gelmesi	50	40	80
9	Okul temizliğini yapan personelin çalışmayışı	50	35	70

Tablo 11’de il/ilçe, kasaba, köylerde bulunan okul müdürlerinin ortak görüşüne göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler verilmektedir. Tablo incelendiğinde okul müdürlerinin tamamı “Öğretmenlerin kendilerini geliştirmemesi” ni 1. sırada tehdit olarak düşünmektedirler. Bu durum, genel olarak toplumdaki bireylerin “hayat boyu öğrenme” ve “örgütsel öğrenme” anlayışının eksikliği ile açıklanabilir. Okul müdürlerinin ortak olarak düşündüğü 2. sıradaki tehdit; % 90 ile “Öğrencinin hedefsizliği”dir. Bu konu hem zayıflık hem de tehdit olarak algılanmaktadır. “Okulun maddi

yetersizlikleri” % 88 ile 3. sırada tehdit olarak kabul edilmektedir. Diğer tehdit olarak algılanan noktalar; “Maddi konularda veli ile yönetimin karşı karşıya gelmesi, Eğitim çalışanlarının düşük maaşı, Gereksiz yazışmalar, Okulun her sorununun sadece yönetime bırakılması, Televizyon” dır. Genel olarak bakıldığında tehditler, dışsal kaynaklı tüm kurumları ilgilendiren konular olarak görülmektedir.

Bu araştırmayı, Küçüksüleymenoğlu'nun (2007) yapmış olduğu “İlköğretim Örgütlerinde Stratejik Planlama Süreci” araştırmasının SWOT bulguları desteklemektedir.

4. Sonuçlar

1. İl/ilçe okul müdürlerine göre ilköğretim okullarının güçlü yönleri;

Malzeme konusunda eksiklerinin olmaması, rehber öğretmenlerin olması, tecrübeli öğretmenlere sahip olmaları, okul-aile birliğinin kendilerine yardımcı olması, öğrenci devamsızlığının az olması konularında okullarını güçlü görmekteler.

2. Kasaba ve köylerde görev yapan okul müdürlerine göre okullarının güçlü yönleri;

Eğitim personelinin genç olması, sınıflarda öğrenci sayısının azlığı, merkeze yakın olmak, bahçenin çok geniş olması, personel arası uyum, branş sınıfı uygulamaları, öğrenciler arası disiplin olaylarının azlığı.

3. İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların zayıf yönleri;

Sınıf mevcutlarının kalabalık olması, ikili öğretim yapılması, okul bahçesinin yetersiz olması, öğretmenler arası iletişim azlığı, sağlık ve ilk yardım birimlerinin olmaması, emekliliğim cebimde mantığında çalışan öğretmenler.

4. Kasaba ve köyde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların zayıf yönleri;

Birleştirilmiş sınıflardan gelen öğrencilerin yetersizliği (hem zayıf yön, hem tehdit)”, öğretmen akışının fazla olması, tek idarecinin bulunması, okulda yeterli personelin bulunmaması, binaların bakımsızlığı, çevre düzenlemesinin yapılamayışı, materyal eksikliği, kütüphanede kitap yetersizliği, çok amaçlı salonun olmayışı, birleştirilmiş sınıflar, veli toplantılarına katılım azlığı, okul bahçesinin toprak zemin olması

5. İl, ilçe, kasaba, köyde görev yapan okul müdürlerinin ortak görüşüne göre ilköğretim okullarının zayıf yönleri

Öğrenci hedefsizliği, okulun temizlik yetersizliği, yardımcı hizmetleri yürütenlerin eğitim yetersizliği, 1. sınıf öğrencisiyle 8. sınıf öğrencisinin aynı bahçeyi ve tuvaletleri kullanması, yenilenen müfredata bilgilenme eksikliği ve önceki alışkanlıklardan vazgeçilmemesi.

6.İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların fırsatları;

Okullarının merkezde bulunması, kadro yeterliliği, velinin eğitim seviyesinin yüksek olması, ekonomik durumu iyi velilerin olması, kütüphane ve kitapçılarının bulunması, üst yönetime yakın olma, kültürel etkinlikler için olanak bulunması.

7.Kasaba ve köyde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okulların fırsatları;

Okullarında bulunan personelin genç olması, okul bahçesinin geniş olması, YİBO'lar için ödenek olması, belediyelerin okula yardımcı olmaları

8.Her üç yerleşim yerinde de (il/ilçe, kasaba,köy) görev yapan okul müdürlerine göre “Okullarda bilgi teknoloji sınıflarının olması” ilköğretim okulları için fırsat olarak görülmektedir.

9.İl/ilçe merkezlerinde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler:

İşsiz üniversite mezununun çok olması, okul yollarının tehlikesi, velinin müdahaleci olması, okulun şehrin içinde olması dolayısıyla yol, araba sorunları, internet kafelerin amacına uygun kullanılmayışı, öğrenciler arasında kavgalar, okul güvenliği, velilerin öğretmen ve sınıf tercihleri nedeniyle okul ikliminin bozulması, gürültü, ikili öğretim, parçalanmış aile çocuklarının olması, okul kantinlerinde veya dışarıda satılan kalitesiz gıdalar, okul binalarının depreme karşı dayanıksız olması.

10. Kasaba ve köylerde görev yapan okul müdürlerine göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler;

Velinin eğitime ilgisiz kalması, öğrencilere model olacak insanların az olması, göç, çevresel şartlara bağlı öğrenci devamsızlığı, iyi öğrencilerin şehir merkezine taşınması, taşıma sistemi, birleştirilmiş sınıflardan gelen öğrencilerin yetersizliği, internet bağlantısında sorunlar yaşanması, kız öğrencilerin ilköğretimden sonra ortaöğretime gönderilmeyişi.

11. İl, ilçe, kasaba, köyde görev yapan okul müdürlerinin ortak görüşüne göre ilköğretim okullarına yönelik tehditler

Öğretmenlerin kendilerini geliştirmemesi, öğrencinin hedefsizliği, okulun maddi yetersizlikleri, maddi konularda veli ile yönetimin karşı karşıya gelmesi, eğitim çalışanlarının düşük maaşı, gereksiz yazışmalar, okulun her sorununun sadece yönetime bırakılması, televizyon”

12. Okulların SWOT analizleri okulun bulunduğu yerleşim yerine göre değişmektedir.

5. Öneriler

5.1.Uygulayıcılar İçin Öneriler:

- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim okullarına ilişkin SWOT analizlerini kullanarak politika geliştirebilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim okullarına ilişkin yasa, yönetmelik, genelge, yönerge hazırlarken SWOT analizlerinden yararlanabilir.
- Milli Eğitim Müdürlükleri ilköğretimle ilgili yapacakları çalışmalarda ilköğretim okullarının SWOT analizini dikkate alarak eylem planları hazırlayabilirler.
- İlköğretim okulları için öğrenci sayısına ve yerleşim yerine göre bütçeden ödenek ayrılabilir.
- İlköğretim okullarına atanacak okul müdürlerine okulun bulunduğu yere göre yeterli hale getirecek hizmet-içi eğitim verilebilir.
- İlköğretim okul müdürlerine zayıf noktaları güçlendirecek, tehditlere karşı önlem alabilecek inisiyatifler verilebilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim çalışanlarının mesleki gelişimleri için ulusal, yerel, kurumsal hizmet-içi eğitimi ihtiyaçlara göre planlayarak, içeriğini ve ciddiyetini denetleyebilir.
- İlköğretim okul müdürleri, SWOT analizinde yer alan zayıflıkların güçlendirilmesi ve tehditlere karşı önlemler alınması için yönetimde proje yaklaşımını kullanabilir.
- İlköğretim okul müdürleri, kendi okullarından mezun olmuş, öğrencilere model olabilecek insanları okullarına davet ederek öğrencilerle söyleşi yapabilir.
- İl emniyet müdürlüğü ve okul arasındaki işbirliği yapılarak okul yollarının denetimi yapılabilir.

- Köy ve kasaba ilköğretim okullarının temizliği için öğrenciler okul kapısında ayakkabı değiştirebilir.
- Okul kantinleri için il sağlık müdürlüğü ile ortak çalışmalar yapılabilir.
- Yenilenen program için öğretmene yönelik olarak hizmet-içi eğitim çalışmaları üzerinde yoğunlaşılabilir.

5.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

- İlköğretim okullarının SWOT analizleri yapılsı biçimleri araştırılabilir.
- SWOT analizine uygun denetim çalışması yapılabilir.
- İlköğretim okullarının güçlü yönlerini kullanabilme ve fırsatlarını değerlendirebilme düzeyleri araştırılabilir.

Kaynakça

- Arı A. (2002). İlköğretim Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Normal, Taşımali ve Yatılı İlköğretim Okullarının Karşılaştırılması). **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı;153-154.
- Arslan, M. (1995). Türkiye de Cumhuriyetten Günümüze İlköğretimde Program Geliştirme Çalışmaları , **Çağdaş Eğitim Dergisi**, Sayı:209.
- Bryson J (1995). **Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations**. Revised Edition. Sanfransisco: Jossey Publishers,.
- Çağlar A. (1999). **75. Yılında Cumhuriyet'in İlköğretim Birikimi"**; **75 Yılda Eğitim**; Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Diñer, Ö. (1998). **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**. İstanbul: Beta Yayınları,
- Diñer, Ö. (2002). **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**. Altıncı Basım. İstanbul: Beta Yayınları,
- Erdem A. (2005). İlköğretimimizin Gelişimi ve Bugün Gelinek Nokta. **Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi**. Haziran, Cilt 5, Sayı 2.
http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_organ_egitim_2006_2007.pdf.
- Küçüksüleymanoğlu R. (2004). **İlköğretim Okullarında Stratejik Planlama Çalışması**. Bursa İli Canaydın İlköğretim Okulu Örneği. Anadolu Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Rosovski H. (1990). **Üniversite**. Çev: Süreyya Ersoy. Tubitak Yayınları.14.Basım.
- RUE D.Ve BYARS D. (1995). **Management Skills and Application**. Seventh Edition. Richard Irwin Inc.
- Saban, A. (1999). "Öğrenen Okulda SistematiK Değişim," **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi** . 5-19: 393-409,
- Schermerhorn, J. (1996). **Management**, Fifth Editon. New York: John Wiley & Sons Inc,
- Senemoğlu, N.Ve Çelik, K. (2000); **"İlköğretimde Sayısal Gelişmeler ve 2000'li Yıllarda Nitelik Geliştirme"**; Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Burdur.
- Yıldırım N. (2007). **İlköğretim Okulu Müdürlerinin Öğrenme Stilleri İle Yeterlikleri Arasındaki İlişki**. İnönü Üniversitesi. Yayınlanmamış Doktora tezi.

Arif Melikov Yapıtları Türkiye Sahnesinde

Lale HÜSEYNOVA^a

Özet

Bu çalışmanın amacı ünlü Azerbaycan besteci Arif Melikov'un yapıtlarını, onun müzik dünyasında yaptığı işleri, Türkiye ile kültürel ilişkilerini değerlendirip sunmaktır. Araştırmada Arif Melikov'un birçok yapıtının Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Bilkent Orkestrası, İstanbul Senfoni Orkestrası eşliğinde defalarca seslendirilmesinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda çalışmada besteci Arif Melikov'un Türkiye'nin kültür hayatının ünlü isimlerinden olan Nazım Hikmet, Adnan Saygun, Nevit Kodallı, Gürer Aykal gibi şahıslarla ortaya çıkan kültürel ilişkiler ve yapılan çalışmalar anlatılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kültürel ilişkiler, konser, müzik, besteci.

Arif Melikov Collections in Turkey Stage

Abstract

The main intend of the study is to analyze the Cultural relations of Azerbaijan and Turkey. In the present work it is pointed out that the knowledgeable relationship and intellectual accomplishments between Arif Melikov, Nazım Hikmet, Adnan Saygun, Nevit Kodallı and Gürer Aykal, who are famous composers and the peoples in the cultural live of Turkey and Azerbaijan. The cultural interactions are manifested by the performance of composer Arif Melikov in the Ankara Orkestra, Bilkent Orkestra, İstanbul Senfoni Orkestra.

Keywords: Cultural relations, concert, music, composer.

Giriş

Müzik, insan hayatının ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçasıdır. Müziğin mekânı, dili yoktur. Yüzyıllardan beri, müzik büyük bir gelişme sonucunda çok yüksek bir noktaya ulaşmıştır. Sürekli gelişmiş, tek seslilikten çok sesliliğe kadar uzun bir yoldan geçmiştir. Bu gelişme içerisinde müzik aletlerinin yetkinleşmesi, telli-yaylı, üflemeli, vurmali ve başka türlerin ortaya çıkması şeklinde olmuştur. Artık ilerleyen zamanlarda bu "müzik ekibi" şimdiki orkestraların oluşmasına temel olmuştur. Aynı zamanda müzik bu aletleri beste yapmak amacıyla da kullanmıştır. Doğal olarak, bu ortamda müzik besteleme, beste çalışmaları, müziğe sadece çalgı ile değil, aynı zamanda besteleme amacıyla katkıda bulunmuştur. Büyük bir gelişme yolunda müzik ülkelerin

^a Yrd.Doç.Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tokat.

sınırlarını aşarak, uluslararası kültürel ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu doğrultuda müzik evrensel bir dil olma özelliğine de sahip olmuştur.

Kendi tarihi gelişimi boyunca Azerbaycan, müzik folklorunun başlangıç form ve türlerinden sözlü görenekli profesyonel müziğinden başlayarak, bestecilik yapıtlarına kadar zengin, verimli sanat yolu geçerek, değerli örnekler yaratmıştır. (Lalə Həsənova, 2002) Azerbaycan klasik müziğinin kurucusu Üzeyir Bey Hacıbəyov ile başlayan bestecilik okulu M.Magomayev, S.Hacıbəyov, Niyazi, G.Garayev, F.Amirov, A.Melikov, H.Mirzəzadə, A.Alizadə, M.Mirzəyev, T.Bakıhanov, N.Alıverdiyev, R.Hacıyev, Z.Bağirov, T.Guliyev ve bu gibi ünlü bestecilerin kişiliğinde büyük zirvelere yükselmiştir. (Виноградов В.,1938)

Azerbaycan bestecilerinin her birinin kendine ait kişisel üslupları vardır. Yarattıkları eserler hem teknik özellikleri, hem melodik özellikleri, hem armoni, müzik biçimi ve formu, hem de icra tarzı ile seçilen yüksek düzeyli yapıtlardır. (Азербайджанская Музыка ,1961) Aynı tarihi devirde çeşitli araştırmacılar tarafından Azerbaycan müziğinin özellikleri defalarca incelenmiştir. Çok eski tarihe sahip olan Azerbaycan müziğinin esasını muğamlar, yani makamlar oluşturuyor. Azerbaycan bestecileri bu derin ve felsefi müziğin kökleri üstünde yalnız Azerbaycan'da değil, dünyada tanınacak ve sevilcek kadar eserlerini oluşturmuşlardır.(Azərbycan Musiqisi, Tarix və Müasir Dövr, 1994)

Üzeyir Hacıbəyov birçok kitabında Azerbaycan halk müziğini, onun özelliklerini, ayrıca Azerbaycan müzik sanatını çok geniş ve etraflı şekilde yazmıştır. Onun hem Azerbaycan, hem de Rus dillerinde basılmış olan kitapları bunu onaylıyor. (Hacıbəyov Ü., 1985; Гаджибеков У., 1966)

Bizim bu günkü araştırmamızın en büyük nedeni ünlü besteci Arif Melikov'un bu sene 75. doğum yılının kutlanması ile ilgilidir. Bu tarihle ilgili Azerbaycan'da ve Türkiye'de muhteşem konser programları düşünülmüştür. Fakat ilk açılış Kazakistan'ın başkenti Almatı'da yapılmıştır. 3 Ekim 2008 tarihinde Abay adına Kazakistan Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu Arif Melikov'un 75. doğum yılında 2008–2009 açılış mevsimini bestecinin meşhur “ Muhabbet Efsanesi” balesinin sahnelenişi ile başlamıştır. Ayrıca bu açılıшта Kazakistan Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu'nun 75. mevsimi de kutlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, ünlü Azerbaycan bestecilerinden biri olan Arif Melikov'un yapıtlarını araştırmak ve onun Azerbaycan –Türkiye kültürel ilişkileri konusunda yaptığı çalışmalarını anlatmaktır. A.Melikov'un dünyaca ünlü eserlerinin Türkiye'deki muhteşem konser sahnelerinde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Bilkent Orkestrası, İstanbul Senfoni Orkestrası tarafından seslendirilmelerinden bahsedilecektir. Melikov'un eserleri defalarca dünya sahnelerinde yer almıştır. Türkiye sahnelerinde bestecinin yapıtlarının yer almasının bir özelliği vardır. Bu iki kardeş devletin karşılıklı kültürel ilişkileri kuvvetli bir etmendir. Melikov meşhur “ Muhabbet Efsanesi” balesini yazarken, Nazım Hikmet'e başvurması buna güzel bir kanıttır. Bu bale, dünya sahnelerinde inanılmaz başarılarla sahip olmuştur. Defalarca farklı farklı ülkelerde gösterileri olan bu bale, dünya bale sanatı hazinesinde kendine layık bir yer bulmuş nadir incilerinden biri sayılır.(N.Ələkbərova, 1993)

Arif Melikov'un Türkiye ile kültürel ilişkileri “Muhabbet Efsanesi” balesinden de önce vardı.1978 senesinde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası bestecinin İkinci senfonisini (“ Metamorfozlar”) seslendirmişti ve şef Gürer Aykal idi. Bilkent Orkestrası eşliğinde flüt ve senfoni orkestra için Konçertino solist Şafika Kutluer tarafından seslendirilmiştir.



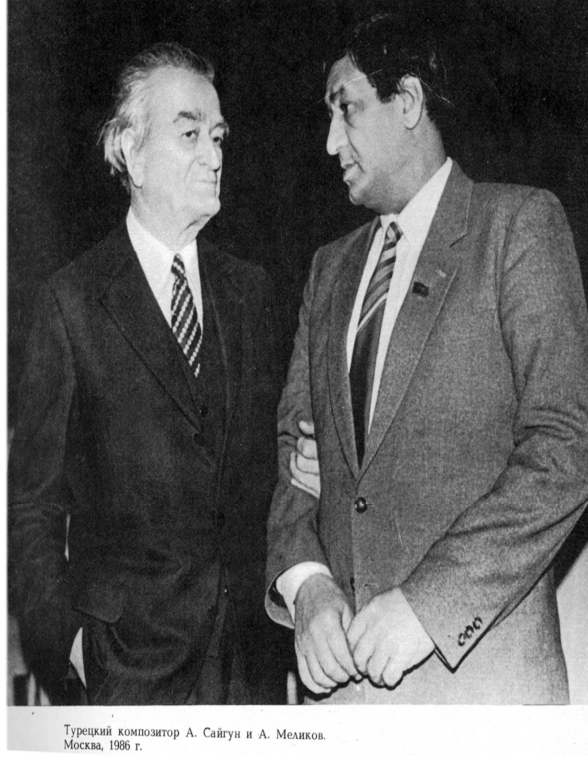
Türk dirijoru G.Aykal A.Melikovun II simfoniyasının ifasından sonra. Ankara.

Турецкий дирижер Г.Айкал после исполнения II симфонии А.Меликова. Анкара.

Turkish conductor G.Aykal after the performance of the Second Symphony of A.Melikov. Ankara.

Resim 1. Türk şefi G.Aykal A Melikov'un ikinci senfonisinin seslendirilmesinden sonra. Ankara

Arif Melikov kendi eserleri hakkında ünlü Türk bestecisi Ahmet Adnan Saygun'un şöyle dediğini söylemiştir : “Ben, Melikovun birçok eserlerini duymuşumdur. Burada ben çok şey gördüm... Arif Melikov'un müziğinde evrenselliğe yönelme, humanist yönler var. Ben Arif Melikov'u bir kardeş gibi seviyorum”^b.



Resim 2. Türk bestecisi A.Saygun ve A.Melikov Moskova, 1986

Ünlü Azerbaycan şefi Rauf Abdullayev'in İstanbul'daki konserlerinde Arif Melikov'un Senfoni Poemleri çalınmıştır.

^b L.Hüseynova'nın A.Melikov'la sohbetinden



*Türkiyədə A.Məlikovun
VII simfoniyanın ilk premyerası.
Müəllifin şərəfinə tikilən zalda.
Ankara. 1995.*

*Премьера VII симфонии
А.Меликова в Турции.
В зале выстроенном в честь
автора. Анкара. 1995.*

*Premiere of the Seventh Symphony
by A.Melikov in Turkey. At the hall
built to the honour of the author.
Ankara. 1995.*

Resim 3. Türkiye’de A.Melikov’un 7. senfonisinin prömiyeri. Bestecinin şerefine yapılan salonda. Ankara. 1995

Arif Melikovun 7. senfonisinin partitürü Türkiye’de yeniden basılmıştır. Yeni basılmış partitür “Faksimile”dir. Partitür içindekilerin bestecinin kendi el yazısı ile basılmıştır. 7. senfoni’nin prömiyeri, yapılmış olan en büyük işlerden biri sayılabilir. Senfoni İhsan Doğramacı’nın siparişi ile 1995 senesinde yazılmış ve ilk gösterisi de o zaman yapılmıştır. Bilkent Üniversitesi arsasında İ.Doğramacı’nın bir konser salonu vardır. O “ Eğer senfoni bestelense Arif Melikov’un şerefine bir tane daha konser salonu diktireceğim” demiştir. Öyle de oldu. Senfoni de yazılmış, konser salonu da yapılmıştır. Partitür Türkiye’de basıldı. Partitürün bir nüshasının üzerinde A.Melikovun sözleri yazılmıştır : “Şu senfoni İ.Doğramacı’ya ithaf ediyorum”. Şef Rauf Abdullayev idi.



*A.Məlikov, İ.Doğramacı və
A.Abdullayev VII simfoniyanın prem-
yerəsindən sonra. Ankara. 1995.*

*А.Меликов, И.Дограмачи,
Р.Абдуллаев после премьеры VII
симфонии. Анкара. 1995.*

*A.Melikov, I.Dogramachi,
R.Abdullayev after the premiere of
the Seventh Symphony.
Ankara. 1995.*

Resim 4. A.Melikov, İ.Doğramacı ve A.Abdullayev 7. senfoninin prömiyerinden sonra. Ankara. 1995.

Resim 4'deki konser Arif Melikov yapıtlarına ait bir konserdir. Önce Nazım Hikmetin sözlerine yazılmış olan romanslar, "Muhabbet Efsanesi" balesinden parçalar, daha sonra ise 7.senfoninin ilk gösterisi olmuştur.



*İ.Doğramacı və A.Məlikov VII simfoniyanın
premyerasından sonra. Ankara. 1995.*

*И.Дограмачи и А.Меликов после премьеры
VII симфонии. Анкара. 1995.*

*I.Dogramachi and A.Melikov after the premiere
of the Seventh Symphony. Ankara. 1995.*

Resim 5. İ Doğramacı ve A.Melikov 7. senfoninin prömiyerinden sonra.Ankara. 1995

Arif Melikov, İhsan Doğramacı'nın ne kadar büyük işler yaptığından bahsediyor. "Kişiler vardır ki, ormanları mahveder, silah fabrikaları yapar. İ.Doğramacı ise üniversiteler, kütüphaneler, konser salonları yaptırmıştır. Birinci muhteşem konser salonunu İ.Doğramacı zamanında meşhur Alman bestecisi Kayzer Richard Vagner'in şerefine yaptırmıştır. İkinci konser salonunu ise benim şerefime. Dünya müziği tarihinde bestecinin şerefine konser salonunun yapılması ikinci haldir. O da ikinci bana nasip oldu"^c.

^c L.Hüseynova'nın besteci ile sohbetinden

15 Ocak 1995

Sayın Prof. İhsan Doğramacı
Bilkent Üniversitesi Müttevelli
Heyet Başkanı Ankara

Aziz İhsan Beyefendi,

1994 yılının Eylül ayında bir senfoni yazmayı bana teklif ettiniz. Ve dediniz ki, "Bu senfoninin çalınması için size bir konser salonu yapacağım". Bu başa bir fantazi gibi geldi. O zamanlar, hatırladığım kadarıyla konser salonunun yerinde otlar vardı. Yine hafızamda kaldığı kadarıyla, sizin çabama odanızda mimar ve inşaat mühendisleriyle bu salon hakkında sadece teorik olarak konuşuyorduk. Bir sene içinde bu mucize gerçek oldu.

Kurduğumuz üniversiteler, hastaneler, spor salonları ve bu muhteşem salonu ebedi heykelinizdir. Günümüzde silah fabrikaları yapılıyor ve sonuç olarak benim ülkem Azerbaycan'da olduğu gibi, dünyada kan dökülüyor ve insanlar ölüyor. Siz ise, üniversiteler ve konser salonları yaşarak insanın kültüre ve öğrenmeye teşvik ediyordunuz. Bu işe siz yüreğinizi, vaktinizi ve servetinizi koyuyorsunuz. Kadırbiliri! Türk Halkı bunu hafızasında ebediyen saklayacaktır.

Türk halkı müziğe yaptığınız büyük hizmetlerden dolayı size minnettar olacaktır.

Büyük hürmetle hazırladığım 7. Senfonimi size ithaf ediyorum.

Size sağlık ve uzun ömür diliyorum ki siz bütün arzu ve isteklerinizi gerçekleştirebilesiniz.

Büyük Hürmetlerle,



Arif Melikov

P.S: Bilkent'te benim yapağım resmim "Çiçeklerin badem" size hürmetimin tezahürü olarak yadigar kalsın.

Resim 6. A.Melikov'un İhsan Doğramacı'ya teşekkür mektubu

Nazım Hikmetin sözlerine Arif Melikov 2 romans topluluğu bestelemiştir. Bu romansları Türkiye'de ünlü Azerbaycan şan sanatçısı Fidan Gasımova başarıyla icra etmiştir. Şairin eserleri Arif Melikov'un iç dünyasına son derece uygun geliyordu. Bu sebeple besteci "Muhabbet Efsanesi" balesinin dışında da Nazım Hikmet'e başvurmuş ve onun sözlerine romans (şan) topluluğu ve librettosuna "Güzel Yusuf" balesini yazmıştır.

A. Melikov şairin eserlerini derinden öğrenerek N. Hikmet yapıtlarının diğer çeşitlerine, mesela “Sen”, “Ninni”, “Etki” , “Ben Yârimi Rüyada Gördüm” gibi şiirlerine önem vermiştir. Her şiir yeni fikri ifade etmiş ve bunun etkisi altında besteci yeni beste usullerini yaratmak zorunda kalmıştır. Samimi ve felsefi düşünceler N. Hikmet’in sözlerine yazılmış şan topluluğunun esasını oluşturur. Bu topluluğa göre Arif Melikov 1986 yılında Devlet ödülüne layık görülmüştür.

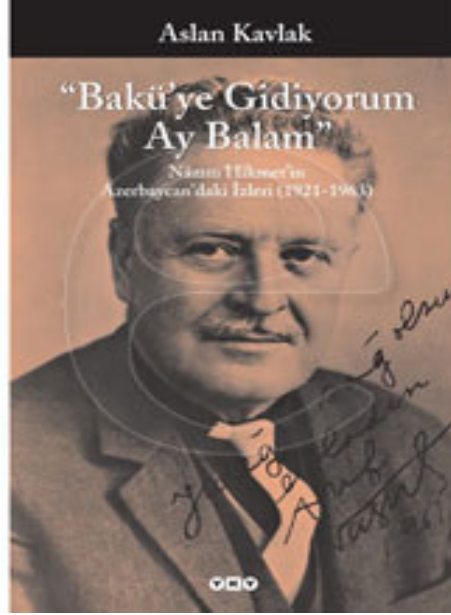
Arif Melikov’un 8. senfonisi - “ Ebediyet” - Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’e ithaf olunmuştur. Bu senfoninin birinci bölümünü A.Melikov Nazım Hikmet’in 6 şiiri üzerine yazmıştır. Metin Türk dilinde okunmuş ve senfoninin müziği de orijinal Türk dilinde bestelenmiştir. N.Hikmet’in şiirlerini neden seçtiğini besteci şöyle anlatıyor: “Şairin şiirlerinin felsefi, derin anlamlılığı ve çok taraflılığı açısından bir daha N.Hikmeti seçtim. Sonsuzluk dediğimizde, o şiirlerin özü de sonsuzdur ve bu fikri de tamamlıyor”. Senfoni Almaz İldırım’ın “ Azerbaycan” şiiri ile bitmektedir.

“Nazım Hikmet’i ben çok severdim. Onunla dostluğumuz ömrünün son günlerine kadar devam etmişti” diyen A.Melikov, fikren uzaklara dalıyor. “Nazım Hikmet’in Moskova’daki evinde Türk ocağı da vardı. Bu odayı şair halı ve yastıklarla süslemişti. Biz sürekli Türk müziğinin özelliklerinden konuşuyorduk. Ben bizim aramızdaki müzikle ilgili sohbetlerimizi çok iyi hatırlıyorum. Nazım Hikmet öyle bir değerli kişilerdendi ki, geleceği görüyordu. O emindi ki, yakın zamanlarda profesyonel müzik Şark’a yönelecek ve onun başarılarından yararlanacaktır.

Nazım Hikmet Bakü’yü Hazar Denizi’ni çok seviyordu. Bakü’de onun çok tanıdıkları, arkadaşları vardı. Bakü’ye ithaf ettiği birçok şiirleri vardı.(Aslan Kavlak, 2007)

Arif Melikov yine anlatıyor “ Şairin Bakü’ye ve bizim eve gelişi her zaman büyük bir bayrama döndürülüyordu. N.Hikmet daima şen, neşeli, iyimser biri idi. Şakalı sohbetleri ile etraftakilerin moralini düzeltmeyi başarırdı. Benim her zaman ister Moskova’da, isterse de Leningrad veya Bakü’de arkadaşlar çevresinde dikkatimi çeken oydu ki, konuşan Nazım Hikmet idi, kalanlar ise onu dinlerlerdi. N.Hikmet her zaman neden konuşacağını güzel biliyordu”^d.

^d L.Hüseynova’nın besteci ile sohbetinden



Resim 7. Aslan Kavlak “Bakü'ye Gidiyorum Ay Balam” Yapı Kredi Yayınları-2007

Ayrıca araştırmacı yazar Can DÜNDAR Unutulmaz bir yemekten notlar adlı yazısında Arif Melikov'un ve Nazım Hikmet ile hatıralarını şöyle aktarmıştır.

Bakü'de zamanımızın en büyük sanatçılarından birinin, Arif Melikov'un konuğuyduk geçen hafta... Nazım'ı bir de ondan dinledik.

Nazım Hikmet, Rusya'nın ünlü sanatçılarını önemli bir toplantıya götüren trenin birinci mevki vagonunda yolcuymuş.

Aynı vagona seyahat eden soluk benizli, sıska bir genç yanına gelip ünlü şairle tanışmış, hayranlığını anlatmış, sonra da kendisine çay, kahve alırken ona da getirmeye başlamış.

Nazım, yolculuk boyunca kendisine hizmet eden bu genci çok sevmiş, trenden inip ayrılırlarken "Pek çelimsiz görünüyorsun. Bana sık sık uğra, tatil yap, sana ziyafet vereyim. Biraz yüzüne renk gelsin" demiş.

Sonra da kartvizitini vermiş.

Sevinçle teşekkür etmiş genç adam... O da kendi kartvizitini çıkarıp uzatmış.

Kartın üzerinde "Dimitri Şostakoviç" yazıyormuş.

Nazım'ın, 20. asrın en büyük bestecilerinden biriyle -bu gafla- tanışma öyküsünü aynı yüzyılın yetiştirdiği en iyi sanatçılardan birinden, Arif Melikov'dan dinledik.

Hayatımın en özel yemeklerinden birinde beraberdik; Bakü'de...

Nazım belgeselinin çekimleri için gitmiştik:

Nazım Hikmet Vakfı'ndan Tarık Akan ve Kıymet Coşkun, bir de bizim ekipten Murat Özcan...

Menüde balık ve Rus votkası vardı.

Melikov bir rahatsızlık nedeniyle yattığı hastaneden çıkıp gelmiş, çekim öncesi Türk konuklarıyla yemek yiyip hasret gidermek istemişti.

Sekiz saat süren sohbet Nazım'la açıldı, Nazım'la bitti.

"Arif olmamda en büyük pay Nazım'ındır" dedi Melikov... Henüz gencecik bir sanatçı iken korkarak Nazım'a gidip "Sizin Ferhat ile Şirin'inizi bale olarak sahneye koymak istiyorum" demişti. Nazım bu gence baştan sona destek olmuş ve sonunda ortaya, 50'yi aşkın ülkede sahnelenen olağanüstü bir eser çıkmıştı.

Bu arada yaşlı şair ile genç sanatçı arasında bir baba-oğul ilişkisi doğmuş, Melikov Nazım'ın yanından ayrılmaz olmuştu.

Ondan unutulmaz anılar aktardı: "Bir gün konuşurken Allah'tan beş yıl daha istiyorum" demişti. Bitirilecek işleri vardı. Bu konuşmadan beş yıl, birkaç ay sonra öldü." Sigarasından derin bir nefes çekip devam etti:

"Göreceksin Ferhat ile Şirin büyük sükse yapacak. Paris'te, Londra'da, New York'ta, Pekin'de sahnelenecek. Sen bunun İstanbul'da sahnelenişini de göreceksin, ne yazık... ben göremeyeceğim...' diyordu"

Bunu anlatırken boğazı düğümlendi, sigarasının rüzgârda dağılan dumanının ardında bulutlu gözleri yağışa geçti.

Çünkü Ferhat ile Şirin, Nazım'ın saydığı bütün kentlerde sahnelenmiş, sonunda İstanbul'a da gelmiş, lâkin Nazım görememişti.

Kendini toparlayınca İstanbul temsilinden söz etti Melikov...

1979'da altı ay hazırlık yaptıktan sonra galaya altı saat kala "Afişten Nazım'ın ismi çıkmazsa sahneleyemezsiniz" uyarısı aldığını, "İsmi çekeceğime, baleyi iptal ederim" dediğini, Gürer Aykal'ın istifa ederek tepki verdiğini, sonra balenin askeri yönetim döneminde sahnelenebildiğini anlattı kâh keyif, kâh kederle...

Gala için İstanbul'a geldiği gün Galata Köprüsü'ne çıkıp Nazım için denize uzun boyunca kırmızı güller attığını söyledi.

Sonra eski Baku'nun mütevazı semtindeki küçücük evinin, daracık odasına sığdırdığı Bluthner piyanosunda şiirlere yazdığı romansları çaldı. Adnan Saygun'un, vefatından hemen önce yaptığı bir bestesini dinletti. "Saygun gibi dünya çapında bir besteciye, Nazım gibi bir şaire sahipsiniz, ama kıymetlerini bilmiyorsunuz" dedi üzüntüyle...

Ne tuhaf; Azerbaycan'da en kıymetli olanlar, Türkiye'de lanetli olanlardı:

Mesela Enver Paşa... Mesela Nazım Hikmet...

Vakit gece yarısını aşmışken kadehini "babası" Nazım için kaldırdı Melikov...

"Tek arzusu memleketinde bir köy mezarlığına, bir çınar altına gömülmektir. Ocak'ta kutlanacak olan 100. doğum yılı mezarını nakletmek için ideal bir yıl. Keşke başarabilsek" dedi.

"Keşke" dedik hüznle...

Arif Melikov " Türkiye'ye benim büyük bağlılığım vardır" diye devam ediyor. "Bir taraftan müzik gösterileri ve konserler, diğer taraftan arkadaşlık ilişkileri. Adnan Saygun'la onun vefatına kadar dost olmuştuk. Ölümsüz şair Nazım Hikmet'le arkadaşlığım, bugün de sık sık görüştüğüm besteci arkadaşım Nevit Kodallı ile sürüyor. Benim her zaman Türk meslektaşlarıma, bestecilerine büyük saygım olmuştur. Benim sayemde Nevit Kodallı'nın " Van Gogh" operasının Bakü'de gösterisi oldu. Adnan Saygun'un eserlerinin Moskova'da seslendirilmesini ben sağlamıştım. Tiyatro, sinema oyuncuları, solistler arasında da birçok dostum, tanışım vardır.

Ben sürekli yurtdışında oluyorum. Ama bu ülkeler içerisinde Türkiye birinci sırada duruyor. Türkiye'ye ben devamlı olarak geliyorum. Antalya'da meşhur " Aspendos" tiyatrosu vardır. Bir zamanlar "Muhabbet Efsanesi"nin orada da gösterisi olmuştu. Türkiye'den yeni bir haber aldım ki, balenin bir gösterisini daha yapmak istiyorlar. Onu da söyleyebilirim ki, bu tiyatrodaki gösterilere büyük bir hevesle gidiyorlar ve 15 bin kişi izliyor. Bu her gün olan bir iş değil, muhteşem bir tiyatrodur. Açık havada, Roma devrinden kalan tarihi bir tiyatrodur. "Aspendos" gibi bir tiyatroda gösteri izlemek çok büyük mutluluk demektir. Tiyatronun akustiğinin ise başka bir güzelliği vardır".

Arif Melikov'un Nazım Hikmet'in şiirine yazdığı ve ona ithaf ettiği bir balesi daha vardır. Bu " Yusuf ile Züleyha" balesidir. Besteci bu konuda şöyle söylüyor: "Baleyi henüz bitirmedim. Ömrüm izin verirse..."

Değerli bestecimiz Arif Melikov'a kültürel ilişkiler yolunda yaptığı bütün büyük işlerden dolayı derin teşekkürümüzü bildiriyor, başladığı yeni,

önemli işlerini bitirmesi için can sağlığı diliyoruz, 75.doğum yılınız kutlu olsun.

Sonuç

Ünlü Azerbaycan bestecilerinden biri olan Arif Melikov eserleri ile Azerbaycan –Türkiye kültürel ilişkileri konusunda yapmış olduğu çalışmalar iki devlet arasında sanat anlamında bir köprü oluşturmuştur. Aynı zamanda Arif Melikov kendi tarihi gelişimi boyunca Azerbaycan, müzik folklorunun başlangıç form ve türlerinden sözlü görenekli profesyonel müziğinden başlayarak, bestecilik yapıtlarına kadar zengin, verimli sanat yolu geçerek, değerli örnekler yaratmıştır. Türkiye'ye büyük bağlılığı, her zaman Türk meslektaşlarıma, bestecilerine büyük saygısı olmasının göstergeleri, Nazım Hikmet'le arkadaşlığı, Adnan Saygun'la onun vefatına kadar dostluğu, çok sık görüştüğü besteci arkadaşı Nevit Kodallı ile ilişki sayılabilir. İhsan Doğramacı ile yakın ilişkisi İhsan Doğramacı'nın sanatın fiziki yapısına üniversiteler, kütüphaneler, konser salonları katkıda bulunmasını sağlamıştır.

Melikov meşhur Muhabbet Efsanesi balesini yazarken, Nazım Hikmet'e başvurmuş ve bu bale eseri dünya sahnelerinde inanılmaz başarılarla sahip olmuştur. Defalarca farklı farklı ülkelerde gösterileri olan bu bale, dünya bale sanatı hazinesinde kendine layık bir yer bulmuş nadir incilerinden biri sayılır. Arif Melikov Nazım Hikmet'in şiirine yazdığı ve ona ithaf ettiği Yusuf ile Züleyha balesi vardır.Ünlü Azerbaycan şefi Rauf Abdullayev'in İstanbul'daki konserlerinde Arif Melikov'un Senfoni Poemleri çalınmıştır. Besteci Arif Melikov'un Türkiye'nin kültür hayatının ünlü isimlerinden olan Nazım Hikmet, Adnan Saygun, Nevit Kodallı, Gürer Aykal gibi şahıslarla ortaya çıkan kültürel ilişkiler ve yapılan çalışmalar, Azerbaycan ve Türkiye milletleri arasında sadece kan bağı değil aynı zamanda kültürel ve sanatsal bağında gücünü ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Aslan Kavlak. **“Bakü’ye Gidiyorum Ay Balam”** Nazım Hikmet’in Azərbaycan’daki izləri (1921–1963) Yarı Kredi Yayınları/Edebiyat Dizisi-Yayın yılı 2007,448 s.
- Azərbaycan Musiqisi, Tarix və Müasir Dövr** (məqalələr məcmuəsi). Bakı, ADK-nın nəşri, 1994, 170 s.
- Азербайджанская Музыка** (сборник статей). Москва, “Музыка”, 1961, 374 с.
- Гаджибеков У. **О Музыкальном Искусстве Азербайджана**. Сб. статей. Баку, Азгосиздат, 1966, 150 с
- Насібəуов Ü. **Azərbaycan Xalq Musiqisinin Əsasları**. Bakı, “Yazıçı”, 1985, 150 s.; <http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=2796> erişim 30.12.2008
- Lalə Həsənova . **Azərbaycan Bəstəkarlarının Skripka Üçün Əsərlərində Üslub Xüsusiyyətləri və İnterpretasiya Məsələləri** (1970-1990-cı illər) Dissertasiya, Bakı 2002.
- N.Ələkbərova. **Arif Məlikov**. Monoqrafiya. Bakı, “Şur”, 1993, 32s.
- Виноградов В. **Узеир Гаджибеков и Азербайджанская Музыка**. М., Музгиз, 1938, 77 с.